ONDERWIJSVISITATIE

Architectuur
Architecture

Een onderzoek naar de kwaliteit van de academisch gerichte bachelor- en masteropleiding Architectuur en de masteropleiding Architecture aan de Vlaamse hogescholen

VLHORA

Vlaamse Hogescholenraad

27 maart 2012

Ravensteingalerij 27, bus 3
1000 Brussel
tel.: 02 211 41 90
info@vlhora.be

Exemplaren van dit rapport kunnen tegen betaling verkregen worden
op het VLHORA-secretariaat.

Het rapport is ook elektronisch beschikbaar op
http://www.vlhora.be > evaluatieorgaan > visitatierapporten > huidige ronde

Wettelijk depot: D/2012/8696/4

voorwoord

De visitatiecommissie brengt met dit rapport verslag uit over haar oordelen en de daaraan ten grondslag liggende motivering, conclusies en aanbevelingen die resulteren uit het onderzoek dat zij heeft verricht naar de onderwijskwaliteit van de academisch gerichte bachelor- en masteropleiding Architectuur in Vlaanderen.

De visitatiecommissie heeft hierbij de vernieuwde visitatieprocedure *Handleiding Onderwijsvisitaties VLIR|VLHORA, aangevuld protocol ter ondersteuning van de opleidingen in academisering, september 2008* gevolgd, waarbij zij niet enkel aanbevelingen en suggesties formuleert in het kader van de continue kwaliteitsverbetering van het hoger onderwijs, maar ook een oordeel geeft in het kader van de accreditatie van de opleiding.

De visitatie en dit rapport passen in de werkzaamheden van de hogescholen en van de Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA) met betrekking tot de kwaliteitszorg van het hogescholenonderwijs, zoals bepaald in artikel 93 van decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs.

Met dit rapport wordt de bredere samenleving geïnformeerd over de wijze waarop de hogescholen en meer bepaald de betrokken opleiding omgaat met de kwaliteit van haar onderwijs. Toch is het rapport in de eerste plaats bedoeld voor de hogeschool die de opleiding aanbiedt. Op basis van de bevindingen van het rapport kan de hogeschool nu en in de nabije toekomst actie nemen om de kwaliteit van het onderwijs in de opleiding te handhaven en verder te verbeteren. De lezer moet er zich echter terdege bewust van zijn dat het rapport slechts een momentopname biedt van het onderwijs in de opleiding en dat de rapportering van de visitatiecommissie slechts één fase is in het proces van kwaliteitszorg.

De VLHORA dankt allen die meegewerkt hebben aan het welslagen van dit proces van zelfevaluatie en visitatie. De visitatie was niet mogelijk geweest zonder de inzet van al wie binnen de hogescholen betrokken was bij de voorbereiding en de uitvoering ervan. Tevens is de VLHORA dank verschuldigd aan de voorzitter, de leden en de secretarissen van de visitatiecommissie voor de betrokkenheid en deskundige inzet waarmee zij hun opdracht hebben uitgevoerd.

Marc Vandewalle
secretaris-generaal

Bert Hoogewijs
voorzitter

inhoudsopgave

voorwoord ... 3

inhoudsopgave ... 5

deel 1 ... 7

Hoofdstuk 1 De onderwijsvisitatie Architectuur ... 9

1.1 inleiding ... 9
1.2 de betrokken opleidingen ... 9
1.3 de visitatiecommissie ... 9

1.3.1 samenstelling ... 9
1.3.2 taakomschrijving ... 10
1.3.3 werkwijze ... 10
1.3.4 oordeelsvorming ... 12

1.4 indeling van het rapport ... 12

Hoofdstuk 2 Het domeinspecifiek referentiekader Architectuur ... 13

2.1 inleiding ... 13
2.2 domeinspecifieke competenties ... 13

2.2.1 gehanteerde input ... 13
2.2.2 domeinspecifieke competenties ... 14

2.3 besluit ... 16

Hoofdstuk 3 De opleidingen in vergelijkend perspectief ... 17

Onderwerp 1 Doelstellingen van de opleiding ... 17

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie ... 17
Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen ... 17

Onderwerp 2 Programma ... 17

Facet 2.1 Relatie doelstelling en inhoud ... 17
Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid ... 18
Facet 2.3 Samenhang ... 18
Facet 2.4 Studieomvang ... 18
Facet 2.5 Studielast ... 18
Facet 2.6 Afstemming vormgeving - inhoud ... 18
Facet 2.7 Beoordeling en toetsing ... 18
Facet 2.8 Masterproef ... 19
Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden ... 19

Onderwerp 3 Inzet van personeel ... 19

Facet 3.1 Kwaliteit personeel ... 19
Facet 3.2 Eisen professionele gerichtheid ... 19
Facet 3.3 Kwantiteit personeel ... 19

Onderwerp 4 Voorzieningen ... 20

Facet 4.1 Materiële voorzieningen ... 20
Facet 4.2 Studiebegeleiding ... 20

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg ... 20

Facet 5.1 Evaluatie resultaten ... 20
Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering ... 20
Facet 5.3 Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld ... 20

Onderwerp 6 Resultaten ... 21

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau ... 21

Facet 6.2 Onderwijsrendement 21
Hoofdstuk 4 Vergelijkende tabel kwaliteitsaspecten 23
deel 2 27
Hoofdstuk 1 Artesis Hogeschool Antwerpen 29
Hoofdstuk 2 Hogeschool voor Wetenschap & Kunst 61
Hoofdstuk 3 Provinciale Hogeschool Limburg 99
bijlagen 137

algemeen deel

Hoofdstuk 1 De onderwijsvisitatie Architectuur

1.1 inleiding

In dit rapport brengt de visitatiecommissie verslag uit van haar bevindingen over de onderwijskwaliteit van de academisch gerichte bachelor- en masteropleiding Architectuur en de masteropleiding Architecture, die zij in het voorjaar van 2011 in opdracht van de Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA) heeft onderzocht.

Dit initiatief past in de werkzaamheden van de hogescholen en van de VLHORA met betrekking tot de kwaliteitszorg van het hogescholenonderwijs, zoals bepaald in artikel 93 van het decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen.

1.2 de betrokken opleidingen

De opleiding Architectuur wordt door 3 hogescholen aangeboden. De visitatiecommissie bezocht op:

- 9, 10 en 11 maart 2011 Artesis Hogeschool Antwerpen
- 4, 5 en 6 april 2011 Hogeschool voor Wetenschap & Kunst
- 2, 3 en 4 mei 2011 Provinciale Hogeschool Limburg

De opleiding Architecture wordt door 1 hogeschool aangeboden. De visitatiecommissie bezocht op:

- 4, 5 en 6 april 2011 Hogeschool voor Wetenschap & Kunst

1.3 de visitatiecommissie

1.3.1 samenstelling

De visitatiecommissie werd samengesteld conform de procedure van de *Handleiding Onderwijsvisitaties VLIR|VLHORA, aangevuld protocol ter ondersteuning van de opleidingen in academisering, september 2008*. Meer in het bijzonder werden de richtlijnen van de Erkenningscommissie Hoger Onderwijs met betrekking tot de onafhankelijkheid van de commissieleden opgevolgd. De visitatiecommissie werd samengesteld door het bestuursorgaan van de VLHORA in haar vergadering van 3 december 2010 en door het bestuursorgaan van de VLIR in haar vergadering van 7 mei 2010.

De visitatiecommissie:

Voorzitter en domeindeskundige:	Jan Westra
Onderwijsdeskundige:	André Vyt
Domeindeskundige:	Rianne Makkink
Domeindeskundige:	Zdenek Zavrel
Student:	Sam Lanckriet

Voor een kort curriculum vitae van de commissieleden, zie bijlage 1.

Vanuit de VLHORA werden een projectbegeleider en twee secretarissen aangesteld. Voor de visitatie van de opleidingen Architectuur en Architecture waren dit:

Projectbegeleider:	Filip Lammens
Secretarissen:	
Artesis Hogeschool Antwerpen	Annelies Bloem
Hogeschool voor Wetenschap & Kunst	Annelies Bloem
Provinciale Hogeschool Limburg	Filip Lammens

De waarnemer namens de VLIR was Dieter Cortvriendt.

1.3.2 taakomschrijving

De commissie geeft op basis van het zelfevaluatierapport van de opleiding en de gesprekken ter plaatse:
- een oordeel over de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader van de NVAO;
- een integraal oordeel over de opleiding;
- suggesties om waar mogelijk te komen tot kwaliteitsverbetering.

1.3.3 werkwijze

De visitatie van de opleiding Architectuur aan de hogescholen gebeurde conform de werkwijze zoals die is vastgelegd in de *Handleiding Onderwijsvisitaties VLIR|VLHORA, aangevuld protocol ter ondersteuning van de opleidingen in academisering, september 2008*.

Voor de beschrijving van de werkwijze van de visitatiecommissie worden vier fasen onderscheiden.

- fase 1, de installatie van de commissie;
- fase 2, de voorbereiding;
- fase 3, het visitatiebezoek;
- fase 4, de schriftelijke rapportering.

Fase 1 De installatie van de visitatiecommissie

Op 20 december 2010 werd de visitatiecommissie officieel geïnstalleerd.

De installatievergadering stond in het kader van een kennismaking, een gedetailleerde bespreking van het visitatieproces aan de hand van de *Handleiding Onderwijsvisitaties VLIR|VLHORA, aangevuld protocol ter ondersteuning van de opleidingen in academisering, september 2008* en een toelichting van het ontwerp van domeinspecifiek referentiekader. Daarnaast werden een aantal praktische afspraken gemaakt, onder meer met betrekking tot het bezoekschema, de bezoekdagen en de te lezen eindwerken en/of stageverslagen.

Fase 2 De voorbereiding

De visitatiecommissie heeft een domeinspecifiek referentiekader voor de opleiding opgesteld en aan de opleidingen bezorgd.

Elk commissielid heeft het zelfevaluatierapport en de bijlagen bestudeerd, de geselecteerde eindwerken gelezen en haar/zijn argumenten, vragen en voorlopig oordeel vastgelegd in een checklist, waarvan de secretaris een synthese heeft gemaakt. De synthese werd uitvoerig besproken en beargumenteerd door de commissieleden. Op basis van de bespreking en de door de commissieleden opgestuurde vragenlijsten, inventariseerde de secretaris kernpunten en prioriteiten voor de gesprekken en het materialenonderzoek bij de visitatie.

Fase 3 Het visitatiebezoek

De VLHORA heeft een bezoekschema ontwikkeld dat desgevallend aangepast werd aan de specifieke situatie van de opleiding. Het bezoekschema werd opgenomen als bijlage 4. Tijdens de visitatie werd gesproken met een representatieve vertegenwoordiging van alle geledingen die bij de opleiding betrokken zijn. Tijdens de visitatie werd bijkomend informatiemateriaal bestudeerd en werd een bezoek gebracht aan de instelling met het oog op de beoordeling van de accommodaties en de voorzieningen voor de studenten. Tijdens de visitatie werd voor de verdere bevraging gebruik gemaakt van de synthese van de checklist en de vragenlijsten.

Binnen het bezoekprogramma werden een aantal overlegmomenten voor de commissieleden voorzien om de bevindingen uit te wisselen en te komen tot gezamenlijke en meer definitieve (tussen)oordelen. Na de gesprekken met de vertegenwoordigers van de opleiding hebben de visitatieleden hun definitief (tussen)oordeel per facet en per onderwerp gegeven.

Op het einde van het visitatiebezoek heeft de voorzitter een korte mondelinge rapportering gegeven van de ervaringen en bevindingen van de visitatiecommissie, zonder expliciete en inhoudelijk waarderende oordelen uit te spreken.

Fase 4 De schriftelijke rapportering

De secretaris heeft in samenspraak met de voorzitter en de commissieleden, op basis van het zelfevaluatierapport, de checklisten en de motiveringen een ontwerp opleidingsrapport opgesteld. Het ontwerprapport geeft per onderwerp en per facet het oordeel en de motivering van de visitatiecommissie weer. Daarnaast werden - waar wenselijk en/of noodzakelijk - aandachtspunten en eventuele aanbevelingen voor verbetering geformuleerd.

Het ontwerp opleidingsrapport werd aan de hogescholen gezonden voor een reactie. De reactie van de opleiding op het ontwerp opleidingsrapport werd door de commissie in een slotvergadering besproken. De visitatiecommissie stelde ook een vergelijkend gedeelte op. Hierin worden de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van de visitatie vergelijkenderwijs weergegeven. Tevens werden de oordelen per onderwerp, per facet en per hogeschool in een vergelijkende tabel weergegeven.

Het vergelijkende deel en de vergelijkende tabel worden samen met het antwoord van de visitatiecommissie op de reactie van de opleiding en het definitieve opleidingsrapport aan de hogeschool toegezonden.

Het vergelijkende deel, de vergelijkende tabel, de definitieve opleidingsrapporten en de bijlagen worden samengebracht in het visitatierapport van de academisch gerichte bachelor- en masteropleiding Architectuur .

1.3.4 oordeelsvorming

De commissie legt in een eerste fase een oordeel per facet vast. Daarna legt de commissie een oordeel per onderwerp vast op basis van de oordelen van de facetten die van het onderwerp deel uitmaken.

In de oordelen per onderwerp wordt steeds een overzicht gegeven van de oordelen per facet. In geval van een compensatie van facetten, wordt het oordeel op onderwerpniveau gevolgd door een motivering en aangevuld met de weging die de commissie hanteerde in de oordeelsvorming op onderwerpniveau. In de overige gevallen wordt voor de motivering van het oordeel op onderwerpniveau verwezen naar de argumentatie bij de facetten.

De oordelen per facet en per onderwerp hebben betrekking op alle locaties, afstudeerrichtingen en varianten. Daar waar er een onderscheid in het oordeel per afstudeerrichting en/of locatie en/of variant nodig is, wordt dit aangegeven in het rapport.

De commissie houdt in haar beoordeling rekening met accenten die de opleiding eventueel zelf legt, met het domeinspecifieke referentiekader en met de benchmarking ten opzichte van de gelijkaardige opleidingen in andere instellingen van hoger onderwijs.

Alle oordelen en wegingen volgen de beslisregels zoals geformuleerd in de *Handleiding Onderwijsvisitaties VLIR|VLHORA, aangevuld protocol ter ondersteuning van de opleidingen in academisering, september 2008*. Op het niveau van de facetten volgen de oordelen een vierpuntenschaal: “onvoldoende”, “voldoende”, “goed” en “excellent”. Op het niveau van de onderwerpen en op het niveau van de opleiding in haar geheel geeft de commissie een antwoord op de vraag of er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn. Hierbij kan het oordeel “voldoende” of “onvoldoende” luiden.

1.4 indeling van het rapport

Het rapport bestaat uit twee delen. In het eerste deel beschrijft de visitatiecommissie in hoofdstuk 2 het domeinspecifiek referentiekader op basis waarvan zij de gevisiteerde opleidingen heeft beoordeeld. In hoofdstuk 3 worden de belangrijkste conclusies en bevindingen van de commissie per facet vergelijkenderwijs weergegeven en tot slot worden in hoofdstuk 4 de toegekende scores in tabelvorm samengevat.

In het tweede deel van het rapport brengt de commissie verslag uit over de gevisiteerde opleidingen. Voor elke afzonderlijke hogeschool en dus voor elke afzonderlijk gevisiteerde opleiding kan u een deelrapport terugvinden. De deelrapporten bevatten de aanbevelingen die de commissie doet ten aanzien van elke afzonderlijke hogeschool en zijn gemakshalve geordend naar alfabetische volgorde van de benaming van de hogescholen.

Hoofdstuk 2 Het domeinspecifiek referentiekader Architectuur

2.1 inleiding

Voor iedere (groep van) opleiding(en) wordt een domeinspecifiek referentiekader ontwikkeld dat door de commissie gebruikt wordt bij de beoordeling van opleidingen. De visitatiecommissie is verantwoordelijk voor de opmaak van het domeinspecifiek referentiekader. De VLHORA als evaluatieorgaan geeft de procedure[1] aan voor de opstelling ervan.

Het referentiekader is niet bedoeld om een ideale opleiding te schetsen. Respect voor de eigenheid van een opleiding en voor de diversiteit binnen eenzelfde opleiding over de instellingen heen, veronderstelt immers dat in de eerste plaats wordt nagegaan of elke opleiding erin slaagt haar eigen doelstellingen te realiseren en dit zowel inhoudelijk als procesmatig. Dit belet niet dat wordt nagegaan of elke opleiding aan een aantal minimumeisen voldoet, die aan de betreffende opleiding worden gesteld vanuit het vakgebied en/of de relevante beroepspraktijk.

2.2 domeinspecifieke competenties

2.2.1 gehanteerde input

referentiekaders van de opleidingen
- domeinspecifiek referentiekader Artesis hogeschool Antwerpen
- domeinspecifiiek referentiekader Provinciale Hogeschool Limburg
- domeinspecifiek referentiekader Hogeschool voor Wetenschap & Kunst
- domeinspecifiek referentiekader toegepaste architectuur
- domeinspecifiek referentiekader visitatiecommissie universitaire master Architectuur

wettelijke bronnen
- Structuurdecreet (2003)
- European Qualifications Framework (EQF)
- Vlaamse Kwalificatiestructuur (VKS)
- Accreditatiekader NVAO
- Dublin descriptoren

brondocumenten onderschreven door werkveld
- Beroepsprofiel Architect, VLOR (1996)
- Opleidingsprofiel Architect, VLOR (1996)
- Toegang tot het beroep. Voorstel van lijst van te verwerven competenties. Nationale Orde van Architecten

internationale referentiekaders
- Qualifications Directive (2005/36/EC)
- TUNING document

andere bronnen
- domeinspecifiek referentiekader visitatiecommissie toegepaste architectuur
- domeinspecifiek referentiekader visitatiecommissie ingenieurswetenschappen: Architectuur

[1] De procedure voor het opstellen van het domeinspecifiek referentiekader is beschikbaar op de website van de VLHORA www.vlhora.be onder de rubriek visitatie & accreditatie.

2.2.2 domeinspecifieke competenties

Met betrekking tot het verwachte niveauverschil met betrekking tot beheersing van de competenties tussen een bachelor- en masterniveau doet de commissie beroep op de Dublin-descriptoren.

Deze discriptoren worden per niveau als volgt omschreven:

Kennis en inzicht
- Bachelor: heeft aantoonbare kennis en inzicht van/in een vakgebied, waarbij wordt voortgebouwd op het niveau bereikt in het voortgezet (secundair) onderwijs en dit wordt overtroffen; functioneert doorgaans op een niveau waarop met ondersteuning van specifieke leermiddelen, enige aspecten voorkomen waarvoor kennis van de laatste ontwikkelingen in het vakgebied vereist is.
- Master: heeft aantoonbare kennis en inzicht, gebaseerd op het verworven niveau van de bachelor en die deze overtreffen of verdiepen, alsmede een basis of een kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het otnwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoeksverband.

Toepassen van kennis en inzicht
- Bachelor: is in staat om zijn/haar kennis en inzicht op verantwoorde wijze in de beroepsuitoefening toe te passen, en beschikt verder over competenties voor het opstellen en verdiepen van argumentaties en voor het oplossen van problemen in een breed georiënteerd vakgebied.
- Master: is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een brede multidisciplinaire context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met complexe materie om te gaan.

Oordeelsvorming
- Bachelor: is in staat om relevante gegevens te verzamelen en te interpreteren (meestal op het vakgebied) met het doel een oordeel te vormen dat mede gebaseerd is op het afwegen van cultureel, sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke of ethische aspecten.
- Master: is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met culturele, sociaal-maatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen.

Communicatie
- Bachelor: is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op een publiek bestaande uit specialisten en niet-specialisten.
- Master: is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten en niet-specialisten.

Leervaardigheden
- Bachelor: bezit de leervaardigheden die noodzakelijk zijn om een vervolgstudie die ene hoog niveau van autonomie veronderstelt aan te gaan.
- Master: bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter.

De commissie kiest er voor om deze generieke uitgangspunten niet vooraf verder uit te werken. Tijdens het bezoek wil zij nagaan op welke manier dit niveauverschil concreet is uitgewerkt in de doelstellingen van de opleidingen.

algemene en algemeen beroepsgerichte competenties

Inzake algemene competenties en algemeen beroepsgerichte competenties verwijst de visitatiecommissie naar het decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen (2003-04-04).

In het structuurdecreet worden volgende algemene competenties vooropgesteld:
- Denk-en redeneervaardigheid
- Verwerven en verwerken van informatie
- Vermogen tot kritische reflectie en tot projectmatig werken
- Het kunnen uitvoeren van eenvoudige, leidinggevende taken
- Creativiteit
- Vermogen tot communiceren van informatie, ideeën, problemen en oplossingen, zowel aan specialisten als aan leken
- Ingesteldheid tot levenslang leren

Inzake algemeen beroepsgerichte competenties worden volgende competenties benoemd:
- Teamgericht kunnen werken
- Oplossingsgericht kunnen werken in de zin van het zelfstandig kunnen definiëren van probleemsituaties in beroepspraktijk en het kunnen ontwikkelen en toepassen van zinvolle oplossingsstrategieën
- Besef hebben van maatschappelijke verantwoordelijkheid samenhangend met de beroepspraktijk

De commissie kiest er voor deze algemene en algemeen beroepsgerichte competenties niet verder uit te werken, maar wenst tijdens het bezoek na te gaan op welke wijze de opleidingen deze competenties verder hebben uitgewerkt en hoe deze zijn gebruikt ter profilering van hun opleiding.

beroepsspecifieke competenties

De commissie ziet binnen het vakgebied Architectuur in grote lijnen vijf competentiedomeinen: onderzoeken, ontwerpen, realiseren, communiceren en beroepspraktijk. Binnen deze domeinen heeft zij een aantal kerncompetenties bepaald.

Context
- De student heeft inzicht in de (inter)nationale culturele, wetenschappelijke, filosofische, ethische, esthetische, politieke, sociale en economische context van de architectuur.
- De student heeft inzicht de relatie tussen mens en architectuur.
- De student heeft het vermogen om interdisciplinair te werken.

Ontwerpen
- De student kan creatief denken, improviseren en innoveren.
- De student kan behoeften van een klant, gebruiker of maatschappij analyseren, interpreteren en verwerken in een ontwerpen.
- De student kan in zijn ontwerpen rekening houden met ruimtelijke ordening, stedenbouwkundige bepalingen, milieuproblematieken, veiligheid en duurzaamheid.
- De student kan in zijn ontwerpen rekening houden met de realiseerbaarheid op grond van constructie, structuur en uitrusting en de bijbehorende financiële implicaties.
- De student kan in zijn ontwerpen zowel aandacht besteden aan details als aan het globale niveau en de relatie tussen beiden.
- De student heeft kennis en inzicht in onderzoeksprocessen, -methoden en –technieken alsook in de resultaten van onderzoek en kan deze correct toepassen bij het ontwerpen.
- De student heeft het vermogen om ruimtelijk te denken en kan dit ondubbelzinnig weergeven in twee- en driedimensionale modellen.

Realiseren
- De student is in staat prioriteiten te stellen in het realisatieproces en te werken volgens een afgesproken planning.
- De student kan uitvoeringsdossiers voorbereiden en bijwerken op basis van de evolutie van de realisatie.

- De student heeft kennis van en het vermogen om uiteenlopende materialen, bouwelementen en technieken te gebruiken voor de realisatie van een concept.
- De student heeft kennis van technische voorschriften, gezondheids- en veiligheidsvoorschriften, bouwprocessen en werkzaamheden op de werf en is in staat deze op te volgen.
- De student kan na oplevering van het product accurate tekeningen en handleidingen voor gebruik en onderhoud afleveren.

Communiceren
- De student heeft het vermogen om informatie met betrekking tot een ontwerp en de realisatie ervan in te winnen, te begrijpen, te analyseren en helder en efficiënt te communiceren.
- De student heeft het vermogen om zowel voor experten als leken een realisatie kunnen overbrengen.

Beroepspraktijk
- De student heeft kennis en inzicht in de juridische, technische, functionele, financiële, commerciële en administratieve aspecten van het beroep alsook in de rol en de positie van de architect in de samenleving.
- De student heeft kennis van private en publieke aanbestedingsprocedures en kan een dossier voorbereiden en coördineren.
- De student beschikt over managementcapaciteiten en kan leiding geven aan een ontwerp- of realisatieteam.

2.3 besluit

De commissie heeft zich in haar domeinspecifiek referentiekader beperkt tot het formuleren van een aantal algemene competenties met betrekking tot de opleiding. Zij wenst tijdens de bezoeken de profilering van de verschillende opleidingen expliciet na te gaan en heeft daarom gekozen om zo weinig mogelijk in detail te treden. Naast de profilering van de opleidingen wenst zij ook in het bijzonder na te gaan op welke manier de opleidingen zich weten te oriënteren tot de hedendaagse actualiteit van het beroep en de realiteit van de marktsituatie, en dit zowel met betrekking tot de opdrachtgevende, financierende en regelgevende partijen. De verbondenheid van de opleidingen met hun vakgebied, hun actieve participatie in de buitenwereld en de manier waarop ze hun omgeving in de schoolomgeving binnenbrengen vormt voor de commissie eveneens een aandachtspunt.

De commissie wil tot slot ook aangeven dat zij hoopt dat de opleidingen in de komende jaren zullen participeren aan een gestructureerd overleg met de andere opleidingen, de raad van architecten en alle andere betrokken partijen (in binnen- en buitenland) om een actueel referentiekader en domeinspecifieke leerresultaten op te stellen van waaruit alle opleidingen kunnen vertrekken en een eigen profilering verder kunnen uitwerken.

Hoofdstuk 3 De opleidingen in vergelijkend perspectief

Woord vooraf

In dit hoofdstuk geeft de visitatiecommissie in vergelijkend perspectief een overzicht van haar bevindingen over de opleidingen naam opleiding in Vlaanderen. De commissie besteedt bij de vergelijking vooral aandacht aan elementen die haar het meest in het oog gesprongen zijn of die zij belangrijk acht, en aan vaststellingen die zij in meerdere rapporten heeft gedaan. Het is niet de bedoeling van de commissie om de individuele opleidingsrapporten in detail te herhalen. Waar relevant zal de commissie voorbeelden van goede praktijk aanhalen.

Onderwerp 1 Doelstellingen van de opleiding

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

De commissie kon vaststellen dat alle opleidingen zich duidelijk situeren op het verwachte niveau van een masteropleiding en dat zij allen voldoen aan de vooropgestelde decretale eisen. Tijdens de bezoeken werd duidelijk dat alle opleiding vanuit hun traditie erg gericht zijn op het professioneel karakter van de opleiding en dat het academiseringsproces een grote uitdaging vormt, waar de opleidingen elk een eigen antwoord hebben op gegeven. Het viel de commissie op dat de opleidingen nog sterk zoekende zijn in dit proces, maar wel reeds heel wat vooruitgang hebben geboekt. In het kader van samenwerking acht zij het wel nog nodig dat de doelstellingen van de opleidingen duidelijker en met een duidelijk afgesproken vocabulaire worden opgesteld. De afwijkende definiëring van ‘ontwerpend onderzoek’ en ‘onderzoekend ontwerpen’ bij verschillende gesprekspartners zijn daarbij twee duidelijke voorbeelden van.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

De commissie kon na de bezoeken vaststellen dat de opleidingen zich wensen te profileren ten overstaan van elkaar maar dat de gemaakte keuzes nog scherper kunnen worden gesteld. De commissie raadt de opleidingen aan om samen met de andere opleidingen, de Orde van Architecten en diverse professionele organisaties in alle openheid deze discussie aan te gaan zodat men zijn eigen profiel ten volle kan waarmaken. Ook een sterkere betrokkenheid van het werkveld bij het opstellen van de doelstellingen van de opleiding kan hierbij een meerwaarde betekenen.

Onderwerp 2 Programma

Facet 2.1 Relatie doelstelling en inhoud

De doelstellingen van de opleidingen werden volgens de commissie op een adequate manier vertaald naar de diverse opleidingsprogramma’s. De commissie kon vaststellen dat deze ook flexibel aangepast worden op basis van wijzigingen in de doelstellingen en hoopt dat de opleidingen dit ook in de toekomst verder zullen zetten. De commissie ondersteunt ook de opbouw van het programma vanuit de traditionele discipline, maar miste daardoor soms de integratie van innovatie.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

Net zoals in de doelstellingen kon de commissie in het programma de invloed van het academiseringsproces duidelijk opmerken. De drie opleidingen hebben duidelijk hun programma aangepast om onderzoek een plaats te geven, hoewel zij ook hier nog steeds zoekende zijn naar de optimale aanpak. De professionele gerichtheid was overal duidelijk omdat alle opleidingen duidelijk banden hebben met de actuele praktijk. De commissie is wel van mening dat er meer aandacht moet gaan naar stages in de opleidingen. Een stage is volgens de commissie een heel belangrijke manier om met de beroepspraktijk kennis te maken en dient in alle opleidingen op een beter manier te worden geïntegreerd.

Facet 2.3 Samenhang

Vanuit hun vergelijkend perspectief kan de commissie aangeven dat er in alle opleidingen een duidelijke samenhang aanwezig is, zij het dat de verschillende opleidingen ook een andere aanpak gebruiken. De aanpak van de samenhang varieert van een heel strakke en schoolse aanpak naar programma's waar veel vrije keuze aanwezig is. Ondanks deze diverse invalshoeken slaagden alle opleidingen er echter in een samenhangend programma uit te werken.

Facet 2.4 Studieomvang

Alle opleidingen voldoen aan de formele eisen met betrekking tot de minimale studieomvang van een academisch gerichte bachelor- en masteropleiding.

Facet 2.5 Studielast

De commissie kon bij alle opleidingen vaststellen dat de studielast vrij hoog ligt. Uit de gesprekken met de diverse geledingen bleek echter ook dat dit wordt aanvaard als eigen aan het vakgebied. Desondanks wil de commissie alle opleidingen aanraden om de studielast goed te blijven opvolgen en structurele studietijdmetingen uit te voeren zodat de balans niet negatief wordt.

Facet 2.6 Afstemming vormgeving - inhoud

De commissie kon tijdens de bezoeken vaststellen dat alle opleidingen een brede waaier aan opleidingsvormen en leermiddelen gebruiken. In veel gevallen beperkte deze zich evenwel tot de meer traditioneel gekende en de commissie is van mening dat de specifieke aard van de opleiding voldoende mogelijkheden biedt om nieuwe werkvormen te gebruiken. Ook de afstemming tussen de cursussen is volgens de commissie nog een aandachtspunt waaraan gewerkt kan worden. Een initiatief als de meerdaagse 'fragile' workshop, waar studenten in over de jaren gemengde groepen rond eenzelfde thema en ondersteund door vele lezingen en andere interventies werken, kan de commissie ten zeerste appreciëren.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

De commissie is van mening dat de opleidingen op een degelijke manier evalueren. Zij vraagt wel aandacht voor het voldoende variëren van de beoordelingsmethodes. De commissie is tevens van mening dat het betrekken van externe juryleden voor de beoordeling van alle opdrachten van de studenten enorm belangrijk is.

Facet 2.8 Masterproef

De commissie kon vaststellen dat de algemene kwaliteit van de masterproeven over alle opleidingen heen voldoet aan de verwachte kwaliteit maar dat er sterke individuele verschillen zijn tussen studenten. De commissie staat, ook in het kader van academisering, positief tegenover de mogelijkheid die aan studenten geboden wordt om te kiezen tussen een meer theoretische uitdieping van de masterproef naast een meer praktisch gericht ontwerp. Zij verwacht wel dat de resultaten van een dergelijke gespecialiseerde keuze nog zullen verhogen de komende jaren.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

De commissie kon vaststellen dat overal de wettelijk voorgeschreven toelatingsvoorwaarden gehanteerd worden, maar dat er nog meer aandacht kan gaan naar het EVC/EVK beleid van de instellingen. De commissie is ook van mening dat de mogelijkheid van de noodzaak om de instroomvereisten voor de master streng genoeg te maken onderzocht dient te worden zodat studenten gemotiveerd worden om de studiepunten in de bacheloropleiding tijdig te verwerven en dat slechts uitzonderlijk een aantal openstaande studiepunten mag meegenomen worden naar de masteropleiding.

Onderwerp 3 Inzet van personeel

Facet 3.1 Kwaliteit personeel

De commissie kon in alle instellingen vaststellen dat het onderwijzend personeel heel gedreven is en echt gelooft in het architectuuronderwijs. De commissie is zeer tevreden over de algemene kwaliteit van het personeel, maar vraagt de opleidingen meer aandacht te besteden aan de onderwijskundige ondersteuning en professionalisering van het onderwijzend korps. Ook de zelfkritische houding kan volgens de commissie – zeker binnen de academiserende context – nog aangescherpt worden.

Facet 3.2 Eisen professionele gerichtheid

De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat zowel de professionele als academische kwaliteiten van het personeel meer dan voldoende aanwezig waren. De commissie wenst wel de opleidingen te vragen om voldoende aandacht te blijven hebben voor de praktijkcomponent van het beroep.

Facet 3.3 Kwantiteit personeel

De commissie stelde vast dat er in alle opleidingen voldoende personeel aanwezig is om de opleiding op een goede manier in te richten.

Onderwerp 4 Voorzieningen

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De commissie kon vaststellen dat alle opleidingen in mindere of meerdere mate kampen met een plaatsgebrek. Zij is er echter van overtuigd dat elke opleiding moet beschikken over voldoende werkruimtes en maquetteruimtes met voldoende brede openingsuren zodat studenten hun projecten op een degelijke manier kunnen uitwerken. De commissie miste bij alle opleidingen ook een effectieve bouwplaats waar studenten ook daadwerkelijk delen van hun ontwerp in de praktijk zouden kunnen brengen. Volgens de commissie zou een dergelijke mogelijk een waardevolle aanwinst kunnen zijn voor de opleidingen.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

De commissie kon vaststellen dat alle opleidingen beschikken over een eerder beperkt uitgebouwd systeem van studiebegeleiding. Uit de gesprekken met de studenten kon zijn afleiden dat deze vooral in het eerste jaar belangrijk is en dat hier door een aantal opleidingen bijkomende aandacht kan aan geschonken worden.

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg

Facet 5.1 Evaluatie resultaten

De commissie waardeert de geleverde inspanningen inzake kwaliteitszorg, maar is van mening dat alle opleidingen bijkomende aandacht kunnen besteden aan de integratie van een kwaliteitszorgsysteem. De verankering van onderwijskwaliteitszorg is een noodzakelijk en voor sommige opleidingen een uiterst dringend gegeven. De impact van de gewijzigde doelstellingen en programma's, naar aanleiding van recente evoluties in het onderwijs dienen op een degelijke manier gemeten en opgevolgd te worden.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat ook de opvolging van de metingen voornamelijk in één instelling beter aangepakt kunnen worden. De commissie kon hierbij een duidelijke correlatie tussen structurele metingen en structurele opvolging waarnemen.

Facet 5.3 Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

De commissie kon tijdens de bezoeken vaststellen dat de verschillende opleidingen andere relaties (van informeel/ad-hoc tot formeel/structureel) hebben met de studenten, het werkveld en de alumni. De commissie hecht veel belang aan de betrokkenheid van al deze partijen en is van mening dat alle opleidingen hier meer inspanningen kunnen en moeten leveren, hoewel één opleiding volgens de commissie vandaag toch reeds de vooropgestelde standaard behaalt.

Onderwerp 6 Resultaten

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

De commissie was na het visiteren van de drie opleidingen onder de indruk van de algemene kwaliteit van de afgestudeerden. De commissie kon duidelijk vaststellen dat alle opleidingen er in slagen om hun studenten de vooropgestelde competenties te laten verwerven. Ondanks de grote individuele verschillen tussen de studenten kon de commissie ook vaststellen dat de masterproef van een algemeen hoge kwaliteit was.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

De commissie stelde vast dat het onderwijsrendement van alle opleiding voldoet aan de vooropgestelde beoordelingscriteria, maar dat slechts één opleiding echt werk had gemaakt van het actief analyseren van de rendementscijfers.

Hoofdstuk 4 Vergelijkende tabel kwaliteitsaspecten

De oordelen van de commissie op de zes onderwerpen en de daarbij horende facetten wordt in een vergelijkende tabel weergegeven. De commissieleden hebben per facet een score op een vierpuntenschaal (onvoldoende, voldoende, goed, excellent) en per onderwerp een score op een tweepuntenschaal (onvoldoende, voldoende) weergegeven.

De toekenning van het oordeel slaat op het geheel van het facet en het onderwerp en is onderbouwd met argumenten. De oordelen moeten gelezen worden in samenhang met de tekst in de deelrapporten per instelling. Deze tabellen dienen dan ook met de nodige omzichtigheid te worden benaderd.

Verklaring van de scores op facetniveau

E	**Excellent**: de opleiding realiseert voor het facet een niveau waardoor de ze zowel in Vlaanderen als internationaal als een voorbeeld van goede praktijk kan functioneren.
G	**Goed**: het niveau van de opleiding stijgt voor het facet boven de basiskwaliteit uit.
V	**Voldoende**: de opleiding beantwoordt voor dit facet aan de basisstandaard of basisnorm voor respectievelijk een professionele bachelor, academische bachelor of master.
O	**Onvoldoende**: de opleiding presteert voor het facet beneden de gestelde verwachting en er is voor dit punt beleidsaandacht is.
nvt	Het facet is voor beoordeling van de opleiding **niet van toepassing**.
oké	Wordt vermeld bij het facet studieomvang indien de opleiding voldoet aan de decretale eisen omtrent de studieomvang.

Verklaring van de scores op onderwerpniveau

V	Voldoende: de visitatiecommissie geeft hiermee aan dat de opleiding op onderwerpniveau voldoet aan de basiskwaliteit.
O	Onvoldoende: de visitatiecommissie geeft hiermee aan dat de opleiding op onderwerpniveau niet voldoet aan de basiskwaliteit.

Verklaring van de gebruikte afkortingen in de tabel en opsomming van de gevisiteerde afstudeerrichtingen, locaties en eventuele varianten zoals brugopleiding, anderstalige opleiding, …

Artesis **Artesis Hogeschool Antwerpen**

- academisch gerichte bacheloropleiding Architectuur (ABA)
- masteropleiding Architectuur (MA)

W&K **Hogeschool voor Wetenschap & Kunst**

- academisch gerichte bacheloropleiding Architectuur (ABA)
- masteropleiding Architectuur (MA)
- Engelstalige masteropleiding Architecture (EMA)

PHL **Provinciale Hogeschool Limburg**

- academisch gerichte bacheloropleiding Architectuur (ABA)
- masteropleiding Architectuur (MA)

Architectuur	Artesis	Wenk	PHL
ONDERWERP 1	V	V	V
Facet 1.1: Niveau en oriëntatie	V	V	G
Facet 1.2: Domeinspecifieke eisen	V	G	V
ONDERWERP 2	V	V	V
Facet 2.1: Relatie doelstelling en inhoud	V	G	V
Facet 2.2: Eisen professionele en academische gerichtheid	V	V	ABA: V MA: G
Facet 2.3: Samenhang	V	V	G
Facet 2.4: Studieomvang	oké	oké	oké
Facet 2.5 Studietijd	V	V	V
Facet 2.6: Afstemming vormgeving en inhoud	V	V	G
Facet 2.7: Beoordeling en toetsing	V	V	G
Facet 2.8: Masterproef	G	V	V
Facet 2.9: Toelatingsvoorwaarden	V	V	V
ONDERWERP 3	V	V	V
Facet 3.1: Kwaliteit personeel	V	V	G
Facet 3.2: Eisen professionele gerichtheid	G	V	G
Facet 3.3: Kwantiteit personeel	V	G	G
ONDERWERP 4	V	V	V
Facet 4.1: Materiële voorzieningen	V	V	V
Facet 4.2: Studiebegeleiding	ABA: O MA: V	V	G
ONDERWERP 5	O	V	V
Facet 5.1: Evaluatie resultaten	O	V	V
Facet 5.2: Maatregelen tot verbetering	O	V	G
Facet 5.3: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	O	O	V
ONDERWERP 6	V	V	V
Facet 6.1: Gerealiseerd niveau	G	V	V
Facet 6.2: Onderwijsrendement	V	V	G
Bijzonder kwaliteitskenmerk		V	
Facet 1: Differentiatie en profiering		G	
Facet 2: Kwaliteit		G	
Facet 3: Concretisering		ABA: V MA & EMA: G	

opleidingsrapporten

Hoofdstuk 1 Artesis Hogeschool Antwerpen

Algemene toelichting bij de academisch gerichte bachelor- en masteropleiding Architectuur aan de Artesis Hogeschool Antwerpen

De Artesis Hogeschool in Antwerpen biedt 32 opleidingen aan, verspreid over een elftal studiegebieden. In 2003 werd Artesis lid van de Associatie van Universiteit en Hogescholen Antwerpen (AUHA). De zeven departementen waaruit de hogeschool bestaat, worden centraal gestuurd door de raad van bestuur, het bestuurscollege, het adviescollege en een aantal coördinatoren voor onderwijs, onderzoek, maatschappelijke dienstverlening, studentengelegenheden, internationalisering, communicatie, zorg, wetenschapspopularisering en diversiteit. De departementen hebben ondanks de sturing wel een verregaande autonomie. De coördinatoren en medewerkers uit diverse geledingen van de hogeschool komen samen in de hogeschoolonderwijsraad (HOWR) en de hogeschoolonderzoeksraad (HOZR). Elk departementshoofd is lid van het adviescollege. Net zoals de eStudiegebied Productontwikkeling valt de eStudiegebied Architectuurwetenschappen (AW) onder het departement Ontwerpwetenschappen. Samen met de opleidingen Interieurarchitectuur, Monumenten en landschapszorg en Stedenbouw en ruimtelijke planning maakt de opleiding Architectuur daar deel van uit.

Historisch gezien gaan de bachelor en master Architectuur al terug tot in 1663, toen de Koninklijke Academie voor Kunsten werd opgericht. Sindsdien heeft de opleiding verschillende naamswijzigingen en fusies ondergaan. In 1964 werd de afdeling Architectuur van de Academie afgesplitst, en werd de autonome School voor Bouwkunst en Stedenbouw met de opleidingen in de Stedenbouw, in de Binnenhuiskunst en met de opleiding Bouwkundig tekenen. Vanaf 1953 droeg de instelling de naam Nationaal Hoger Instituut voor Bouwkunst en Stedenbouw (NHIBS). Die naam veranderde weer in 1977 tot Hoger Architectuurinstituut van het Rijk (HAIR), toen het architectuuronderwijs ingedeeld werd onder artistiek hoger onderwijs van het lange type. Van 1989 tot 2008 droeg de instelling de naam Henry van de Velde Instituut. In die periode werd het instituut in het kader van de fusieoperatie in het hoger onderwijs van het lange type opgenomen in de Hogeschool Antwerpen, waar het in 2000 samen met de opleiding Productontwikkeling deel uitmaakte van het departement Ontwerpwetenschappen. Onder dat departement bleef het gebruik van de naam Henry van de Velde in stand. Tot op vandaag staat de instelling echter bekend als de Artesis Hogeschool, sinds de hele Hogeschool Antwerpen in 2008 veranderde in Artesis Hogeschool.

Het Structuurdecreet van 2003 leidde tot een herschikking van het opleidingsprogramma, waardoor de opleiding in 2006 startte met de indeling op basis van een bachelor- en masterstructuur. Daaruit komen de nieuwe curricula vanaf 2009-2010 voort.

De opleiding Architectuur bestaat sindsdien uit een academische bachelor- en een masteropleiding, die gestuurd worden door een opleidingsraad (ORAR) en een opleidingscoördinator. In het ORAR krijgen de studenten, de vakgroepen en de interne kwaliteitszorgcoördinator een stem. Sinds 2009-2010 zitten daar ook de vertegenwoordigers van de onderzoekers bij. Er zijn vier vakgroepen: toegepaste menswetenschappen, toegepaste wetenschappen en technieken, toegepaste ontwerpcommunicatie en architectonisch ontwerpen, waarvan de laatste drie geherstructureerd zijn naar de studiegebieden: bouwen, cultuur en stedelijkheid.

In het academiejaar 2010-2011 telde de opleiding Architectuur 434 studenten, van wie er 320 in de bacheloropleiding zaten en 114 in de masteropleiding.

Onderwerp 1 Doelstellingen van de opleiding

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie van de academisch gerichte bachelor en master

Beoordelingscriteria academisch gerichte bachelor:
De opleidingsdoelstellingen zijn er op gericht de student te brengen tot:

- het beheersen van algemene competenties als denk- en redeneervaardigheid, het verwerven en verwerken van informatie, het vermogen tot kritische reflectie, creativiteit, het kunnen uitvoeren van eenvoudige managementtaken, het vermogen tot communiceren van informatie, ideeën, problemen en oplossingen, zowel aan specialisten als aan leken en een ingesteldheid tot levenslang leren;
- het beheersen van algemene wetenschappelijke competenties als een onderzoekende houding, kennis hebben van onderzoeksmethoden en –technieken en deze adequaat kunnen toepassen, het vermogen om de relevante data te verzamelen die een oordeelsvorming over maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische vraagstukken kunnen sturen, een appreciatie van de onzekerheid, de ambiguïteit en de grenzen van de kennis en de vaardigheid tot het probleemgestuurd initiëren van onderzoek;
- het begrip van de wetenschappelijk-disciplinaire basiskennis eigen aan een bepaald domein van de wetenschappen of de kunsten, een systematische kennis van de kernelementen van een discipline met inbegrip van het verwerven van coherente en gedetailleerde kennis deels geïnspireerd door de nieuwste ontwikkelingen van de discipline en een begrip van de structuur van het vakgebied en de samenhang met andere vakgebieden.

Beoordelingscriteria master:
De opleidingsdoelstellingen zijn er op gericht de student te brengen tot:

- het beheersen van algemene competenties op een gevorderd niveau als het vermogen om op een wetenschappelijke wijze te denken en te handelen, het om kunnen gaan met complexe problemen, het kunnen reflecteren op het eigen denken en werken en het kunnen vertalen van die reflectie naar de ontwikkeling van meer adequate oplossingen, het vermogen tot het communiceren van het eigen onderzoek en probleemoplossingen met vakgenoten en leken en het vermogen tot oordeelsvorming in een onzekere context;
- het beheersen van algemene wetenschappelijke competenties op een gevorderd niveau als het kunnen gebruiken van methoden en technieken in onderzoek, het kunnen ontwerpen van onderzoek, het kunnen toepassen van paradigma's in het domein van de wetenschappen of kunsten en het kunnen aanduiden van de grenzen van paradigma's, het vermogen tot originaliteit en creativiteit met het oog op het continu uitbreiden van de kennis en inzichten en het samen kunnen werken in een multidisciplinaire omgeving;
- een gevorderd begrip en inzicht in de wetenschappelijk-disciplinaire kennis eigen aan een bepaald domein van de wetenschappen of de kunsten, inzicht hebben in de nieuwste kennis van het vakgebied of delen ervan, in staat zijn om de wijze waarop de theorievorming beweegt te volgen en te interpreteren, in staat zijn om in een of enkele delen van het vakgebied een originele bijdrage aan de kennis te leveren en het bezitten van specifieke bij het vakgebied horende vaardigheden als ontwerpen, onderzoeken, analyseren en diagnosticeren;
- hetzij het beheersen van de competenties nodig voor het zelfstandig kunnen verrichten van wetenschappelijk onderzoek of de zelfstandige beoefening van de kunsten op het niveau van een beginnend onderzoeker of kunstenaar, hetzij het beheersen van de algemene en specifieke beroepsgerichte competenties nodig voor de zelfstandige aanwending van wetenschappelijke of artistieke kennis op het niveau van een beginnend beroepsbeoefenaar.

Het oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding richt zich in de opstelling van doelstellingen op het kunnen afleveren van multi-inzetbare bachelors en masters. In de academisch gerichte bacheloropleiding staat de ontwikkeling van een wetenschappelijke denk- en werkwijze centraal. In de masteropleiding gaat veel aandacht naar het conceptueel en kritisch denkvermogen, maar ook naar de onderzoeksgerichtheid van de studenten. De doelstellingen baseren zich op de kwalificaties die het Structuurdecreet bepaalde, maar ook op de Dublindescriptoren en een aantal kwalificatieomschrijvingen voor academisch architectuuronderwijs, waaronder de Europese '11-punten' en in latere fase de competentielijst van de Nationale Orde van Architecten. Ze worden geregeld geactualiseerd en afgestemd op de toenemende academisering en internationalisering.

Als vijf kerndoelen voor de bacheloropleiding formuleert de opleiding: een vlotte doorstroom naar de master Architectuur, de mogelijkheid om door te stromen naar andere gerelateerde masteropleidingen, de goede voorbereiding op de professionele praktijk, de voeling met internationale evoluties omtrent onderwijs en onderzoek, en de ontwikkeling van een probleemoplossend vermogen als praktische voorbereiding op de maatschappelijke en fysieke architectuurcontext.

Wat de masteropleiding betreft, streeft de opleiding er in vijf kerndoelen naar om de studenten voor te bereiden op de doorstroom naar hetzij het beroepenveld, hetzij een academische carrière. Ze beklemtoont de ontwikkeling van een kritische persoonlijke visie en van verantwoordelijkheidszin ten opzichte van de maatschappij. De afstuderende studenten moeten zich ten slotte als specialisten en ontwerpers dynamisch kunnen opstellen, en ze moeten op de hoogte zijn van architectonische evoluties in de wereld.

Die kerndoelen zijn uitgewerkt in 24 eindcompetenties voor de bachelor en 20 eindcompetenties voor de master, die zich afstemmen op en voldoen aan de decretale bepalingen. Daarbij maken de competentieprofielen onderscheid tussen generieke, algemeen wetenschappelijke en domeinspecifieke competenties. Het bachelorprofiel bevat elf generieke competenties: denk- en redeneervaardigheid, informatieverwerving en -verwerking, ruimtelijk en visueel inzicht, woordelijke communicatie, beeldende communicatie, ethische betrokkenheid, creativiteit, inlevingsvermogen, esthetische gevoeligheid, conceptueel denkvermogen en autonoom leervermogen. Wat de algemeen wetenschappelijke competenties betreft, streeft de opleiding de volgende doelstellingen na: een onderzoekende houding, inzicht in onderzoeks- en ontwerpprocessen, kennis van onderzoeksmethoden, gebruik van een correct vocabularium, eigen onderzoek op basis van een conceptueel denkkader, contextinformatie kunnen verzamelen, en kunnen omgaan met de grenzen van kennis en zelfreflectie. In de master staan zes generieke competenties centraal: wetenschappelijk denken en handelen, besluitvaardigheid in een complexe context, kritische reflectie, potenties achterhalen, communicatie over eigen onderzoek en zelfgestuurd leren. Daarnaast zijn nog vier algemeen wetenschappelijke competenties als doel geformuleerd voor masterstudenten: actueel onderzoek kunnen situeren, beheersing van onderzoeks- en ontwerpprocessen, geëigende communicatie inzetten om tot architecturale inzichten te komen en multidisciplinair inzicht. De commissie is van mening dat de doelstellingen niet allemaal even duidelijk geformuleerd zijn, en dat voornamelijk kennis en inzicht worden vervat in het competentieprofiel, ten koste van de competentiegerichtheid. De overgang van de bachelor naar de master zou daarnaast beter tot uiting moeten komen, ook voor wat de beschrijving van de onderzoekscompetenties in de bacheloropleiding betreft. De commissie is van mening dat de opleiding de competentiegerichtheid van de doelstellingen formeler dient te expliciteren en ze onderwijskundig correct dient uit te werken.

De commissie acht het strevenswaardig de overgang van de bachelor- naar masteropleiding meer te expliciteren ten opzichte van de competentie-eisen die aan een afstuderende bachelor worden gesteld.
De opbouw van een academisch luik in de opleiding is nog niet voltooid. De opleiding geeft aan dat de verwevenheid tussen onderzoek en onderwijs nog in ontwikkeling is. Daarin heeft ook de Associatie van Universiteit en Hogescholen Antwerpen (AUHA) een ondersteunende rol. In 2003 startte de opleiding, samen met de Universiteit Antwerpen (UA), met BOF-onderzoeken en een jaar later met de doctoraten. Er wordt steeds meer geïnvesteerd in wetenschappelijk onderzoek en maatschappelijke dienstverlening.

Met het *Artesis Mission Statement* als vertrekpunt formuleert de opleiding een aantal internationale doelen: de internationale dimensie in de curricula en het onderwijs, de nationale en internationale positionering van zowel Artesis in het algemeen als van de opleiding zelf, de export van eigen onderwijsexpertise, en de uitbreiding van de culturele basis van studenten en docenten. De verankering in de opleiding en de competentieprofielen zijn volgens de commissie nog voor verbetering vatbaar.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie raadt de opleidingen aan om alle doelstellingen duidelijk te formuleren.

De commissie vraagt de opleiding om de competentiegerichtheid van de doelstellingen op formele wijze te expliciteren en ze onderwijskundig correct uit te werken.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

Beoordelingscriteria:
- De doelstellingen van de opleiding (uitgedrukt in eindkwalificaties van de student) sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en het relevante beroepenveld gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk of kunstpraktijk). Ze zijn, ingeval van gereglementeerde beroepen, in overeenstemming met de reglementering of regelgeving ter zake.
- Voor academisch gerichte bacheloropleidingen en masteropleidingen zijn de eindkwalificaties ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke en/of artistieke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en voor daarvoor in aanmerking komende opleidingen de praktijk in het relevante beroepenveld.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De domeinspecifieke competenties vertrekken vanuit de decreten, de Dublindescriptoren, de eisen vanuit het beroepenveld en de vergelijking met andere binnen- en buitenlandse architectuuropleidingen. De opleiding heeft rekening gehouden met de eisen van het werkveld, door de gewenste beroepscompetenties van de Nationale Raad van de Orde van Architecten als referentiekader te gebruiken. Daarnaast werd bij de opstelling van de domeinspecifieke competenties ook geluisterd naar de klankbordgroep van het werkveld. De leden, die uit verschillende beroepscontexten komen, kunnen eisen formuleren voor kandidaat-architecten. Dat gebeurt in de praktijk weliswaar niet zo vaak, en de integratie van de wensen van beroepsdeskundigen is niet steeds gegarandeerd. Er komen met andere woorden volgens de commissie te weinig eisen vanuit de alumni en vanuit de vakinrichting. De commissie is van mening dat de opleiding de wisselwerking met de vakorganisaties meer dient te stimuleren.

Als domeinspecifieke competenties heeft men voor de bachelor- en de masteropleiding zes doelstellingen geformuleerd.

Voor de bacheloropleiding betreffen ze:
- inzicht in de samenhang tussen functionele vereisten en fysische wetmatigheden;
- inzicht in de relatie tussen architectuur en de ruimtelijke en maatschappelijke context;
- kennis van de architectuur- en cultuurgeschiedenis;
- respect voor het culturele patrimonium;
- basiskennis van materialen en constructieve concepten;
- inzicht in de betekenis van architectuur en de relatie tot andere disciplines.

Voor de masteropleiding:
- complexiteit en contradicties kunnen synthetiseren;
- eigen ontwerpend onderzoek kunnen situeren in een breder kader;
- confrontatie van de architectonische vraag en de maatschappelijke en culturele condities;
- ontwerp van een betekenisvolle architecturale vorm;
- historische en actuele theorieën kunnen duiden en interpreteren;
- eigen bijdrage tot het actuele architectuurdebat.

Op internationaal niveau is de masteropleiding aangesloten bij de *European Association of Architectural Education* (EAAE). Via die weg verzamelt en verspreidt de opleiding informatie over het niveau van onderwijsverstrekking. Ze stemt zo haar eigen competentieprofiel af op dat van andere instellingen. De commissie constateerde echter dat de domeinspecifieke competenties van de bachelor zich nog steeds te veel richten op kennis en inzicht, wat bij de visitatie van 2004 ook al aangehaald werd als aandachtspunt. De masteropleidingen besteden meer ruimte aan competentiegerichtheid.

De opleiding wil zich nationaal profileren door het permanente spanningsveld tussen de technische en artistieke polen van de architectuur niet uit de weg te gaan door de nadruk op één van de twee te leggen, maar door beide polen in te zitten in een overkoepelende maatschappelijke focus. Internationaal wordt nog gewerkt aan de netwerking en de positionering van de opleiding. Uit de buitenlandse voorbeelden haalde de opleiding wel al een aantal punten aan, zoals projectonderwijs en ontwerpgericht onderzoek, die ze zelf ook wil uitbouwen in eigen doelstellingen.

De competentieprofielen worden verspreid via brochures, via de studiegids op de website, maar ook door de algemene inleiding van de opleidingscoördinator en de mondelinge uitleg van docenten. Tijdens de gesprekken bleek dat de studenten op de hoogte zijn van de doelstellingen van de opleidingsonderdelen. De commissie stelde echter vast dat de studiefiches met doelen en competenties nog niet volledig en niet overal consequent werden ingevuld. De commissie steunt de opleiding in haar intenties om te werken aan de communicatie rond de doelstellingen.

Tijdens de gesprekken met het werkveld stelde de commissie vast dat overleg met het werkveld pas eind 2009 is opgestart en dat dit eerder een los karakter heeft van ideeënuitwisseling over algemene aspecten van het programma met personen die eerder op toevallige basis beschikbaar zijn, waarbij het voor de commissie niet duidelijk is of de aanbevelingen van dit beperkte werkveld worden opgevolgd. De commissie is van mening dat de feedback vanuit het werkveld systematischer verkregen moet worden en duidelijker moet verwerkt worden in de besluitvormingsprocedures en verbetertrajecten om in de toekomst te garanderen dat de bijdragen van het werkveld continue en formeel verwerkt worden.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie raadt de opleiding aan om de wisselwerking met de vakorganisaties meer te stimuleren en zo op te drijven.

De commissie vraagt de opleiding om de competenties consequent en volledig te vermelden op de studiefiches.

De commissie beveelt de opleiding aan om formeel overleg te organiseren met het werkveld over de doelstellingen van de opleiding.

Oordeel over onderwerp 1, doelstellingen van de opleiding: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 1.1, niveau en oriëntatie:	voldoende
facet 1.2, domeinspecifieke eisen:	voldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 2 Programma

Facet 2.1 Relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma

Beoordelingscriteria:
- Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties van de opleiding qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.
- De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma.
- De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De competentiegerichte doelstellingen hebben in 2006 geleid tot de start van een gefaseerde hervorming van het curriculum. De uitwerking van een competentiegericht programma is echter nog in volle ontplooiing. De nieuwe modulaire structuur vertrekt vanuit drie studiedomeinen als basis voor vakoverschrijdende onderzoeksomgevingen: architectuur en bouwen, architectuur en cultuur, en architectuur en stedelijkheid. De leerlijnen vormen de logisch graduele opbouw van competenties doorheen de opleiding. In de bachelor zijn er vier leerlijnen: bouwtechniek, methodiek en onderzoek, architectuur- en cultuurwetenschappen en architectonisch ontwerpen. Die worden in de master aangevuld met de leerlijn recht en management. Architectonisch ontwerpen valt vanaf dan onder de masterproef. De commissie vindt het raadzaam om daarnaast de maatschappelijke ontwikkelingen en omstandigheden structureel in de opleiding te verankeren. Sommige leerlijnen splitsen zich nog verder op in clusters van opleidingsonderdelen. Elk opleidingsonderdeel bestaat uit een aantal vaste leerdoelen, die de einddoelstellingen vertalen. De commissie merkt op dat in de beschrijving van de opleidingsonderdelen de aspecten inhoud, doelen en competenties op het moment van het visitatiebezoek niet systematisch en nauwkeuring zijn aangegeven. Ze is van mening dat de opleiding daar snel werk dient van te maken, en voldoende onderwijskundige ondersteuning en opvolging hoort te bieden aan het onderwijzend personeel.

De opleiding heeft een competentiematrix opgesteld, waarin de competenties op een transparante manier gekoppeld worden aan de leerdoelen. In de bachelor ontwikkelen de studenten een brede kennisbasis en verschillende vaardigheden die aan de basis liggen van de ontwikkeling van een kritische houding. De studenten krijgen ook de kans om architectuur te bestuderen tijdens excursies, studiereizen en werf- en gebouwbezoeken. In het kader van de academisering is het bachelorprogramma voornamelijk opgebouwd in functie van de masteropleiding: de overstap naar het werkveld na de bachelor is niet onmogelijk, maar het bachelordiploma is gericht op de voortzetting van de studies in de master, waar de studenten de verworven bachelorcompetenties kunnen inzetten. De master benadrukt verdieping in bepaalde architecturale vraagstukken en verwacht een toenemende zelfstandigheid van de studenten. In het eerste semester kunnen de studenten deelnemen aan een buitenlandse architectuuropleiding. Daarnaast voorziet de opleiding ook excursies, studiereizen en werf- en gebouwbezoeken het masterprogramma. Er zijn verschillende keuzeopleidingsonderdelen voor de studenten vanaf het laatste semester van de bachelor. Keuzevakken kunnen binnen de opleiding opgenomen worden, maar de studenten krijgen ook de kans om een opleidingsonderdeel uit een andere opleiding van het departement op te nemen.

De internationale dimensie van het programma zit vervat in de studiereizen, maar ook in internationale workshops, zoals ‘Rethinking the urban waterfront’, en internationale wedstrijden. De studenten kunnen daarnaast Engelstalige keuzeopleidingsonderdelen kiezen.

De opleiding heeft het curriculum opgesteld vanuit een bottum-upaanpak van de stuurgroep Onderwijs, waarbij alle betrokkenen inspraak hadden. Zowel het personeel en de studenten intern als de alumni en het werkveld extern kregen de kans feedback te geven. In de toekomst wil de opleiding de participatie van de verschillende groepen nog verhogen en ook benchmarking integreren in de programmaontwikkeling.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie raadt de opleiding aan aspecten zoals inhoud, doelen en competenties systematisch en nauwkeurig te beschrijven in de opleidingsfiches.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

Beoordelingscriteria:
- kennisontwikkeling door studenten vindt plaats in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek (met inbegrip van het onderzoek in de kunsten) binnen relevante disciplines;
- het programma sluit aan bij ontwikkelingen in de relevante discipline(s) door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën;
- het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de ontwikkeling en beoefening van de kunsten;
- (bij daarvoor in aanmerking komende opleidingen) het programma heeft aantoonbare verbanden met de actuele praktijk van de relevante beroepen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

In de ogen van de commissie is uit het visitatiebezoek voldoende naar voor gekomen dat de opleiding zowel de academische als de professionele gerichtheid kan garanderen. De opleiding maakt in haar onderwijs al jaren de koppeling tussen onderzoek en praktijk, met aandacht voor maatschappelijke dienstverlening. Daarnaast constateerde de commissie dat er verdere stappen zijn gezet in het kader van de academisering.

In de context van ontwerpend onderzoek zijn er verschillende structurele samenwerkingsverbanden met onder andere de stad Antwerpen. Aan de hand van verschillende projecten rond steden- en scholenbouw krijgen studenten de kans om zelf effectief mee te werken aan architectonisch ontwerpen. Studenten worden op die manier effectief betrokken in maatschappelijke dienstverlening. Daarnaast blijven ze op de hoogte van actuele evoluties, aangezien de opleiding als aanvulling op het programma de lezingen van het ‘Archistenforum’ aanbeveelt. De invulling van het onderwijsprogramma staat bovendien in interactie met de zes onderzoeksgroepen die overkoepelend functioneren voor de eStudiegebied Architectuurwetenschappen.

Voor de bacheloropleiding, die een academisch profiel nastreeft, beklemtoont de opleiding het belang van de verweving onderzoek en onderwijs. De studenten horen een onderzoekende houding te ontwikkelen, waarbij ze gebruik leren maken van de architectonische onderzoeksmethodieken en -technieken. Bij de onderwijsactiviteiten worden ervaren onderzoekers ingeschakeld. Verschillende opleidingsonderdelen zijn onderzoeksgericht, zoals architectonisch ontwerpen, methodologie en portfoliomethodiek. Maar ook in de opleidingsonderdelen sociologie, omgevingspsychologie en ecologie leren de studenten een vooronderzoek te doen naar de context en randvoorwaarden van architectonische projecten. Voor de theoretische opleidingsonderdelen worden specialisten en deskundigen betrokken die zelf onderzoekservaring hebben.

In de master wordt aandacht besteed aan actuele maatschappelijke probleemstellingen binnen de architectuur. De studenten leren werken rond thema's zoals globalisering en duurzame ontwikkeling in projecten en in de ontwerpateliers. Ze krijgen les en begeleiding van doctorandi en specialisten uit het werkveld of de academische wereld. De opleiding hecht belang aan de verweving tussen onderzoek en onderwijs, en stimuleert dan ook de interactie tussen onderzoekers en atelierdocenten. Maar voor verschillende opleidingsonderdelen worden evengoed gastdocenten met relevante beroepservaring betrokken. Tijdens de workshopweken draaien zowel de workshops zelf als de lezingen rond actueel (ontwerpend) onderzoek en recente wetenschappelijke theorieën. De internationale dimensie krijgt vorm in de ADSL-week waaraan de studenten participeren (*Antwerp Design Seminars and Lectures*). Sinds 2002 worden in die week workshops georganiseerd en kunnen de deelnemende studenten een werkstuk voorstellen. Daarvoor krijgen ze begeleiding van een internationale specialist. De commissie stimuleert dat initiatief, maar raadt de opleiding aan de internationalisering op meer plaatsen in het programma in te bouwen.

Waar de alumni tijdens de gesprekken minder tevreden waren over de professionele gerichtheid en de academisering van de opleiding, reageerden de studenten wel positief. Ze krijgen veel praktijkgerichte kansen en mogen zelf meewerken aan onderzoek of een onderzoeksvraag uitbouwen. Er is plaats in het programma voor stadswandelingen en werfbezoeken. De commissie beschouwt de opvolging van een werf van bij het begin van de opleiding als een interessant initiatief, maar vraagt zich af of de werfbezoeken niet meer tot hun recht zouden komen in het derde en vierde semester van de bacheloropleiding. De alumni geven aan dat meer economische kennis in het programma zou moeten worden geïntegreerd, om een maximale voorbereiding op de beroepswereld te kunnen garanderen.

Aan het eind van de bacheloropleiding maken de studenten een integraal ontwerp in combinatie met het 'OLOD Studierapport Bachelor'. De student moet aan de hand van dit ontwerp bewijzen dat hij de vooropgestelde doelstellingen en competenties uit de bacheloropleiding heeft behaald. De commissie stelde tijdens de gesprekken vast dat de studenten tevreden zijn over de begeleiding tijdens de ontwerpstudio's. De studenten meldden bovendien dat de ontwerpdocenten heel aanspreekbaar zijn. Aan de hand van een portfolio moet de student het architectonische concept opbouwen, formuleren en beargumenteren. De student moet zijn ontwerp voorstellen aan een jury, bestaande uit de opleidingsverantwoordelijke en minstens twee lesgevers uit andere opleidingsonderdelen.

Studenten die architect willen worden, moeten een verplichte stage bij de Orde van Architecten doorlopen na het behalen van hun masterdiploma.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding de oriëntatie op de internationale ontwikkelingen naast de ADSL-week uit te breiden naar andere initiatieven.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

Beoordelingscriterium:
- Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend opleidingsprogramma.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding is recent overgeschakeld naar een nieuwe programmaopbouw. Er is volgens de commissie een duidelijke samenhang in het aangeboden curriculum. Zowel verticaal als horizontaal let de opleiding op de coherentie in het programma. Binnen een leerlijn neemt de complexiteit van de competentieniveaus gradueel toe. De commissie vindt de leerlijn architectonisch ontwerpen doordacht ingevuld. De jaren sluiten goed op elkaar aan. Voor de andere opgestarte leerlijnen is de verticale samenhang nog niet voldoende geëxpliciteerd. Tussen de bachelor- en de masteropleiding is de samenhang verzekerd, hoewel de instroom van studenten tijdens het bachelortraject of in de master mogelijk blijft. Er is aandacht voor de volgtijdelijkheid, maar het nieuwe curriculum biedt dankzij de modulaire aanpak ook meer mogelijkheden om individuele flexibele leertrajecten uit te werken. Studenten kunnen ook een deeltijds programma volgen, waarvan de deeltijdse trajecten opgebouwd zijn rond één grote ontwerpmodule en een aantal minder grote opleidingsonderdelen. De opleiding is zich ervan bewust dat het beheer en de opmaak van individuele leertrajecten wel nog voor verbetering vatbaar is.

Tussen de leerlijnen zorgen de studiedomeinen voor de logische opbouw van het programma. De commissie waardeert de manier waarop tijdens de bachelor de studiedomeinen zijn uitgewerkt in projecten. De commissie vindt het eveneens positief dat de opleiding gefragmenteerde opleidingsonderdelen tracht te bundelen, zoals in architectuur en cultuur, en architectuur en bouw. De opleidingsonderdelen omvatten sinds de uitbouw van modules elk drie studiepunten, en de naamgeving van de verschillende opleidingsonderdelen is transparant. Uit de gesprekken is echter gebleken dat meer overleg wenselijk is tussen het onderwijzend personeel, om de lessen maximaal op elkaar af te stemmen en om overlap zo veel mogelijk te vermijden. De commissie wil een grotere transdisciplinaire samenwerking aanmoedigen. De opleiding geeft zelf aan dat nog meer werk moet worden gemaakt van het evenwicht en de aansluiting tussen theorie en praktijk, aangezien de theorie volgens de studentenbevragingen vooral in het eerste masterjaar iets te veel overwicht heeft. De commissie heeft dit overigens ook tijdens de gesprekken met de masterstudenten kunnen vaststellen: ze vinden het jammer dat het nog te vaak twee gescheiden werelden zijn. Er zijn keuzemogelijkheden in het derde bachelorjaar (drie studiepunten) en in de masterjaren (negen studiepunten).

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding om overlap tussen verschillende opleidingsonderdelen te vermijden.

De commissie raadt de opleiding aan om theorie en praktijk beter met elkaar te integreren.

De commissie beveelt een grotere transdisciplinaire samenwerking aan.

Facet 2.4 Studieomvang

Beoordelingscriterium:
De opleiding voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang:
- bachelor: tenminste 180 studiepunten
- master: ten minste 60 studiepunten

Oordeel van de visitatiecommissie: oké

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De academisch gerichte bacheloropleiding bestaat uit 3 studiejaren van elk 60 studiepunten. In totaal wordt dus een opleidingsprogramma georganiseerd van 180 studiepunten. De opleiding voldoet hiermee aan de formele eisen met betrekking tot de minimale studieomvang van een academisch gerichte bachelor.

De masteropleiding bestaat uit 2 studiejaren van elk 60 studiepunten. In totaal wordt dus een opleidingsprogramma georganiseerd van 120 studiepunten. Hiermee voldoet de opleiding aan de formele eisen met betrekking tot de minimale studieomvang van een master.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Facet 2.5 Studielast

Beoordelingscriteria:
- De werkelijke studietijd wordt getoetst en sluit aan bij de normen vastgesteld krachtens decreet.
- Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De commissie stelde tijdens de gesprekken en bij het inkijken van de documenten vast dat er geen essentiële problemen zijn wat de werkdruk en de studielast van de studenten betreft. In de programmabevraging bij studenten wordt onder andere de studietijd en -druk geëvalueerd. De resultaten geven aan dat het merendeel van de studenten in de bachelor en master het programma evenwichtig vindt. In het eerste bachelorjaar gaat dat zelfs over 87 procent van de studenten. De laagdrempelige contacten met de docenten worden geapprecieerd. Naast een dergelijke bevraging vraagt de commissie de opleiding ook om een expliciet studietijdbeheer in te voeren, dat structurele studietijdmetingen instelt en de resultaten daarvan formeel bespreekbaar maakt.

De studenten worden betrokken in de evaluatie van de studielast. Aan de hand van de opmerkingen van de studenten via bevragingen, op basis van formele en informele overlegmomenten met studenten en vanuit signalen van de stuurgroep Onderwijs lijst de opleiding een aantal studiebelemmerende factoren op, zoals de veranderlijke organisatie van contacturen, het gebrek aan een goede coördinatie bij opdrachten en papers, en de nood aan structurele transdisciplinaire onderwijsactiviteiten. De opleiding probeert deze in de mate van het mogelijke nog tijdens het academiejaar op te vangen, en waakt erover dat deze zaken bijgestuurd worden tijdens aanpassingen van het curriculum. De commissie is van mening dat die factoren systematischer dienen te worden opgevolgd en bijgestuurd.

Uit die bevragingen kwam ook een aantal studiebevorderende factoren naar voor, zoals de gastlezingen, deelname van externen aan de jury's, de excursies die gekoppeld zijn aan opleidingsonderdelen, het ontwerpatelier en de manier waarop het onderwijs aanzet tot zelfstandig werken.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding om een expliciet studietijdbeheer in te voeren, met structurele studietijdmetingen.

De commissie raadt de opleiding ook aan om de resultaten van die studietijdmetingen formeel te bespreken.

De commissie vraagt om de opvolging van studiebelemmerende factoren systematischer op te volgen en bij te sturen.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Beoordelingscriteria:
- Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen.
- De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding hecht in haar didactische concept enerzijds belang aan de mentale ontplooiing van de studenten in het leren architectonisch en ontwerpmatig denken. Anderzijds wil ze ook een rijke persoonlijkheidsontwikkeling bij haar studenten nastreven. De opleiding wijst in dat kader op het belang van een afwisseling in didactische werkvormen. De onderwijsvorm en de onderwijsinhoud, maar ook de toetsingsvorm moeten op elkaar afgestemd zijn om die dubbele doelstelling te bereiken. Afhankelijk van de competenties die nagestreefd worden binnen een leerlijn of een opleidingsonderdeel, worden verschillende werkvormen gehanteerd. In een relatief hoge praktijkgerichte opleiding zoals architectuur is dat nodig. Naast traditionele hoorcolleges voor theoretische opleidingsonderdelen gebruikt de opleiding ook innovatievere werkvormen. Voor de ontwerpateliers krijgen de studenten begeleiding op individueel niveau of in kleine groepen. Om een goede interactie te creëren, worden in de bachelor twee contactmomenten per week voorzien, in de master één. De docenten maken zowel gebruik van formatieve als summatieve evaluatie. Daarnaast leren de studenten ook werken met een ontwerpportfolio, waarin de gemaakte evolutie en de prestaties zichtbaar worden. De opleiding kiest ook voor een aantal bijzondere onderwijsvormen, zoals de stadswandelingen voor het opleidingsonderdeel cultuurgeschiedenis, de werfbezoeken voor de leerlijn bouwtechniek en architectonisch ontwerpen, de studiereizen binnen architectonisch ontwerpen en de workshopweken. Die laatste vinden één keer per semester plaats en werken meestal vanuit een conceptueel thema. Er zijn tijdens die week geen lesactiviteiten, maar de studenten komen in aanraking met minder gebruikelijke technieken, media en andere disciplines (Groene Bruggen, metselwerk) of ze diepen een welbepaald architectonisch aspect verder uit (Palladio, Trappenhuizen). De commissie waardeert de speciale workshopweek omwille van haar bijzondere onderwijsvorm. De nieuwe traditie die de workshopweken vormen binnen de hogeschool mag volgens de commissie blijvend worden aangemoedigd. Elk jaar is er dan ook nog een internationale interdisciplinaire week, de *Antwerp Design Seminars & Lectures* (ADSL), die voor de studenten een actueel perspectief biedt op architectuur. De lezingen en workshops maken de studenten vertrouwd met de hedendaagse vraagstukken.

Voor de masteropleiding geeft de opleiding aan dat verbeteringstrajecten nodig zijn op het vlak van inhoud en vorm. Er zijn volgens 59 procent van de studenten te veel hoorcolleges in de master. De hele opleiding werkt al met Blackboard als elektronische leeromgeving. Om het studiemateriaal aan te passen aan de nieuwe digitale mogelijkheden voerde de opleiding in 2009-2010 een actief beleid.

De studenten toonden zich tijdens de visitatie erg tevreden over de inhoudelijke kwaliteit van hun opleiding, en minder of niet tevreden over de gebruikte werkwijzen en organisatie. De commissie constateerde dat een aantal cursussen niet meer up-to-date was. Soms werden zelfs verouderde methoden voorgesteld die vandaag nog weinig worden toegepast. Daarnaast stelde de commissie vast dat er heel wat overlap is tussen verschillende cursussen, en dat de onderlinge afstemming tussen de opleidingsonderdelen optimaler zou kunnen. Dit is voornamelijk het geval bij de technische vakken. De vormgeving en lay-out kunnen overigens aantrekkelijker en transparanter worden gemaakt. Er is niet altijd een inhoudsopgave aanwezig. De commissie is van mening dat de opleiding hieraan dient te werken. Hoewel de bachelorstudenten in de programma-evaluatie aangaven dat ze het studiemateriaal kwaliteitsvol, relevant en actueel vinden, kon de commissie tijdens de gesprekken vaststellen dat een aantal studenten sommige syllabi ook ondermaats vindt.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleidingen om te waken over de actuele inhoud van de opleidingsonderdelen.

De commissie raadt de opleidingen aan om de vormgeving van sommige cursussen beter te verzorgen en van een inhoudsopgave te voorzien.

De commissie beveelt de opleidingen aan om te waken over de afstemming tussen de verschillende opleidingsonderdelen.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

Beoordelingscriterium:
- Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat en voor studenten inzichtelijk getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De toetsing binnen de opleiding gebeurt op basis van het examenreglement van de hogeschool en de specifieke bepalingen voor het departement Ontwerpwetenschappen. De examencommissie maakt gebruik van de deliberatiecriteria zoals die op departementaal niveau bepaald zijn, maar de opleiding beschouwt de ontwikkeling van een evaluatiebeleid op opleidingsniveau als een noodzakelijke stap in de toekomst. Er zijn twee examenperiodes en een herkansingsperiode per jaar. De opleiding legt alles vast in de academische kalender, en dit vanaf september. De commissie waardeert het dat het lessenrooster en het examenrooster vanaf het begin van het academiejaar worden opgesteld. Het examenrooster ligt officieel vast op 21 kalenderdagen voor de aanvang van de examenperiode. Studenten hebben vooraf nog de mogelijkheid om examens te verplaatsen. Binnen de 30 kalenderdagen moeten de studenten hun examenresultaten hebben.

Elke beoordelingsvorm is afgestemd op de onderwijsvorm en de didactische aanpak per opleidingsonderdeel. De studenten kunnen informatie omtrent de beoordelingswijze terugvinden in de studiefiches, die ook de eindcompetenties vermelden. Omdat in het verleden de studenten niet volledig op de hoogte waren van de beoordelingsaanpak werd een checklist ontworpen voor de docenten. Ze horen in hun eerste les de inhoud en de manier van toetsing toe te lichten. Na de examenperiodes is steeds een feedbackmoment voorzien. De studenten kunnen ook terecht bij de opleidingscoördinator of de ombudsdienst bij eventuele problemen. Uit de programmabevraging blijkt dat studenten relatief tevreden zijn over de evaluatiemethodes.

De docenten maken gebruik van verschillende evaluatievormen, maar er blijkt voor de meer theoretische opleidingsonderdelen nog steeds een grote nadruk te liggen op de klassieke kennistoets, waarin zowel meerkeuzevragen als open vragen kunnen voorkomen. Er wordt zowel in de bachelor als in de master wel steeds meer geopteerd voor de casustoets. In de masteropleiding krijgen daarnaast toetsvormen zoals project- en reflectieopdrachten en assessments meer aandeel. De commissie waarschuwt desalniettemin voor een te schoolse vraagstelling bij de culturele vakken, en vraagt de opleiding om meer aandacht te besteden aan competentiegerichte toetsing. Bij de praktijkgerichtere leerlijnen wordt voornamelijk permanent geëvalueerd, zowel formatief als summatief. In de ontwerpateliers worden de studenten voortdurend individueel begeleid en opgevolgd. Zij krijgen met regelmaat tussentijdse resultaten. De evaluatie in de leerlijn architectonisch ontwerpen bestaat ook uit een procestoets en een portfolio. Voor sommige opdrachten, zoals het geïntegreerd ontwerp aan het eind van de bacheloropleiding en de masterproef ter afsluiting van de opleiding, wordt een jury ingeschakeld. De assessoren daarvan zijn meestal niet rechtstreeks betrokken in het opleidingsonderdeel. Voor de masterproef worden juryleden extern aan het instituut aangetrokken. De commissie waardeert de consciëntieuze samenstelling van de jury bij de beoordeling van de masterproeven. Ook het feit dat de student zelf bepaalde juryleden mag aanbrengen bij de masterthesis kan positief zijn. Zowel voor de docenten als voor de juryleden is de commissie wel van mening dat een transparante evaluatiematrix dient te worden uitgewerkt en verspreid.

De opleiding geeft aan dat de beoordelingscriteria voor evaluaties – vooral bij permanente opvolging – geregeld bijgestuurd worden na onderling overleg van de docenten. De kwaliteitsbewaking gebeurt in de eerste plaats door de examencommissie en de deliberaties, maar het is de bedoeling dat het recent uitgebouwde IKZ-stelsel daarin voortaan ook meer verantwoordelijkheden opneemt. De commissie is van mening dat de opleiding hiervoor een expliciet en transparant evaluatiebeleid dient op te stellen, en dat de nadruk in het algemeen meer op competentiegerichte evaluatie moet komen te liggen. Voor bepaalde opleidingsonderdelen van de bachelor is dat momenteel nog een aandachtspunt. De commissie stelde immers vast dat de vraagstelling soms vrij schools en oppervlakkig is. Dit is vooral het geval voor de humane opleidingsonderdelen.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding om een expliciet evaluatiebeleid uit te werken, en om een transparante evaluatiemethode op te stellen die door alle docenten en juryleden wordt gebruikt en ook aan de studenten op voorhand wordt gegeven.

De commissie beveelt de opleidingen aan om meer competentiegerichte examens op te stellen.

Facet 2.8 Masterproef

Beoordelingscriteria:
- De masteropleiding wordt afgesloten met een masterproef waarmee de student blijk geeft van een analytisch vermogen of van een zelfstandig probleemoplossend vermogen op academisch niveau of het vermogen tot kunstzinnige schepping. Het werkstuk weerspiegelt de algemeen kritisch-reflecterende ingesteldheid of de onderzoeksingesteldheid van de student.
- De masterproef heeft een omvang van ten minste één vijfde van het totale aantal studiepunten met een minimum van 15 en een maximum van 30 studiepunten.

Oordeel van de visitatiecommissie: **ABA: n.v.t.**
MA: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Tijdens de rondleiding heeft de commissie enkele masterproeven van hoge kwaliteit kunnen bekijken. De commissie stelde vast dat de studenten degelijk worden opgevolgd, temeer daar een promotor maximaal vier masterstudenten kan hebben. De studenten in de masteropleiding Architectuur kunnen als masterproef kiezen tussen een masterontwerp en een masterthesis. Beide hebben een omvang van 27 studiepunten, en sluiten aan bij lopend of geprogrammeerd onderzoek. De commissie bevestigt dat een actueel onderzoek een relevante basis vormt voor de masterproeven. Enkele specifieke opleidingsonderdelen in het eerste masterjaar bereiden de studenten inhoudelijk en methodologisch voor op hun masterproef: 'vooronderzoek masterproef' en 'inleiding wetenschappelijk onderzoek'. Daarnaast worden de studenten in het tweede semester van het eerste masterjaar geïnformeerd over de mogelijke onderwerpen en de situering binnen lopende onderzoeken. Elke student begint dat jaar nog aan een vooronderzoek en een geschreven rapport daarvan. Ook de onderzoeksvraag kan dan al worden geformuleerd. In een departementaal 'Reglement masterproef' zijn de minimale eisen ten opzichte van het academische gehalte en de wetenschappelijke kwaliteit bepaald, wat de commissie waardeert.

De meeste studenten kiezen ervoor een masterontwerp te maken. Dat is niet langer een ontwerpoefening maar een werkelijk ontwerp, dat rekening houdt met de maatschappelijke context en problematieken. Vaak werken de studenten samen met bestaande projecten en externe onderzoekers, wat de commissie waardeert. Soms behandelt het masterontwerp zelfs een buitenlands architectonisch vraagstuk. De commissie waardeert de betrokkenheid van de Vlaamse Bouwmeester en de stad Antwerpen, maar ook de nauwe internationale samenwerking met de *Ain Shams University* in Egypte. In elk geval moeten de studenten in hun ontwerp een eigen visie uitbouwen op de culturele, ethische of stedelijke context. Het ontwerp bestaat altijd uit een synthesenota, een projectnota en de aanvullende documenten en modellen. Een verantwoordelijke docent zal als promotor de student begeleiden, eventueel met nog enkele assistent-begeleiders. De student wordt enerzijds beoordeeld tijdens één tussentijdse presentatie en één tussentijds evaluatiemoment. Anderzijds beoordeelt een jury met interne en externe leden de presentatie en het eindresultaat van het masterontwerp. De criteria baseren zich op de eindcompetenties in de studiegids.

Ongeveer 20 procent van de studenten kiest voor een masterthesis, waarin ze een wetenschappelijk onderzoek op academisch niveau uitwerken in een geschreven monografie. Ze worden daarvoor begeleid door doctorandi en andere onderzoekers. De meeste onderwerpen sluiten dan ook aan bij lopende doctoraatsonderzoeken en zijn vaak gerelateerd aan maatschappelijke dienstverlening. De studenten moeten hun onderzoek kunnen toepassen op een concrete situatie. De studenten moeten minstens één keer per maand samenkomen met hun promotor of copromotor, maar horen een grote zelfstandigheid aan de dag te leggen. Na het eerste semester worden hun vorderingen beoordeeld, en voor de paasvakantie is een presentatiemoment voorzien als tweede tussentijdse beoordeling. Naast de promotor en de copromotor evalueren ook twee interne of externe lezers de kwaliteit van de masterthesis en van de openbare mondelinge verdediging. De voornaamste criteria zijn de formulering van de probleemstelling en de onderzoeksvraag, het gebruik van een heldere methodiek, een correct referentieapparaat en een logische structuur, de kritische verwerking van informatie en de mondelinge synthese.

De commissie heeft appreciatie voor de werkwijze met posters voor de tussentijdse presentaties. Zowel bij het masterontwerp als bij de masterthesis staat 30 procent van de punten op het proces en 70 procent op de jurybeoordeling. De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat er geen transparante evaluatiemethode bestaat binnen de opleiding. Zij is van mening dat dit evenwel een aanzienlijk voordeel kan betekenen, zowel voor een objectievere beoordeling door docenten en juryleden als voor het inzicht in de evaluatiecriteria door de studenten.

De opleiding maakte al werk van een aantal knelpunten. Ondertussen is de volgtijdelijkheid bij een masterontwerp en een masterthesis gelijkgesteld, en wordt naast de beoordeling van het eindproduct ook aandacht besteed aan het proces. De gelijkwaardige opname in de bibliotheek van masterthesissen en projectnota's van de masterontwerpen wordt nog bekeken.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding om een transparante evaluatiemethode op te stellen die door alle docenten en juryleden wordt gebruikt, en op voorhand ter beschikking van de studenten wordt gesteld.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

Beoordelingscriteria:
Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten bachelor:
- diploma secundair onderwijs, diploma van het hoger onderwijs van het korte type met volledig leerplan, diploma van het hoger onderwijs voor sociale promotie of een diploma of getuigschrift dat bij of krachtens een wet, decreet, Europese richtlijn of een andere internationale overeenkomst als gelijkwaardig wordt erkend;
- door het instellingsbestuur bepaalde voorwaarden voor personen die niet aan bovengenoemde voorwaarden voldoen.

master:
- diploma van een bachelorgraad met (een) door het instellingsbestuur nader bepaalde kwalificatie(s)en in voorkomend geval aangevuld met een geïndividualiseerd opleidingsprogramma, een voorbereidingsjaar of een schakelprogramma

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding hanteert de decretaal voorziene toelatingsvoorwaarden voor de bachelor-/masteropleiding.

Studenten met een diploma secundair onderwijs kunnen rechtstreeks instromen in de academisch gerichte bacheloropleiding, net zoals studenten met een diploma hoger onderwijs van het korte type met volledig leerplan, een diploma van het hoger onderwijs voor sociale promotie, of een diploma of getuigschrift dat bij of krachtens een wet, decreet, Europese richtlijn of andere internationale overeenkomst als gelijkwaardig wordt erkend, voor zover de Nederlandse taal geen belemmering is om de onderwijsactiviteiten te volgen.

De meeste instromende studenten hebben een ASO-diploma behaald. Daarnaast zijn er ook studenten uit het KSO en, zij het in mindere mate, uit het TSO.

De masteropleiding laat de academische Bachelors in de Architectuur en in de Ingenieurswetenschappen-Architectuur rechtstreeks toe, en voorziet een voorbereidingsprogramma voor Bachelors in de Interieurarchitectuur, in de Ingenieurswetenschappen-Bouwkunde, in de Industriële wetenschappen-Bouwkunde en in de Productontwikkeling.

De masteropleiding voorziet geen schakelprogramma's voor andere instromers, maar de commissie Studietrajecten kan wel een geïndividualiseerd studietraject uitwerken op aanvraag. Studenten kunnen vrijstellingen verkrijgen als ze eerder verworven kwalificaties (EVK) kunnen voorleggen. In de EVC-procedure worden de studenten die een aanvraag willen indienen, begeleid door de coördinator Onderwijs. Ze moeten een uitgebreid portfolio samenstellen en verschillende fases doorlopen. De commissie merkt op dat het beleid inzake eerder verworven competenties (EVC) voor verbetering vatbaar is.

De commissie onderschrijft de intentie van de opleiding om te werken aan een actief en geëxpliciteerd instroombeleid. Er werd al een aantal initiatieven uitgewerkt. Zo heeft de opleiding een nieuwe informatiebrochure uitgewerkt. Daarnaast wordt het opleidingsprogramma zo analytisch mogelijk voorgesteld tijdens

opencampusdagen en SID-inbeurzen. Voor de start van het academiejaar wordt ook een brugcursus wiskunde georganiseerd.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding om werk te maken van een actief en geëxpliciteerd instroombeleid.

Oordeel over onderwerp 2, programma: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 2.1, relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma:	voldoende
facet 2.2, eisen academische gerichtheid van het programma:	voldoende
facet 2.3, samenhang van het programma:	voldoende
facet 2.4, studieomvang:	oké
facet 2.5, studielast:	voldoende
facet 2.6, afstemming tussen vormgeving en inhoud:	voldoende
facet 2.7, beoordeling en toetsing:	voldoende
facet 2.8, masterproef:	ABA: n.v.t. MA: goed
facet 2.9, toelatingsvoorwaarden:	voldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 3 Inzet van het personeel

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

Beoordelingscriterium:
- Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het personeelsbeleid binnen de opleiding Architectuur wordt departementaal bepaald door het departementshoofd en baseert zich op de algemene regelgeving van Artesis. De aanstelling van nieuw personeel gebeurt in overleg met de opleidingscoördinatoren en het departementaal overlegcomité (DOC). Er wordt gewerkt aan de opmaak van een beleidsnota: 'Personeelsbeleid departement Ontwerpwetenschappen'. De commissie constateert aan de hand van het recente organisatieschema dat door de herziening en verscherping van de structuur de verschillende partijen beter in het overleg worden ingepast. De commissie is van mening dat er aandacht moet worden geschonken aan een gelijkekansenbeleid.

Nieuwe personeelsleden worden door de centrale administratieve dienst ingeleid. Administratief en technisch personeel (ATP) krijgt begeleiding van de directiesecretaresse. Onderwijzend personeel is ingedeeld in vakgroepen, waarbij de vakgroepvergaderingen voor ondersteuning zorgen. De meeste opleidingsonderdelen worden gedoceerd door opleidingsgebonden statutaire lesgevers. Als aanvulling daarop is ook een aantal gastdocenten actief, die vaak een specifieke deskundigheid bezitten. De commissie zag een gedreven team met passie voor hun vak en voor de student. De meerderheid van de docenten is in de ogen van de commissie sterk in haar domein.

In het kader van de academisering hecht de opleiding veel belang aan de deskundigheid van het onderwijzend personeel. Het docentenkorps bestaat uit academici, onderzoekers en beroepsdeskundigen. In 2008-2009 telde de opleiding elf doctoraatsstudenten. Verschillende personeelsleden zijn architect, ingenieur- of interieurarchitect als bij- of hoofdberoep. Sinds 2009 kunnen de onderzoekers of de docenten met een onderzoeksopdracht deelnemen aan de maandelijkse Artesisseminaries, die een interdisciplinair discussieplatform over de lopende onderzoeken bieden. Daarnaast werkt het hele departement sinds 2007 mee aan de *Joint Doctoral Seminars* (JDS), die voor jonge doctorandi in België en Nederland worden georganiseerd. Tijdens de seminaries kunnen de doctorandi elkaars papers op academisch niveau becommentariëren.

De IKZ-verantwoordelijke zorgt voor pedagogische bijsturing van het onderwijzend personeel op basis van de resultaten uit studentenbevragingen. De studenten zijn in het algemeen tevreden over de kwaliteiten van hun docenten. Via de trainingen van het Expertisecentrum Hoger Onderwijs (ECHO), dat onder de Associatie van Universiteit en Hogescholen Antwerpen valt, kunnen de docenten hun didactische vaardigheden verbeteren. De opleiding geeft zelf aan dat een groter pedagogisch klankbord nodig is ter bevordering van het competentiegerichte onderwijs. De commissie wijst erop dat de onderwijskundige professionalisering te zwak is. De uitbouw van een beleidsplan daarrond is noodzakelijk, de opleiding geeft aan dat er een financieel budget kan worden vrijgemaakt.

Artesis werkt aan de invoering van een centraal evaluatiesysteem. De opleiding hield in 2009 voor de eerste keer functioneringsgesprekken. De commissie is van mening dat een evaluatiebeleid voor personeelsleden structureel verankerd dient te worden in de opleiding.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt aandacht voor een meer gerichte onderwijskundige professionalisering.

De commissie beveelt aan om het evaluatiebeleid van het personeel structureel te organiseren.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

Beoordelingscriterium:
- het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied (met inbegrip van het onderzoek in de kunsten);
- bij de daartoe in aanmerking komende opleidingen dient daarenboven voldoende personeel te beschikken over kennis en inzicht in de desbetreffende beroeps- of kunstpraktijk.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding stelt geen formele eisen wat de academische gerichtheid van haar personeel betreft, maar ze hecht belang aan de werkervaring en de onderzoeksmentaliteit. Verschillende docenten zijn naast hun onderwijskundige opdracht ook actief als architect. Het contact met de praktijk van de architectenwereld is dus sterk. Bovendien zijn velen betrokken in allerlei adviesraden, bestuurscomités, jury's en verenigingen die aansluiten bij architectuur in de brede zin.

De internationale dimensie komt tot uiting in het lidmaatschap van de *European Association for Architectural Education* (EAAE) en andere internationale organisaties. Daarnaast nemen verschillende docenten deel aan buitenlandse studiedagen, congressen en workshops. De commissie is van mening dat de docentenmobiliteit nog kan worden verhoogd.

De commissie stelde vast dat de opleiding aan de academische gerichtheid van het personeelsbestand werkt. Het personeel wordt gestimuleerd om aan onderzoek te doen, en het aantal doctorandi neemt toe. De commissie is positief over de relaties met het werkveld. De docenten geven niet alleen les, maar hebben ook vaak verantwoordelijkheden op het vlak van maatschappelijke dienstverlening en onderzoek. De opleiding hecht belang aan de publicaties in wetenschappelijke tijdschriften. De commissie stelde vast de leden van het docentenkorps deelnemen aan internationale congressen en studiedagen. De academische gerichtheid blijkt ook uit de nominaties en de laureaten die de opleiding al had voor nationale en internationale prijzen.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie moedigt een grotere docentenmobiliteit aan.

Facet 3.3 Kwantiteit personeel

Beoordelingscriterium:
- Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De gegevens van het academiejaar 2010-2011 geven 53 OP-leden aan, van wie er 45 opleidingsgebonden zijn. Zij staan voor 21,678 VTE's. Daarvan worden 13,835 VTE's ingezet door docenten en hoogleraren en 6,780 VTE's door assistenten en praktijkassistenten. Er zijn 7 doctorandi (2,865 VTE's). De meeste personeelsleden werken met een vast statuut, maar zij worden aangevuld met een aantal gastdocenten. Op departementaal niveau is het administratief en technisch personeel uitgebreid met een coördinator Internationalisering (60 procent) en een zorgcoördinator 50 procent). Naast de bestaande functie coördinator Onderzoek AW (100 procent) is een hoofd Onderzoek met een OP-statuut aangenomen. Er zal ook nog een medewerker Onderwijskunde worden aangesteld. De bachelor- en de masteropleiding tellen gezamenlijk een student-docentratio van 20 studenten per VTE OP en 86 studenten per VTE ATP. De commissie stelde vast dat er een hoge werkdruk is bij het onderwijskundig personeel en bij het ATP. Uit de visitatie is niet gebleken dat de werkdruk invloed heeft op de studentgerichtheid van het personeel. De opleiding zelf heeft tijdens het visitatiebezoek geen melding gemaakt van noemenswaardige problemen, behalve de toegenomen werkdruk.

De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat het onderwijzend personeel overwegend mannelijk was. De commissie vraagt zich af of de opleiding hier een actief beleid rond voert. Bij het ATP waren meer vrouwen dan mannen. De helft van de docenten is jonger dan veertig jaar. De grootste groep werd vertegenwoordigd door dertigers, gevolgd door de vijftigers. Wat de leeftijd betreft, let de opleiding met andere woorden op een goede spreiding.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding aandacht te hebben voor de toegenomen werkdruk.

Oordeel over onderwerp 3, inzet van het personeel: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 3.1, kwaliteit personeel:	voldoende
facet 3.2, eisen academische gerichtheid:	goed
facet 3.3, kwantiteit personeel:	voldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 4 Voorzieningen

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

Beoordelingscriterium:
- De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het departement Ontwerpwetenschappen en dus ook de opleiding Architectuur zijn gevestigd op Campus Mutsaard in het historische centrum van Antwerpen. De locatie is gemakkelijk bereikbaar en ligt op loopafstand van het station. De campusgebouwen zijn aan renovatie toe en de commissie vraagt om het verouderde gebouw op te waarderen, maar dat kan volgens de opleiding pas nadat de centrale diensten van Artesis Hogeschool de bouw van de nieuwe Campus Noord hebben voltooid. De commissie merkt dat er voor het departement een aantal onduidelijkheden zijn rond financiering en investeringen.

De commissie waardeert evenwel de wijze waarop in de historische omgeving in de binnenstad van Antwerpen een moderne architectuuropleiding werd ontwikkeld. Voor mindervaliden is de campus toegankelijk dankzij de rolstoelvriendelijke lokalen en de aanwezigheid van een lift. De voorzieningen voor blinden of slechtzienden zijn wel nog voor verbetering vatbaar; dat geeft de opleiding zelf aan.

Er zijn negen aula's met pc en projector, en zestien leslokalen. Die zijn allemaal voorzien van draadloos internet. Daarnaast zijn er enkele ruimtes voor het personeel voorzien: een onderzoekslokaal, een kantoorruimte, een grote vergaderruimte en een ontmoetingsruimte. Voor de docenten en studenten is er het restaurant van vzw SOVOHA (Sociale Voorzieningen Hogeschool Antwerpen). De opleiding heeft ook een lokaal voorzien waar de studentenraad kan samenkomen. De commissie vraagt in de toekomst, met de toename van studenten, voldoende ruimte te waarborgen. Ze vindt het wenselijk om voor de masterstudenten een apart atelier te voorzien.

Campus Mutsaard beschikt over een campusbibliotheek, waar zowel papieren als elektronische werken terug te vinden zijn. De commissie stelde vast dat er geen thematische catalogisering was en betreurt dit. De catalogus en de databanken kunnen worden geraadpleegd via Anet, het bibliothekennetwerk dat door de Universiteit Antwerpen wordt beheerd. Daarnaast biedt de campus een gespecialiseerd documentatiecentrum, D-science Doc, aan. Het D-science Doc leent niets uit, maar voorziet wel de mogelijkheid om te kopiëren en te printen. De studenten kunnen ook aan voordelige tarieven printen en plotten in de twee plot- en reprocentra. In het D-science Avi kunnen opnames en montages gemaakt worden voor onderwijs-, onderzoeks- of pr-doeleinden. Ten slotte beschikken de studenten over een modelbouwatelier, waar ze hun ontwerpen kunnen visualiseren en uittesten. Al het benodigde materiaal is er aanwezig. De commissie vindt het positief dat een fotostudio, een lichtlab en een plotlokaal met drie plotters en een lasersnijder voorzien zijn voor de studenten. Ook de ontwerpstudio's voor de studenten zijn een meerwaarde.

De commissie waardeert het dat de studenten up-to-date software krijgen aangereikt. De opleiding voorziet overal draadloos internet en stimuleert het gebruik van laptops. Er zijn een ICT-team, een werkgroep Digitale communicatie, design en research en een ICT-coördinator ter ondersteuning van de vakgroepen en de onderzoeken. Op die manier is de opleiding betrokken bij de evoluties van de digitale middelen van het Europese architectuuronderwijs, aangezien de werkgroep *council member* is van *Education and Research in Computer Aided Architectural Design in Europe* (eCAADe). Het CAD-lab (*Computer Aided Design*) functioneert ook als zelfstudielokaal voor de studenten.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding om het verouderde gebouw op te waarderen.

De commissie vraagt de opleiding een apart maquettelokaal voor masterstudenten te voorzien.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

Beoordelingscriteria:
- De studiebegeleiding en informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op de studievoortgang.
- De studiebegeleiding en informatievoorziening aan studenten sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Oordeel van de visitatiecommissie: **ABA: onvoldoende**
MA: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding heeft geen formeel beleid omtrent studiebegeleiding. Volgens de commissie moeten de studentenbegeleiding en monitoraten structureler worden uitgebouwd. De commissie is van mening dat dit kan door de toegang tot studiebegeleiding te verduidelijken. Dit zou volgens haar bijvoorbeeld kunnen gerealiseerd worden door studieadviseurs en andere deskundigen letterlijk en figuurlijk beter in de kijker te stellen. De commissie vindt het namelijk jammer dat studenten uit eigen beweging hulp moeten vragen inzake studiebegeleiding. De commissie stelde bovendien vast dat de opleiding niet over cijfermateriaal van vertrekkende studenten beschikt. Dit vormt voornamelijk voor eerstejaarsstudenten een groot probleem.

De opleiding benadrukt daarentegen de open cultuur en de persoonlijke begeleiding, die typisch zijn aan ontwerpopleidingen. Uit de gesprekken met zowel de studenten als de docenten kwam een grote studentgerichtheid naar voor. Uit de bevragingen blijkt eveneens dat de studenten in het algemeen tevreden zijn over de studiebegeleiding en de studentenvoorzieningen. Ze waarderen de laagdrempelige contacten met de docenten.

Voor de instromende studenten organiseert de opleiding een onthaaldag. Zij krijgen ook een kennismakingspakket mee met de belangrijkste informatie. De algemene onderwijsregeling en interne reglementen ontvangen ze al bij het ondertekenen van het studiecontract. De studiegids wordt niet meer in papieren versie verspreid, maar staat nu op de website van het departement. De gebruiksvriendelijkheid van de onlinestudiegids wordt nog verbeterd.

Doorheen de opleiding krijgen de studenten de kans om feedback te vragen na elke examenperiode. Bij de overgang van de bacheloropleiding naar de master volgt voor elke student een individueel gesprek met de docent van het opleidingsonderdeel ‘studierapport 1’. De masterstudenten worden voor ze afstuderen via het opleidingsonderdeel ‘bureau- en projectmanagement’ geïnformeerd en voorbereid over en op de verplichte stage bij de Orde van Architecten.

Er is een commissie Studietrajecten, die samen met de opleidingscoördinator aan de hand van een persoonlijk gesprek het studietraject bespreekt. De andere studentenvoorzieningen, zoals sociale, financiële, psychologische en juridische steun maar ook het culturele en sportieve aanbod, vallen onder de vzw SOVOHA. In 2009 werd een zorgcoördinator aangenomen. De commissie beveelt aan om de aanwezige initiatieven beter kenbaar te maken aan studenten, in het bijzonder voor eerstejaarsstudenten. In het algemeen is vooral in de bacheloropleiding de versterking van een transparante studiebegeleiding wenselijk.

Voor de flexibele leertrajecten horen de studenten een aanvraag te doen bij het departementshoofd. Bij een dergelijk traject is het wel niet mogelijk om individuele wijzigingen aan te brengen in het lesrooster, noch in de examenplanning. Sommige studenten kunnen wel een speciaal statuut aanvragen: als ze aan topsport doen, als ze een functiebeperking hebben, als ze een mandaat bekleden of als ze hoogbegaafd zijn.

Het monitoraat wordt verzorgd door een aantal docenten: tijdens de contacturen kunnen studenten vakinhoudelijke problemen bespreken. In het geval van conflicten of onregelmatigheden kunnen de studenten terecht bij een neutrale ombudspersoon. Dat is momenteel de departementale IKZ-coördinator. De commissie is van mening dat de functie van kwaliteitszorgcoördinator en ombudsman beter van elkaar gescheiden zouden zijn. Ten slotte voorziet het departement in het kader van de internationalisering ook een Erasmuscoördinator, als contactpersoon voor inkomende en uitgaande studenten.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie raadt de bacheloropleiding aan om een degelijk actief aanbod van verschillende initiatieven inzake studiebegeleiding uit te werken.

De commissie vraagt om de monitoraten structureler uit te bouwen.

De commissie beveelt aan om de aanwezige initiatieven beter kenbaar te maken aan studenten, in het bijzonder voor eerstejaarsstudenten.

De commissie raadt de opleiding aan om de functie van kwaliteitszorgcoördinator en ombudsman duidelijk van elkaar te scheiden.

Oordeel over onderwerp 4, voorzieningen: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 4.1, materiële voorzieningen:	voldoende
facet 4.2, studiebegeleiding:	ABA: onvoldoende
	MA: voldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

De visitatiecommissie maakt een positieve afweging en stelt dat de opleiding potentieel heeft om de vastgestelde tekortkomingen te verhelpen. De commissie is van mening dat de formele begeleiding van bachelorstudenten te wensen overlaat, en dat de drempel voor het gebruik ervan te hoog ligt. Ook de vermenging van functies van ombudsdienst en kwaliteitszorg baart de commissie zorgen. Het positieve informele contact tussen docenten en studenten wordt wel bijzonder gewaardeerd. Gezien de adequate materiële voorzieningen besluit de commissie het onderwerp voldoende te geven.

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg

Facet 5.1 Evaluatie resultaten

Beoordelingscriterium:
- De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Oordeel van de visitatiecommissie: onvoldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De commissie heeft vastgesteld dat er veel meer professionalisering nodig is op het vlak van interne kwaliteitszorg. Evaluatie is pas recent opgestart en de methodiek erachter ontbreekt nog, terwijl het departement nochtans over voldoende middelen daarvoor beschikt. Er wordt onvoldoende gebruikgemaakt van de aanwezige expertise binnen het departement of daarbuiten.

Sinds het najaar van 2008 werkt het departement aan de structurele inbedding van interne kwaliteitszorg in de opleidingen, maar de uitwerking daarvan bestaat voorlopig vooral in theorie en niet in de praktijk. De verbeteringsactievoorstellen zijn op het moment van de visitatie nog niet in uitvoer gebracht. Er is wel een 'IKZ beleidsnota AW 2009-2015' opgesteld, waarin zowel de missie van het departement als enkele concrete doelstellingen met streefdata voor de toekomst geformuleerd zijn. De IKZ-werking gebruikt de PDCA-cyclus als model. Voor de hele studiegebied Architectuurwetenschappen (AW) zijn een IKZ-coördinator (30 procent VTE) en een IKZ-medewerker (30 procent VTE) voor elk van de zes opleidingen aangeworven. Zij vormen samen het IKZ-team van het departement, en ze staan in contact met de vakgroepen. De commissie stelt echter vast dat de beleidstekst nog lacunes bevat en dat de haalbaarheid van geplande verbeteringsdoelen onrealistisch wordt ingeschat, wat mogelijk tot frustraties leidt. De commissie is van mening dat men op het niveau van het departement meer eigenaarschap, deskundigheid en afwerking wat de IKZ betreft, dient na te streven. Ook op het niveau van de opleiding zijn er volgens de commissie te weinig kwaliteitsverantwoordelijken, die zich actief bezighouden met IKZ. De commissie waardeert wel de recente herstructurering en de inbreng van het dynamische departementshoofd, hoewel de vernieuwde IKZ nog haar deugdelijkheid moet bewijzen. Onder andere de communicatie en de samenwerking zijn nog voor verbetering vatbaar.

De studenten worden sinds 2008-2009 bevraagd via de centrale hogeschoolbevragingen, de vernieuwde programma-evaluatie en de nieuwe evaluatie- en OLOD-bevragingen. De programma-evaluatie vindt enkel plaats aan het einde van een afgerond bachelor- of mastertraject. De OLOD-bevragingen gebeuren na elk semester. De studenten krijgen terugkoppeling, maar zij ervaren het bevragingssysteem als weinig effectief. De studentenraad stelde in 2006-2007 wel zelf een enquête op, die peilde naar eventuele verbeteringspunten.

De opleiding bevraagt sinds 2008-2009 ook de alumni, waarvoor de tweedejaarsmasterstudenten voor het opleidingsonderdeel studierapport meewerkten aan een vragenlijst. Er bestaat een korte enquête, om de praktische gegevens van de alumni te verzamelen, en een langere bevraging, die bij de alumni gedetailleerder peilt naar de werksituatie en de mening over de opleiding. Hoewel er op initiatief van de alumni zelf een werking is opgericht in de vorm van een vzw, ontbreekt een formele alumniwerking vanuit de opleiding. De opleiding ziet in dat dat wel noodzakelijk is, en wil daar op termijn werk van maken.

Ten slotte voerde de AUHA in 2007 voor de architectuuropleidingen een SWOT-analyse uit, wat een overzicht bood van de stand van zaken.

In het algemeen vindt de commissie dat er te weinig systematische aandacht is voor de evaluatie en de ondersteuning van het onderwijskundige luik. Er is nood aan een goede conceptualisatie, planning en opvolging van de onderwijs- en beoordelingsmethoden. De interne kwaliteitszorg is nog niet verankerd in de opleiding.

Een goede conceptualisatie, planning en opvolging zijn volgens de commissie niet alleen belangrijk bij architectuur, maar ook bij onderwijs.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt aandacht voor een professioneler beleid omtrent interne kwaliteitszorg.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

Beoordelingscriterium:
- De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan de realisatie van de streefdoelen.

Oordeel van de visitatiecommissie: onvoldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding heeft op basis van de recente bevragingen enkele verbeteringspunten opgelijst, maar de trajecten worden noch formeel vastgelegd noch systematisch opgevolgd. Er zijn geen streefdoelen gerealiseerd.

Binnen de opleiding werd al een aantal maatregelen tot verbetering ondernomen of gepland wat betreft: de plaats van wetenschappelijk onderzoek in het onderwijs, de studiebelasting, de communicatie, de openingsuren van het secretariaat en de uitrusting van de lokalen. De commissie is van mening dat deze verbeteringstrajecten verankerd en opgevolgd dienen te worden in een structureel uitgewerkt kwaliteitszorgstelsel.

Uit de vorige visitatie bleek dat het personeelsbeleid meer werk moest maken van de verjonging van het personeel, en dat de opleidingsverantwoordelijken niet allemaal voldoende overtuigd waren van het belang van interne kwaliteitszorg. De commissie stelde vast dat de opleiding deze opmerkingen ter harte heeft genomen en al initiatieven ondernam. Het correct en tijdig opvolgen van aanbevelingen van vroegere visitaties verdient volgens de commissie bijkomende aandacht.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding om verbeteringspunten en streefdoelen te formuleren.

De commissie vraagt aandacht voor het correct en tijdig opvolgen van aanbevelingen van vroegere visitaties.

Facet 5.3 Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Beoordelingscriterium:
- Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Oordeel van de visitatiecommissie: onvoldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De commissie waardeert het dat sinds kort werk wordt gemaakt van een betere betrokkenheid van alle belanghebbenden. De commissie kon echter op het moment van de visitatie niet besluiten of dit de voorbije jaren op een afdoende manier werd behartigd.

Het personeel wordt op de hoogte gehouden van de acties op het vlak van kwaliteitszorg. Zij kunnen problemen inbrengen via de vakgroepvergaderingen of de opleidingsraden. Sinds 2009 zijn de docenten ook vertegenwoordigd in de opleidingsstuurgroep Kwaliteitszorg. De opleidingscoördinator en de IKZ-medewerker AR communiceren met het personeel over eventuele verbeteringsacties en de resultaten ervan. Zij zijn steeds aanspreekbaar.

Uit de gesprekken met de studenten bleek dat zij niet werden betrokken in de opbouw van het zelfevaluatierapport (ZER). Zij worden wel in beperkte mate bevraagd via enquêtes, en zij zijn vertegenwoordigd in de opleidingsraad Architectuur (ORAR) en de departementsraad Ontwerpwetenschappen (DROW). De commissie signaleert echter een tekort aan structurele betrokkenheid van de studenten bij de kwaliteitsverbetering en de terugkoppeling daarvan.

De commissie zag dat de opleiding in 2009 een eerste alumni- en werkveldbevraging organiseerde, maar stelde vast dat een formele alumniwerking vanuit de opleiding ontbreekt, en het overleg met het werkveld inzake kwaliteit en finaliteit van de opleiding blijft volgens haar te informeel. Ook in 2009 kwam de klankbordgroep voor het eerst samen om te reflecteren over de onderwijskwaliteit. Sindsdien wordt de bijeenkomst van de klankbordgroep op jaarlijkse basis georganiseerd. De commissie is van mening dat de resonantiegroepen op geregelede basis bevraagd dienen te worden en dat een alumnibeleid uitgebouwd dient te worden, zodat beide groepen kunnen participeren in de kwaliteitsverbetering van de opleiding. De commissie is ten slotte van oordeel dat de functie van de resonantiegroep moet geëvalueerd en aangepast worden, zodat de groep in de toekomst een meer formele status kan verkrijgen en effectief advies kan verlenen aan de opleiding. De opleiding ziet in dat de mentaliteitswissel naar een volwaardige kwaliteitscultuur nog in ontwikkeling is. De commissie beaamt dat en stimuleert de opleiding om werk te maken van de kwaliteitszorg.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding om studenten te betrekken bij de kwaliteitsverbetering van de opleiding.

De commissie raadt de opleiding aan om gestructureerd met het werkveld te overleggen inzake de kwaliteit en de finaliteit van de opleiding.

Oordeel over onderwerp 5, interne kwaliteitszorg: onvoldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 5.1, evaluatie resultaten:	onvoldoende
facet 5.2, maatregelen tot verbetering:	onvoldoende
facet 5.3, betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld:	onvoldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp onvoldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

De visitatiecommissie maakt een negatieve afweging en stelt dat de opleiding onvoldoende potentieel heeft om de vastgestelde tekortkomingen te verhelpen.

De commissie stelde vast dat er binnen de opleiding een tekort is aan kwaliteitszorgmethodiek in vele aspecten. Zo is er meer professionalisering nodig op het vlak van interne kwaliteitszorg. De commissie stelde bovendien vast dat de opleiding de studenten en het werkveld te weinig betrekt bij de opleiding. De commissie zag ook een gebrek aan onderwijskundige competentie en actieve ondersteuning voor onderwijs- en evaluatiemethoden.

Onderwerp 6 Resultaten

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

Beoordelingscriterium:
- De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde competenties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Uit de gesprekken met het beroepenveld bleek een systematische toename van de kwaliteit en de vaardigheden van de afgestudeerden gedurende de laatste tien jaren, wat de commissie waardeert. Het werkveld is tevreden over de algemene kwaliteit van de alumni. De afgestudeerden zelf blikken relatief tevreden terug op hun opleiding. Tijdens de gesprekken stelde de commissie wel vast dat de afgestudeerden het niet allemaal eens waren over hun startbekwaamheid na de opleiding, om vlot in het werkveld te kunnen stappen. Er was vraag naar explicietere aandacht voor de startcompetenties tijdens de opleiding. Bij bachelorstudenten heerst nog onduidelijkheid rond de begripsvorming van ontwerpend onderzoek. De commissie stelde een duidelijk niveauverschil vast tussen laatstejaars uit de bachelor- en de masteropleiding en vindt dit positief. Zij kon vaststellen dat de opleiding haar vooropgestelde doelstellingen realiseert.

De commissie noteerde dat alumni ook in beleidsfuncties terechtkomen en dat de meeste afgestudeerden geen zelfstandig architect worden. Velen waren geen architect meer binnen de vijf jaar na hun opleiding. De alumni vragen in die context aan de opleiding om van bij de start een duidelijk beeld te schetsen van het beroep van architect, inclusief alle nadelen. De commissie onderschrijft deze vraag. Enkele alumni stromen door naar onderzoek.

De commissie stelde vast dat de masterproeven ingebed waren in reëel onderzoek en een relevante basis hebben. Zo zijn er studenten die concreet meewerken aan typologisch onderzoek in de stad Antwerpen. Daarnaast waardeert de commissie de betrokkenheid van de Vlaamse Bouwmeester en het feit dat de opleiding internationale opgaven voorziet. De commissie zag ook masterproeven die een conceptueel en helder verhaal brachten, en die tegelijk bouwfysisch correct zijn uitgewerkt. De commissie stelde overigens in het algemeen vast dat de opleiding volop de theoretische lijn aan het praktische koppelt. Zij kon tijdens het bezoek vaststellen dat de opleiding aandacht heeft voor academisering en heeft vertrouwen dat de opleiding een voldoende academisch niveau zal realiseren.

De commissie was onder de indruk van sommige masterontwerpen die ze tijdens de rondleiding heeft gezien. Deze ontwerpen waren zeer gedetailleerd uitgewerkt. Over het algemeen was de commissie tevreden over de kwaliteit van de masterontwerpen. De commissie was minder onder de indruk van de masterthesissen. Zij vond deze ook moeilijker te beoordelen op relevantie en inhoud.

Er wordt aandacht besteed aan de internationale dimensie. Enerzijds heeft de opleiding door de jaren heen een aantal samenwerkingsverbanden met andere architectuuropleidingen opgebouwd, waardoor de eerstejaarsmasterstudenten aan het Erasmusprogramma kunnen deelnemen. De commissie waardeert anderzijds dat de opleiding een ADSL-workshopweek (*Antwerp Design Seminars and Lectures*) organiseert, en vraagt de opleiding om dit soort initiatieven van *internationalisation@home* verder te ontwikkelen. De commissie wil daarnaast een grotere docentenmobiliteit aanmoedigen.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie raadt de opleiding aan om van bij de start een duidelijk beeld te schetsen van het architectenberoep, met alle voor- en nadelen.

De commissie moedigt een grotere docentenmobiliteit aan.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

Beoordelingscriteria:
- Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen.
- Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Vlaanderen heeft geen traditie in het verzamelen van slaagcijfers per studiegebied en/of opleiding over de jaren heen. Uit ervaring blijkt dat de globale slaagcijfers voor generatiestudenten op Vlaams niveau tussen 45 en 50 procent liggen. Noch de evolutie over de jaren heen, noch de situatie per opleiding of studiegebied wordt opgevolgd. Daardoor kan de opleiding geen streefcijfers formuleren in vergelijking met relevante andere opleidingen.

De opleiding geeft aan dat er een groeiende aandacht voor het onderwijsrendement is. Er zijn streefcijfers geformuleerd omtrent studierendement en drop-out, maar een gedegen analyse van gegevens van studentendoorstroom en studentenkenmerken ontbreekt nog. De commissie betreurt het dat geen beleid werd uitgestippeld inzake onderwijsrendement.

Wat de studieduur betreft, streeft de opleiding ernaar dat minstens 60 procent van de studenten zijn bachelordiploma haalt binnen de voorziene drie jaar, en dat minstens 75 procent van de masterstudenten binnen de twee jaar afstudeert. Voor het studierendement moet de helft van de studenten in het eerste bachelorjaar geslaagd zijn op minstens 75 procent van de opleidingsonderdelen. Voor de tweede-, derdejaars- en de masterstudenten zou dat al drie kwart van de studenten moeten zijn. In 2008-2009 maakte 50 procent van alle studenten kans om op alle opleidingsonderdelen te slagen.

In het onderzoek naar drop-out en niet-geslaagden wijst de opleiding erop dat het moeilijk is om de afhakers terug te vinden en op te volgen. De streefcijfers proberen de drop-out te beperken tot 20 procent bij de nieuwe studenten en tot 10 procent bij de studenten die al ingeschreven waren tijdens het jaar ervoor. De commissie is van mening dat de opleiding verdere gegevens moet verzamelen en analyseren omtrent studierendement.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding om een beleid omtrent onderwijsrendement uit te stippelen.

De commissie raadt de opleiding aan de studentendoorstroom op een gedegen manier te analyseren.

Oordeel over onderwerp 6, resultaten: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 6.1, gerealiseerd niveau:	goed
facet 6.2, onderwijsrendement:	voldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Globaal oordeel

De visitatiecommissie baseerde haar oordeel en motivering op de volgende bronnen:
- het zelfevaluatierapport van de opleiding en de bijhorende bijlagen,
- de gevoerde gesprekken met de betrokkenen,
- de documenten ter inzage tijdens het bezoek,
- de opgevraagde documenten,
- de reactie van de opleiding op het opleidingsrapport.

Op basis van de oordelen over:

onderwerp 1, niveau en oriëntatie:	voldoende
onderwerp 2, programma:	voldoende
onderwerp 3, personeel:	voldoende
onderwerp 4, voorzieningen:	voldoende
onderwerp 5, interne kwaliteitszorg:	onvoldoende
onderwerp 6, resultaten:	voldoende

is de commissie van mening dat er onvoldoende generieke kwaliteitswaarborgen in de opleiding aanwezig zijn.

Overzichtstabel van de oordelen

	score facet	score onderwerp
Onderwerp 1: Doelstellingen van de opleiding		voldoende
Facet 1.1: Niveau en oriëntatie	voldoende	
Facet 1.2: Domeinspecifieke eisen	voldoende	
Onderwerp 2: Programma		voldoende
Facet 2.1: Relatie doelstelling en inhoud	voldoende	
Facet 2.2: Eisen academische gerichtheid	voldoende	
Facet 2.3: Samenhang	voldoende	
Facet 2.4: Studieomvang	oké	
Facet 2.5: Studietijd	voldoende	
Facet 2.6: Afstemming vormgeving en inhoud	voldoende	
Facet 2.7: Beoordeling en toetsing	voldoende	
Facet 2.8: Masterproef	ABA: n.v.t. MA: goed	
Facet 2.9: Toelatingsvoorwaarden	voldoende	
Onderwerp 3: Inzet van personeel		voldoende
Facet 3.1: Kwaliteit personeel	voldoende	
Facet 3.2: Eisen academische gerichtheid	goed	
Facet 3.3: Kwantiteit personeel	voldoende	
Onderwerp 4: Voorzieningen		voldoende
Facet 4.1: Materiële voorzieningen	voldoende	
Facet 4.2: Studiebegeleiding	ABA: onvoldoende, MA: voldoende	
Onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg		onvoldoende
Facet 5.1: Evaluatie resultaten	onvoldoende	
Facet 5.2: Maatregelen tot verbetering	onvoldoende	
Facet 5.3: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	onvoldoende	
Onderwerp 6: Resultaten		voldoende
Facet 6.1: Gerealiseerd niveau	goed	
Facet 6.2: Onderwijsrendement	voldoende	

De oordelen zijn van toepassing voor:

Artesis Artesis Hogeschool Antwerpen

- academisch gerichte bacheloropleiding Architectuur (ABA)
- masteropleiding Architectuur (MA)

Hoofdstuk 2 Hogeschool voor Wetenschap & Kunst

Algemene toelichting bij de academisch gerichte bachelor- en masteropleiding Architectuur aan de Hogeschool voor Wetenschap & Kunst Sint-Lucas

Sint-Lucas Architectuur is een van de vijf instellingen voor hoger onderwijs die sinds 1995 samen de Hogeschool voor Wetenschap & Kunst vormen. De verschillende instellingen: De Nayer, het Lemmensinstituut, NARAFI, Sint-Lucas Beeldende Kunst en Sint-Lucas Architectuur liggen geografisch erg verspreid en hebben elk nog een relatief grote autonomie. Ze bieden opleidingen aan in de domeinen: technologie, industriële wetenschappen, muziek en drama, film en fotografie, beeldende kunst en architectuur. De hogeschool heeft als bestuursorganen een overkoepelende Raad van Bestuur en een aantal Beleidsraden die bevoegd zijn voor een of meerdere departementen. Het departement Architectuur Sint-Lucas heeft een eigen Beleidsraad.

De instituten van Sint-Lucas zijn opgericht in Gent (1862) en in Brussel (1887). Met de invoering van het structuurdecreet in 2003 hervormde het departement de opleidingen naar de bachelor-masterstructuur. Het departement Architectuur Sint-Lucas telt tegenwoordig een professionele bachelor Interieurvormgeving, twee academische bachelors Interieurarchitectuur en Architectuur, met hun respectievelijke masters, en een master Stedenbouw en Ruimtelijke Planning. Daarnaast biedt het departement sinds 2008-2009 ook een Engelstalige Master of Architecture aan.

Interieurarchitectuur, wat eerst een onderdeel vormde van de opleiding Architectuur, werd vanaf 2004-2005 een eigen opleiding. Na die opsplitsing nam het studentenaantal van de opleiding Architectuur logischerwijs even af, maar sindsdien zitten de cijfers voor studenten Architectuur in een stijging: in 2010-2011 telde de opleiding 1028 studenten, waarvan er 740 in Gent studeerden en 288 in Brussel.

De Hogeschool voor Wetenschap & Kunst maakt sinds 2002 deel uit van de Associatie K.U.Leuven en is vertegenwoordigd in de Algemene Vergadering van de betrokken instellingen. In het kader van de academisering zal het departement Architectuur Sint-Lucas deel uitmaken van de Geassocieerde Faculteit Kunsten en Architectuur. Daartoe behoren ook de Hogeschool Sint-Lukas Brussel, Media & Design Academie (KHLim), Lemmensinstituut (W&K) en Sint-Lucas Beeldende Kunst (W&K).

Onderwerp 1 Doelstellingen van de opleiding

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie van de academisch gerichte bachelor en master

Beoordelingscriteria academisch gerichte bachelor:
De opleidingsdoelstellingen zijn er op gericht de student te brengen tot:

- het beheersen van algemene competenties als denk- en redeneervaardigheid, het verwerven en verwerken van informatie, het vermogen tot kritische reflectie, creativiteit, het kunnen uitvoeren van eenvoudige managementtaken, het vermogen tot communiceren van informatie, ideeën, problemen en oplossingen, zowel aan specialisten als aan leken en een ingesteldheid tot levenslang leren;
- het beheersen van algemene wetenschappelijke competenties als een onderzoekende houding, kennis hebben van onderzoeksmethoden en –technieken en deze adequaat kunnen toepassen, het vermogen om de relevante data te verzamelen die een oordeelsvorming over maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische vraagstukken kunnen sturen, een appreciatie van de onzekerheid, de ambiguïteit en de grenzen van de kennis en de vaardigheid tot het probleemgestuurd initiëren van onderzoek;
- het begrip van de wetenschappelijk-disciplinaire basiskennis eigen aan een bepaald domein van de wetenschappen of de kunsten, een systematische kennis van de kernelementen van een discipline met inbegrip van het verwerven van coherente en gedetailleerde kennis deels geïnspireerd door de nieuwste ontwikkelingen van de discipline en een begrip van de structuur van het vakgebied en de samenhang met andere vakgebieden.

Beoordelingscriteria master:
De opleidingsdoelstellingen zijn er op gericht de student te brengen tot:

- het beheersen van algemene competenties op een gevorderd niveau als het vermogen om op een wetenschappelijke wijze te denken en te handelen, het om kunnen gaan met complexe problemen, het kunnen reflecteren op het eigen denken en werken en het kunnen vertalen van die reflectie naar de ontwikkeling van meer adequate oplossingen, het vermogen tot het communiceren van het eigen onderzoek en probleemoplossingen met vakgenoten en leken en het vermogen tot oordeelsvorming in een onzekere context;
- het beheersen van algemene wetenschappelijke competenties op een gevorderd niveau als het kunnen gebruiken van methoden en technieken in onderzoek, het kunnen ontwerpen van onderzoek, het kunnen toepassen van paradigma's in het domein van de wetenschappen of kunsten en het kunnen aanduiden van de grenzen van paradigma's, het vermogen tot originaliteit en creativiteit met het oog op het continu uitbreiden van de kennis en inzichten en het samen kunnen werken in een multidisciplinaire omgeving;
- een gevorderd begrip en inzicht in de wetenschappelijk-disciplinaire kennis eigen aan een bepaald domein van de wetenschappen of de kunsten, inzicht hebben in de nieuwste kennis van het vakgebied of delen ervan, in staat zijn om de wijze waarop de theorievorming beweegt te volgen en te interpreteren, in staat zijn om in een of enkele delen van het vakgebied een originele bijdrage aan de kennis te leveren en het bezitten van specifieke bij het vakgebied horende vaardigheden als ontwerpen, onderzoeken, analyseren en diagnosticeren;
- hetzij het beheersen van de competenties nodig voor het zelfstandig kunnen verrichten van wetenschappelijk onderzoek of de zelfstandige beoefening van de kunsten op het niveau van een beginnend onderzoeker of kunstenaar, hetzij het beheersen van de algemene en specifieke beroepsgerichte competenties nodig voor de zelfstandige aanwending van wetenschappelijke of artistieke kennis op het niveau van een beginnend beroepsbeoefenaar.

Het oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De commissie is van oordeel dat de doelstellingen van de opleiding helder en inzichtelijk geformuleerd zijn. Aan de basis van zowel de bachelor als de twee masters liggen een vijftal kerncompetenties. Die beschrijven de leerdoelstellingen op basis van de decretale richtlijnen, maar ook met aandacht voor referentiekaders zoals TUNING, waarin de Nationale Orde van Architecten (NRAO) een aantal relevante competenties heeft opgelijst. Daarnaast werden ook voorbeelden uit Nederland geraadpleegd en was er overleg met de andere hogescholen van de associatie K.U.Leuven. De commissie is van oordeel dat de samenwerkingsplatformen WenK en Associatie KU Leuven boeiende kruisbestuivingen beloven.

De bachelor richt zich volgens de kerncompetenties op
- architecturaal ontwerpen;
- visie ontwikkelen;
- communiceren en exploreren;
- materialiseren;
- professioneel handelen.

De kerncompetenties van de Nederlands- en Engelstalige master streven naar:
- ontwerpend onderzoeken;
- kritisch reflecteren;
- communiceren;
- realiseren en materialiseren;
- organiseren en ondernemen.

Vanuit die kerncompetenties heeft men algemene competenties geformuleerd die doorheen de opleidingen ontwikkeld moeten worden en zijn er concretere domeinspecifieke deelcompetenties uitgewerkt. Het geheel vormt een gestructureerd en solide raamwerk, waarvan de commissie de inzet en de vormgeving waardeert. De doelstellingen beantwoorden aan de decretale richtlijnen, zoals die in artikel 58 van het structuurdecreet zijn opgenomen. In de ECTS-fiches, koppelt de opleiding alle competenties aan de opleidingsonderdelen. De opleiding geeft zelf aan dat de transparantie van de doelstellingen ten opzichte van de opleidingsonderdelen en de docenten nog voor verbetering vatbaar is. Er zal over gewaakt moeten worden dat de competenties die in meerdere opleidingsonderdelen aan bod komen, een interne opbouw respecteren en voor differentiatie zorgen. De commissie deelt de mening van de opleiding dat hieraan gewerkt dient te worden.
De praktijkgerichtheid en het ontwerpen worden door de opleiding centraal geplaatst, maar er wordt ook ingezet op de academisering. De opleiding implementeert immers ontwerpmatig onderzoek in het onderwijs. Op het vlak van onderzoeksvaardigheden wordt er in de bachelor van de studenten voornamelijk verwacht dat zij een onderzoekende houding ontwikkelen en vertrouwd worden met strategieën van methodisch en projectmatig onderzoek. De studenten in de masteropleiding horen zelfstandig onderzoek te kunnen voeren in het kader van hun ontwerpopdrachten. Ze worden geacht de onderzoeksmethoden en -technieken te kunnen hanteren en de resultaten daarvan te kunnen inzetten. Ook de opleidingsoverstijgende doelstellingen nemen toe aan belang. De internationale maatschappelijke context van het vakgebied krijgt een groter aandeel. De commissie stelt zich wel de vraag of de wetenschappelijke aanpak, zoals die tot uiting komt in het masterprofiel, in praktijk ook als dusdanig kan worden ingevuld. De masterproef vormt ten slotte enerzijds het sluitstuk van de opleiding, anderzijds beschouwt de opleiding de proef als het startpunt van een eventuele wetenschappelijke loopbaan.

Een sterke internationalisering is een van de aspecten waarmee de opleiding zich wil profileren. Het is de intentie van de opleiding om haar internationale oriëntatie voelbaar te maken in alle aspecten van het onderwijs, dat ze aanbiedt. De focus ligt daarbij op contextverbreding en horizonverruiming. Mobiliteit wordt gestimuleerd en de verschillende samenwerkingsverbanden binnen en buiten Europa worden verstevigd, maar ook wil men binnen de eigen context een internationaal forum aan de hand van allerlei initiatieven aanbieden. Belangrijk is dat de master zowel in het Nederlands als in het Engels gevolgd kan worden. Beide masters delen dezelfde doelstellingen. De opleiding heeft bovendien specifiek voor internationalisering een vijftal learning outcomes geformuleerd, die worden nagestreefd: een open houding ten opzichte van de diversiteit in de samenleving, het

maatschappelijk engagement en de internationale inzetbaarheid, de relatie tussen lokale context en ruimere wereld, de vorming van een genuanceerd en respectvol oordeel, en participatie aan de interculturele dialoog.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vindt het wenselijk om de relatie tussen de competenties en de verschillende opleidingsonderdelen transparanter uit te werken, zodat docenten en studenten daar beter inzicht in hebben.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

Beoordelingscriteria:
- De doelstellingen van de opleiding (uitgedrukt in eindkwalificaties van de student) sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en het relevante beroepenveld gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk of kunstpraktijk). Ze zijn, ingeval van gereglementeerde beroepen, in overeenstemming met de reglementering of regelgeving ter zake.
- Voor academisch gerichte bacheloropleidingen en masteropleidingen zijn de eindkwalificaties ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke en/of artistieke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en voor daarvoor in aanmerking komende opleidingen de praktijk in het relevante beroepenveld.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De commissie is van oordeel dat de opleidingen zich duidelijk profileren aan de hand van hun doelstellingen met ontwerpen als centrale activiteit en dankzij de artistiek-exploratieve invalshoek. De interactie tussen het architectonisch ontwerp en de theoretische achtergrond wordt zo gewaarborgd. Daarnaast is ook de verhoogde focus op internationalisering en mobiliteit een kenmerk waarmee de opleidingen zich onderscheiden van andere instellingen. Die profilering vertaalt zich in de domeinspecifieke doelstellingen die zowel aandacht hebben voor vaardigheden als voor kennis. De opleidingen stellen er competentiegerichtheid, positionering, academisering en inbreng uit het werkveld centraal.

Aan de basis van de opstelling van de domeinspecifieke deelcompetenties liggen de elf professioneel gerichte competenties die bepaald zijn door de architectengemeenschap, de Qualifications Directive. Die uitwerking van het domeinspecifiek competentieprofiel gebeurde in overleg met het onderwijzend personeel. Zowel in de bachelor als in de masters Architectuur hebben de praktijkdocenten en -assistenten immers zelf praktijkervaring. Jaarlijks worden de doelstellingen geoptimaliseerd. Daarnaast krijgen de nationale en internationale externe juryleden en alumni de kans om feedback te geven op het ontwerp van domeinspecifieke kwalificaties. De opleiding toetst de eindkwalificaties aan de maatschappelijke relevantie van de opleiding en benadrukt daar in de toekomst nog meer werk van te maken door onder andere verschillende rollen en beroepsprofielen te ontwikkelen. De commissie waarschuwt voor de mogelijke tweespalt tussen de theoretische studie van architectuur en de praktijk daarvan en is van mening dat een hogere betrokkenheid van het beroepenveld in de opstelling van de domeinspecifieke eisen deze splitsing zal helpen vermijden.

In de domeinspecifieke competenties komt de internationale visie tot uiting door het belang dat gehecht wordt aan de internationale maatschappelijke context van het vakgebied: bachelorstudenten moeten zich een cultureel bewustzijn ontwikkelen en hebben kennis van sociaal-maatschappelijke en antropologische basisbegrippen. Masterstudenten horen te kunnen deelnemen aan het actuele internationale architectuurdiscours met aandacht voor culturele verschillen. Daarom werken het departement en de opleiding intensief aan internationale samenwerkingsverbanden en -projecten. Bovendien wil het departement enerzijds zichzelf positioneren in het

internationale architectuuronderwijs, maar beschouwt anderzijds de internationale vergelijking ook als basis voor een kwaliteitsmeting van haar eigen curriculum en opleiding.

De commissie is van oordeel dat de internationale master een krachtig instrument vormt voor de toekomst. De commissie beveelt de opleiding aan om zich daarin sterker te profileren, met aandacht voor de verschillen tussen Gent en Brussel.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt de opleiding aan om zich sterker te profileren aan de hand van de internationale master, met aandacht voor de verschillen tussen Gent en Brussel.

De commissie beveelt de opleiding aan het beroepenveld nog meer te betrekken bij het opstellen van de domeinspecifieke eisen.

Oordeel over onderwerp 1, doelstellingen van de opleiding: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 1.1, niveau en oriëntatie:	voldoende
facet 1.2, domeinspecifieke eisen:	goed

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 2 Programma

Facet 2.1 Relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma

Beoordelingscriteria:
- Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties van de opleiding qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.
- De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma.
- De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De doelstellingen zijn volgens de commissie inhoudelijk degelijk vertaald in het programma, dat een ruim aanbod vormt voor de studenten. De commissie stelde vast dat in 2009-2010 het departement Architectuur Sint-Lucas de curricula structureel en inhoudelijk heeft hervormd. Dat heeft de flexibiliteit van het programma, maar ook de leerinhouden verbeterd. De bachelor en masters zijn nu ingedeeld in opleidingsfasen met als belangrijkste eenheid het opleidingsonderdeel. Het programma in de bachelor vertrekt vanuit vijf vakgroepen: bouwtechnieken, geschiedenis en theorie, mixed media, ontwerpen en management. De commissie waardeert de nadruk op de artistieke vaardigheden en de vakoverschrijdende aanpak. De commissie vindt het eveneens positief dat het ontwerpen centraal staat. De commissie vraagt zich wel af of de gepercipieerde dominantie van de mixed media, waarin studenten hun creativiteit vanuit een interdisciplinaire focus ontwikkelen, de overige inhoud van het programma niet te veel overschaduwt.

Het curriculum van de bachelor is, binnen de verschillende opleidingsonderdelen, gradueel opgebouwd. De eerste opleidingsonderdelen omvatten voornamelijk korte oefeningen en basiscompetenties, die vanaf de volgende opleidingsfase toegepast worden in meer architectuurgericht ontwerpen. In de laatste fase van de bachelor ligt de focus van het programma op het daadwerkelijke architectonische en stedenbouwkundig ontwerpen dat verschillende contexten en hogere techniciteit combineert. De bachelorproef is daarvan het sluitstuk. De commissie staat achter de samenstelling van het programma. De commissieleden waarderen de competentiegerichtheid en de nadruk op het ontwerpen zelf.

In de master Architectuur worden de competenties uit de bachelor verder uitgediept. Het programma richt zich op multidisciplinair, integrerend onderwijs en ontwerpend onderzoek. Drie vakgroepen uit de bachelor, 'bouwtechnieken', 'geschiedenis en theorie' en 'management', komen opnieuw voor in de master, maar in een andere onderlinge verhouding. Er is in de masteropleiding ook aandacht voor managementvaardigheden, wat zich vertaald in een opleidingsonderdeel van 10 studiepunten. In het laatste jaar maken de studenten als synthesewerkstuk een masterproef. Daarnaast besteedt het programma nog meer ruimte aan ontwerpen. De commissie zag interessante afstudeeropties die worden aangeboden in de vorm van drie specifieke trajecten: Explorative Architectural Design (EAD), Advanced Architectural Design (aAD) en Urban Architectural Design (uAD). De commissie waardeert de opdeling van de master in verschillende trajecten vermits dit aansluit bij een veranderende markt en aandachtsgebieden binnen architectuur. Ten slotte kunnen de studenten in de master ook 4 keuzevakken opnemen. Deze keuzevakken kunnen binnen ook binnen andere instellingen gekozen worden. De commissie vindt het een goede zaak dat de studenten voor beeldende kunst kunnen kiezen. De commissie waardeert ook dat de opleidingen in Gent en Brussel verschillende trajecten aanbieden en zich specifiëren op hun context.

De Engelstalige master is nauw verwant met de Nederlandstalige versie, maar legt in de ontwikkeling van concrete leerlijnen vooral nadruk op de recente internationale onderzoeksvragen en maatschappelijke uitdagingen. Zo zijn de trajecten 'Architectural Design and Urban Cultures' (in Brussel) en 'Sustainable & User Oriented Planning & Design' (in Gent) erg toekomstgericht. De programma's behandelen respectievelijk zowel verstedelijking en globalisering als sociale, economische en ecologische duurzaamheid.

De opleiding heeft een competentiematrix opgesteld die de kerncompetenties aan de opleidingsonderdelen verbindt. De afstemming wordt bewaakt in de ECTS-fiches. De implementatie van die fiches vond plaats in verschillende fases, waarvan de invoering van het nieuwe curriculum in 2010-2011 een belangrijke stap was. De opstelling en bijsturing van de fiches en het programma werd en word gerealiseerd vanuit een brede bottom-up bevraging. Het departement organiseert ook denkwerkdagen waarop er gebrainstormd wordt over nieuwe ontwikkelingen. De verschillende opleidingen zijn er vertegenwoordigd. Curriculumherziening is een van de behandelde thema's. Daarnaast bewaakt ook de Permanente Onderwijscommissie (POC) binnen de opleiding de invulling van het onderwijs. De commissie is benieuwd of de ingezette strategie naar een nieuwe tijd en een nieuw curriculum standhoudt en is van mening dat de opleiding ook specifieke learning outcomes dient te formuleren per opleidingsonderdeel.

Internationalisering staat centraal in de opleiding en dan vooral in de masters, waar de internationale dimensie in grote mate geïntegreerd zit in het programma, dankzij de aandacht voor internationalisation@home in de gemengde ateliers of electives uit de Engelstalige opleiding. De keuze voor het oprichten van een volledig Engelstalige master geeft blijk van de internationale gerichtheid, die doorheen de afgelopen jaren uitgebouwd werd. De opleiding organiseert ook studiereizen in het buitenland. Daarnaast neemt Architectuur Sint-Lucas deel aan allerlei internationale projecten, zoals de Schindler Award Access for All Competition, en zijn er samenwerkingsverbanden met verschillende Europese en Aziatische landen, ook Noord(alfa)- en Zuid-Amerika (VS). Dat zit verweven in de opleiding dankzij de 'trajecten' en dankzij de uitwisselingsmogelijkheden via programma's zoals Erasmus, ALFA, Atlantis-VS, AUSMIP. Studenten kunnen hun afstudeerproject op een buitenlandse site verwezenlijken. Er is ook aandacht voor ontwikkelingslanden in het kader van internationale samenwerking.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleidingen om erover te waken dat de sterke dominantie van mixed media de overige inhoud van het programma niet te veel overschaduwt.

De commissie vraagt de opleidingen om specifieke learning outcomes te formuleren per opleidingsonderdeel.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

Beoordelingscriteria:
- kennisontwikkeling door studenten vindt plaats in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek (met inbegrip van het onderzoek in de kunsten) binnen relevante disciplines;
- het programma sluit aan bij ontwikkelingen in de relevante discipline(s) door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën;
- het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de ontwikkeling en beoefening van de kunsten;
- (bij daarvoor in aanmerking komende opleidingen) het programma heeft aantoonbare verbanden met de actuele praktijk van de relevante beroepen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De commissie stelde vast dat er veel nadruk ligt op maatschappelijke dienstverlening en de maatschappelijke functie van de architect en de architectuur, maar vindt het onduidelijk wat juist het standpunt is van de opleiding over deze maatschappelijke rol en over hoe die vertaald of gestimuleerd kan worden in het onderwijs.

Aangezien het nieuwe curriculum maar recent in de praktijk is omgezet, is het proces van academisering ook nog duidelijk in ontwikkeling. De commissie heeft echter tijdens het bezoek vastgesteld dat de opleiding veel aandacht besteedt aan de koppeling tussen wetenschappelijk onderzoek en onderwijs en aan de academisering van de bacheloropleiding. Ter ondersteuning heeft het departement Sint-Lucas de Research Training Sessions (RTS) opgericht, waarin internationale experten de docenten en beginnende vorsers twee jaar lang opleiden tot academische onderzoekers. De commissie waardeert deze sessies. Daarnaast wordt er bovendien bij het aantrekken van onderwijzend personeel gelet op de onderzoekservaring. De juiste verhouding van praktijkexperten en academici is een belangrijk aandachtspunt. Het overbrengen van actuele domeinspecifieke competenties vraagt om personeel dat verweven is met het beroepsveld. Voor de theoretische opleidingsonderdelen is minimum een doctoraat of een positie als doctorandus vereist. Deze regeling is niet van toepassing voor externe experten.

De commissie ziet potentie in de inspanningen van de opleiding op het vlak van professionele en academische gerichtheid, maar ze stimuleert de opleiding om op structurele manier de relaties met contacten en werkvelden in binnen- en buitenland te versterken. Uit de gesprekken met de studenten bleek overigens dat zij regelmatiger werfbezoeken in hun opleiding wensen, zodat ze theorie en praktijk beter zien versmelten. De commissie stelde eveneens vast dat het werkveld de opleidingen aanraadt om de studenten beter voor te bereiden op de praktische kant van het beroep. Bepaalde opleidingsonderdelen van het curriculum nemen wel de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden op. In de bachelor krijgen de studenten een introductie in onderzoeksmethodologie in het opleidingsonderdeel Methodiek. Daarnaast zijn de opleidingsonderdelen 'Wetenschappen', 'Ruimte en samenleving', 'Denk en Erfgoedzorg' en alle opleidingsonderdelen van Mixed Media relevant voor de ontwikkeling van een goede onderzoeksattitude bij de studenten. Zowel in Gent als in Brussel valt de bachelorproef integraal binnen het opleidingsonderdeel 'Ontwerpen'. De keuzelijst met opdrachten en de begeleiding verschilt wel per campus, maar het doel blijft hetzelfde: de studenten moeten bewijzen alle verworven competenties te kunnen combineren. Aan het eind leggen ze hun individueel ontwerp voor aan een multidisciplinaire jury
In de masteropleidingen zorgen de opleidingsoverschrijdende electives ervoor dat de studenten actief participeren in onderzoeksopdrachten. De commissie raadt de opleiding aan om de algehele insteek van de kerncompetentie 'ontwerpend onderzoeken' beter uit te bouwen in het programma. De grote aandacht voor actuele problemen omtrent verstedelijking, globalisering en duurzaamheid in de trajecten maakt het mogelijk om maatschappelijke dienstverlening in het onderwijs te integreren en studenten bewust te maken van actuele wetenschappelijke uitdagingen. Tijdens de zomer kunnen de studenten, onafhankelijk van het reguliere curriculum en op vrijwillige basis meewerken aan ontwikkelingssamenwerking. Er zit geen stagecomponent structureel vervat in het programma. De commissie is van mening dat daarin dringend verandering dient te komen, aangezien de ervaring met het werkveld een belangrijk element is van een architectuuropleiding.

Internationalisering is het grote speerpunt van de opleiding. In dit kader wordt dan ook een volledig Engelstalig programma aangeboden. De mobiliteit van zowel studenten als docenten en de buitenlandse contacten zijn een grote troef, de commissie stimuleert de opleiding om de internationale dimensie in te zetten bij het versterken van haar professionele en academische gerichtheid. De commissie wil wel graag zien dat de opleiding er over waakt dat internationalisering in beide masteropleidingen, zowel in de Engelstalige als de Nederlandstalige, zichtbaar aanwezig blijft.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie wil de opleiding stimuleren om op structurele manier de relaties met contacten en werkvelden in binnen- en buitenland te versterken.

De commissie raadt de opleiding aan effectief werk te maken van een stage binnen de opleiding.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

Beoordelingscriterium:
- Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend opleidingsprogramma.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het nieuwe opleidingsprogramma wordt sedert academiejaar 2010-2011 aangeboden aan alle studenten. Studenten die reeds langer ingeschreven waren, volgen gedurende 1 academiejaar een overgangscurriculum.De commissie stelde vast dat over de samenhang van het nieuwe programma uitgebreid is nagedacht. De commissie is van oordeel dat het programma vooral grafisch sterk is. De concrete invulling en werking is echter nog niet optimaal in de ogen van de commissie. Men heeft geopteerd voor een modulaire curriculumhervorming waarbij het standaardraamwerk van vijf studiepunten (of een veelvoud hiervan) de inhoud en leerdoelen bepaalt. Dat kan bevorderlijk zijn voor het administratieve onderwijsmanagement, maar het is nog onduidelijk of het wel een voordeel zal zijn voor coherent competentiegericht onderwijs en assessment, waarbij elke competentie specifiek wordt aangepakt en waarbij onnodige overlappingen worden vermeden. De kwaliteit van de nieuwe curriculumstructuur en meer specifiek van de horizontale samenhang zal zich dus nog moeten bewijzen in de volgende jaren. De commissie is van mening dat de bestaande verschillen tussen Gent en Brussel nog explicieter kunnen gemaakt worden en dat dit de profilering van de opleiding ten goede kan komen.

Een opleidingsonderdeel vormt het centraal element van het raamwerk en bestaat steeds uit vijf studiepunten of een meervoud daarvan. Elk opleidingsonderdeel is ondeelbaar en moet als één cursus en één examen een eenheid vormen. Tijdens de opleiding vormen verschillende opleidingsonderdelen een vaste kern van modules die doorheen alle fases aan bod komen, weliswaar met wijzigingen in de onderlinge verhouding. Die gefaseerde aanpak in leerlijnen maakt het mogelijk om de te verwerven competenties gradueel op te bouwen en de verticale samenhang te garanderen. De opleiding biedt daarnaast voldoende keuzetrajecten aan, zonder de coherentie van de afstudeerpakketten uit het oog te verliezen. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen strenge en soepele volgtijdelijkheid en gelijktijdigheid. Studenten kunnen onder bepaalde voorwaarden een tolerantiekrediet inzetten, hetgeen gedurende een bepaalde periode heeft geleid tot een te makkelijke doorstroming van eerstejaarsstudenten. Dit is wel door de opleiding opgemerkt en gecorrigeerd. De mogelijkheden tot flexibele leertrajecten zijn volgens de commissie degelijk uitgewerkt.

Tijdens de gesprekken is gebleken dat de overzichtelijkheid voor de student en de transparantie nog verbeterd kunnen worden. Dat impliceert ook dat de inspraak en de perceptie van studenten niet maximaal gevaloriseerd worden. Volgens de commissie is het raadzaam om daar verandering in te brengen. Ook is de commissie van mening dat de naamgeving van opleidingsonderdelen, bijvoorbeeld de ‘electives’, nog voor verbetering vatbaar is.

De opvolging en bewaking van het programma komt aan bod tijdens de Permanente Onderwijscommissie (POC). Deze is verantwoordelijk voor de inhoudelijke invulling van het onderwijsprogramma of het curriculum, net zoals voor de opvolging van de studiebelasting en het cursusmateriaal. De POC wordt voorgezeten door opleidingshoofden en bestaat verder uit vakgroepvoorzitters, studentenvertegenwoordigers, leden van de staf, het

adjunct-departementshoofd en het departementshoofd. Ook de kwaliteitszorgcoördinator, onderwijs-professionalisering en curriculumontwikkeling zijn permanent lid van de POC. Indien nodig worden ook andere onderwijsexpertises uitgenodigd.
Daarnaast zijn er ook vakgroepvergaderingen die parallel aan de POC verlopen en specifieke werkvergaderingen waarbinnen rond specifieke thema's wordt gewerkt.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding om een transparantere benaming voor de 'Electives' te voorzien.

Facet 2.4 Studieomvang

Beoordelingscriterium:
De opleiding voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang:
- bachelor: tenminste 180 studiepunten
- master: ten minste 60 studiepunten

Oordeel van de visitatiecommissie: oké

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De academisch gerichte bacheloropleiding bestaat uit 3 studiejaren van elk 60 studiepunten. In totaal wordt dus een opleidingsprogramma georganiseerd van 180 studiepunten. De opleiding voldoet hiermee aan de formele eisen met betrekking tot de minimale studieomvang van een academisch gerichte bachelor.

De masteropleiding bestaat uit 2 studiejaren van elk 60 studiepunten. In totaal wordt dus een opleidingsprogramma georganiseerd van 120 studiepunten. Hiermee voldoet de opleiding aan de formele eisen met betrekking tot de minimale studieomvang van een master.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Facet 2.5 Studielast

Beoordelingscriteria:
- De werkelijke studietijd wordt getoetst en sluit aan bij de normen vastgesteld krachtens decreet.
- Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding neemt enquêtes af bij de studenten om een beeld te krijgen van de studiebelasting. Daaruit bleek in het verleden dat de agenda en vooral de opdrachten voor het opleidingsonderdeel 'Ontwerpen' voor piekmomenten in het jaar zorgen. Ondertussen heeft de opleiding al maatregelen getroffen, onder meer door een jaarlijkse studiekalender te voorzien, door een grotere spreiding van activiteiten te bewaken en door het cursusmateriaal op te volgen. Voor sommige opleidingsonderdelen werd in 2005-2006 bij een beperkte groep studenten de tijdschrijfmethode toegepast. Ook die meting wees op een problematische studielast voor de opleidingsonderdelen die op 'Ontwerpen' en 'Trajecten'. Hoewel een hoge werkdruk eigen is aan creatieve opleidingen moet men oppassen voor de overbelasting van de student. De commissie betreurt dat er nog geen efficiënte systematische meting van de studietijd is. De commissieleden waarderen wel dat de opleiding heeft gepoogd om met het nieuwe curriculumraamwerk een evenwichtige studiebelasting zoveel mogelijk te bewerkstelligen.

Uit de ingekeken documenten kon de commissie opmaken dat er nog geen enquêtes opgesteld zijn voor de Engelstalige Master of Architecture, aangezien die pas sinds 2008-2009 opgestart is. De opleiding nam voor semester 1 van het academiejaar 2010-2011 wel reeds een eerste opleidingsonderdeelbevraging af waarin de opleiding reeds de eerste uitschieters op studielast kon duiden.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt om een efficiënte systematische meting van de studietijd in te voeren.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Beoordelingscriteria:
- Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen.
- De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleidingen van Sint-Lucas Departement Architectuur willen onderwijs en onderzoek aanbieden in een geest van artistieke en intellectuele openheid. De opleidingen trachten de grootschaligheid van architectuur te tackelen door een breed scala aan te bieden door middel van EAD, AAD, UAD en deelname aan een internationaal project. De internationale oriëntatie is een basiselement in de onderwijsvisie. Ook het debat rond duurzaamheid is een belangrijk gegeven voor de opleidingen.

Het didactisch concept (het nieuwe “blokkenprogramma”) ligt in de lijn van de doelstellingen en van de keuze voor competentiegericht onderwijs. De opleiding wisselt af tussen klassieke vormen zoals hoorcolleges, ateliers, workshops en actuelere didactische methoden: begeleid zelfstandig leren, praktijkopdrachten,...

De creatievere aanpak van de Mixed Media in de bachelor vindt de commissie interessant. Ook in de trajecten van de master zijn de werkvormen voelbaar en waarneembaar. De atelieruren werden bovendien gehergroepeerd van twee halve dagen naar één volledigedag, zodat de theorie beter geïntegreerd kan worden in de praktijk. De commissie beschouwt het atelier als een begeesterende plek. Ze noemt daarnaast de Fragile-workshop een origineel concept: vanuit het jaarthema 'Fragile' organiseerden in 2010-2011 studenten uit verschillende

opleidingen zelf een internationale conferentie, waar ze verschillende projecten en papers over duurzaam en sociaalbewust bouwen bespraken.

De commissie vindt het bijzonder dat de school in haar totaliteit tot leven komt en ook de gebouwen in hun totaliteit bezet. Daarnaast waardeert de commissie de introducerende en inducerende excursies.

De commissie waardeert de brede waaier aan verschillende werkvormen, maar verschillende 'oude' werkvormen missen innovatie. Bij het opzetten van het nieuwe programma is - zo bleek uit de gesprekken - te weinig overleg geweest met verschillende disciplines. Ook kwam tijdens de gesprekken naar boven dat er niet genoeg rekening is gehouden met het verschil in aard tussen kennisvakken en ontwerpateliers. Dit probleem zal op de agenda worden gezet, de opleiding zal naar nieuwe onderwijsvormen zoeken. De werkvormen kunnen bijgestuurd worden na overleg met de vakgroep en de Permanente Onderwijscommissie (POC), maar ook het departement en de associatie K.U.Leuven besteden bewust aandacht aan een actuele pedagogisch-didactische aanpak.

De commissie is van oordeel dat de aangeboden cursussen actueel en studentvriendelijk zijn. Ook de presentatie en de vormgeving zijn aantrekkelijk. De opleiding maakt gebruik van door docenten samengestelde cursussen, die zowel in gedrukte als in digitale versie aangeboden worden. Daarnaast werken de studenten en docenten veel met de digitale leeromgeving Toledo. De tijdige beschikbaarheid van de cursussen is volgens de resultaten van de studentenenquête nog voor verbetering vatbaar. De commissie stelde ten slotte vast dat er verwarring is in de terminologie en is van mening dat een afstemming over de verschillende opleidingsonderdelen heen de opleiding ten goede kan komen.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie raadt de opleidingen aan om aandacht te besteden aan innoverende werkvormen.

De commissie vraagt de opleidingen om aandacht te hebben voor de tijdige beschikbaarheid van de cursussen.

De commissie vraagt de opleiding te waken over eenduidige terminologie over de verschillende opleidingsonderdelen heen.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

Beoordelingscriterium:
- Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat en voor studenten inzichtelijk getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De beoordelingen volgen een consistent proces en een transparant verifieerbare opzet. Elke student heeft voor alle opleidingsonderdelen recht op twee examenkansen per academiejaar. De examenperiodes duren drie weken en vallen na elk semester en in de maanden augustus en september. De vakken van één vakgroep vormen steeds een cluster bij de examens, waarvoor de studenten een overkoepelende score behalen. Voor de praktijkvakken werkt de opleiding met permanente evaluatie en een eindevaluatie bij het afronden van een opdracht of werkstuk. Bij langdurige opdrachten voorziet de docent tussentijdse reviews, met duidelijke feedback naar studenten. Sinds 2010-2011 maakt de opleiding gebruik van evaluatiefiches voor de praktische

opleidingsonderdelen. Die fiches bestaan uit een verslag dat overloopt of en hoe de evaluatiecriteria voor de opdracht behaald werden. De aanpak met evaluatiefiches verhoogt de objectiviteit. In de masteropleiding vormen het praktijkgerichte 'Ontwerpen' en de 'Theoretische componenten' een geheel, dat door een externe jury beoordeeld wordt. De commissie merkt op dat in het masterprogramma tussentijdse evaluatie ontbreekt.

In het algemeen zijn de beoordelingscriteria in de bachelor en de master goed traceerbaar en transparant geformuleerd. Elke evaluatievorm houdt rekening met de doelstellingen per opleidingsonderdeel, zoals die beschreven staan in de ECTS-fiches. Eerstejaars krijgen de kans om deel te nemen aan proefexamens, waarvoor de studenten een individuele score krijgen. Uit de bevraging bleek dat de studenten erg tevreden zijn over het representatief karakter en de vrijblijvende feedback achteraf. De examenvragen zijn in de ogen van de commissie wel nog te veel gericht op reproductie, waardoor het inzicht van de studenten in de materie niet voldoende getoetst wordt. De vraagstelling zelf zou ook aan helderheid en eenduidigheid kunnen winnen door terminologische verwarring bij een aantal vakken, zoals 'Mens en omgeving', aan te pakken. Momenteel gebeurt dat te associatief en te relationeel, volgens de commissie. Wat de permanente evaluatie betreft, wil de commissie de opleiding stimuleren om meer gebruik te maken van alternatieve beoordelingsvormen, zoals peer assessment. De opleiding zou ook inspiratie kunnen opdoen aan de hand van een vergelijking met andere onderwijsinstellingen in binnen- en buitenland.

De bachelorproef situeert zich binnen het opleidingsonderdeel 'Ontwerpen' en dient als syntheseproef, waarin de studenten moeten bewijzen alle verworven competenties te kunnen integreren. Het doel en het concept zijn hetzelfde voor de campus in Brussel en de campus in Gent. De begeleiding verschilt gedeeltelijk, naargelang het onderwerp en de externe betrokkenen. Er is echter een toetsing bij elke fase voorzien, waar docenten of externen de studenten kunnen bijsturen. De studenten wijden heel het zesde semester aan de bachelorproef in drie fases. In de eerst fase werken ze in groep aan een projectonderzoek. Hun kritische analyse is belangrijk. In de tweede fase ontwikkelen de studenten individueel een voorstel. Dat wordt twee keer per week besproken. Tussen fase twee en drie volgt een voorjury. Daarna werken de studenten hun individueel ontwerp uit tot een coherent geheel. Tot slot presenteren ze dat geheel aan een vijfhoofdige jury. De jury is interdisciplinair samengesteld en heeft voornamelijk aandacht voor de ontwerpcompetenties en de geïntegreerde kennis van de studenten. Wanneer de studenten niet slagen voor de bachelorproef, kunnen ze toch nog vijftien studiepunten meenemen naar de master. De commissie vindt dat een vreemde optie en zou een dergelijke doorstroom niet stimuleren.

De examenroosters worden door de studentenraad beoordeeld en kunnen nog aangepast worden indien nodig. Het definitieve rooster verschijnt minstens vijf weken voor de aanvang van de examenperiode op Toledo. De examenperiode wordt op voorhand ingepland in de academische kalender. In het examenreglement vinden studenten de procedures terug in verband met fraude en onregelmatigheden. Ze kunnen ook resultaten betwisten bij geschillen. Daarbij kunnen ze rekenen op de hulp van een onpartijdige ombudsdienst.

Behalve voor de bachelor- en de masterproef evalueren en quoteren de docenten zelf hun opleidingsonderdeel. Jaarlijks wordt de manier van beoordelen aangepast. Sinds de invoer van het nieuwe curriculum, werd ook overgeschakeld van een jaarprogrammasysteem naar een opleidingssysteem. De onderwijskundige reflectie over beoordeling en deliberatie zit volgens de commissie nog in een beginstadium. De commissie stelt dat dat gerelateerd is aan de recente invoer van het nieuwe programma: de samenhang tussen de verschillende competenties en opleidingsonderdelen moet nog geoptimaliseerd worden.

De commissie stelde vast tijdens het inkijken van de examens dat een aantal examens te veel gericht zijn op kennisreproductie. Zij is van mening dat de opleiding ook meer dient te focussen op vragen die inzicht in de materie vereisen. In dit tijdperk van nieuwe mediamiddelen, zou men ook nieuwere vraagstellingen mogen verwachten.

De commissie is verder van oordeel dat de beoordeling van werkstukken en opdrachten in het algemeen en van de masterproef in het bijzonder zou in een breder kader kunnen worden geplaatst door de eigen aanpak te vergelijken met de beoordelingswijzen en -criteria van andere binnen- en buitenlandse instellingen. De commissie denkt dat een vergelijkend perspectief op dit vlak interessante inzichten zou kunnen opleveren.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding er voor alle opleidingsonderdelen over te waken dat het inzichtelijk en competentiegericht niveau van beoordelen wordt gewaarborgd.

Facet 2.8 Masterproef

Beoordelingscriteria
- De masteropleiding wordt afgesloten met een masterproef waarmee de student blijk geeft van een analytisch vermogen of van een zelfstandig probleemoplossend vermogen op academisch niveau of het vermogen tot kunstzinnige schepping. Het werkstuk weerspiegelt de algemeen kritisch-reflecterende ingesteldheid of de onderzoeksingesteldheid van de student.
- De masterproef heeft een omvang van ten minste één vijfde van het totale aantal studiepunten met een minimum van 15 en een maximum van 30 studiepunten.

Oordeel van de visitatiecommissie: **ABA: n.v.t.**
MA: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Als sluitstuk van de masteropleiding maken alle studenten een masterproef, waarin ze aantonen op een zelfstandige en kritische manier een oplossing te kunnen ontwerpen voor een complexe probleemstelling. De masterproef bestaat uit een conceptnota, het project en de procesbundel. Aan de basis van een masterproef ligt steeds een ontwerponderzoek of een theoretisch onderzoek. De studenten moeten in de conceptnota een onderzoeksvraag en een ontwerphypothese op die probleemstelling formuleren. Daarnaast komen de methodologische aspecten aan bod in de procesbundel, waarin ook de interactie tussen de theoretische achtergrond en de ontwerpthese tot stand komt. De studenten worden eveneens beoordeeld op de mondelinge rapportering over het proces en het resultaat. Ter ondersteuning krijgen alle studenten sinds 2010-2011 de vernieuwde 'Masterproefnota', waarin de verschillende criteria voor een masterproef worden toegelicht: de generische academische normen, de domeinspecifieke en de trajectgebonden criteria. Voor bepaalde onderdelen is groepswerk in de voorbereidende fase mogelijk. De commissie benadrukt desalniettemin dat de beoordeling op individuele prestaties moet gebaseerd zijn.

De masterproef geldt voor 25 studiepunten in de masteropleiding. Zowel het proces als het resultaat wordt in rekening gebracht. De begeleidende atelier- en theoriedocenten evalueren het verloop van het proces, de conceptnota, de procesbundel en het resultaat (op 15 studiepunten). Een externe eindjury bestaande uit vier leden beoordeelt onafhankelijk het eindresultaat (op 10 studiepunten). De externe juryleden krijgen begeleiding en informatie bij de evaluatiecriteria.

De criteria voor de masterproef mogen specifieker worden geformuleerd, stelt de commissie. De jaarlijkse aanpassingen aan de criteria verhinderen de uitbouw van een systematische en eenduidige beoordeling, wat nadelig kan zijn voor het niveau en het behalen van de beoogde academische standaarden van de toekomstige masterproeven. De beoordelingswijze zoals ze werd vastgesteld tijdens het visitatiebezoek, is volgens de commissie te complex en de onderwijskundige reflectie is niet ver genoeg gevorderd. De commissie waardeert echter de recente inspanningen om de beoordeling van de masterproef te herwerken. Zij is van mening dat de samenstelling en de werkwijze van de externe jury dient veranderd te worden.
Het niveau van de aan de commissie gepresenteerde masterproeven is volgens de commissie onbevredigend. De masterproeven weerspiegelen de brede opzet van de opleiding niet genoeg. De aanleiding voor de invulling van de masterproef komt hier en daar enigszins gekunsteld over, zoals dat bijvoorbeeld het geval is bij de masterproeven die zich oriënteren op steden die in de actualiteit aan bod kwamen. De keuze voor een verre

locatie, zonder dat kennis van de lokale problematiek vereist is, leidt tot oppervlakkigheid zowel wat het wetenschappelijk onderzoek, als wat het ontwerpen zelf betreft.

De commissie onderschrijft de intentie van de opleidingen om een masterproefbank te voorzien, zodat alle masterproeven op overzichtelijke wijzen kunnen worden bijgehouden.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleidingen om de criteria voor de masterproef duidelijker te formuleren.

De commissie raadt de opleidingen aan om het niveau van de masterproeven te bewaken.

De commissie beveelt de opleiding aan de samenstelling en de werkwijze van de externe jury te veranderen.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

Beoordelingscriteria:
Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten bachelor:
- diploma secundair onderwijs, diploma van het hoger onderwijs van het korte type met volledig leerplan, diploma van het hoger onderwijs voor sociale promotie of een diploma of getuigschrift dat bij of krachtens een wet, decreet, Europese richtlijn of een andere internationale overeenkomst als gelijkwaardig wordt erkend;
- door het instellingsbestuur bepaalde voorwaarden voor personen die niet aan bovengenoemde voorwaarden voldoen.

master:
- diploma van een bachelorgraad met (een) door het instellingsbestuur nader bepaalde kwalificatie(s)en in voorkomend geval aangevuld met een geïndividualiseerd opleidingsprogramma, een voorbereidingsjaar of een schakelprogramma

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De grootste groep instroomstudenten komt uit het regulier ASO-onderwijs, maar sinds de democratisering van het hoger onderwijs nemen ook de TSO-studenten toe, die aan de bacheloropleiding Architectuur Sint-Lucas beginnen. Voor de nieuwe studenten organiseert het departement een brugcursus om aan eventuele tekorten in functie van de academische bachelor tegemoet te komen. De studenten kunnen een theoretisch pakket (wetenschappen en wiskunde) en een praktisch pakket (schetsen, maquettebouw, ICT) volgen in de maand september. De kandidaat-studenten die niet over een diploma secundair onderwijs beschikken, kunnen toch toegelaten worden door de assessmentcommissie als ze bij inschrijving minstens 21 jaar zijn (of dat jaar 21 worden) en als er minstens twee jaar verlopen is sinds hun laatste jaar in het secundair onderwijs. De visitatiecommissie merkt op dat de opendeurdag bij het begin van de studie tot een inefficiënte invulling van het eerste jaar kan leiden. Dat zorgt voor een groot percentage niet-geslaagde studenten. De commissieleden vragen zich af of de opleiding een oriëntatieproef kan invoeren om de instromende studenten beter te begeleiden.

De meeste studenten die voor de Nederlandstalige masteropleiding kiezen, komen voort uit de bacheloropleiding Architectuur. Maar ook met een bachelordiploma Interieurarchitectuur of een gelijkwaardig getuigschrift hebben studenten, mits een schakelprogramma, rechtstreeks toegang tot de master Architectuur. De opleiding wil zo eventuele heroriënteringen vergemakkelijken. De commissie vraagt om meer duidelijkheid te brengen in de

overgang van de bachelor naar de master. De aanpak nu roept vragen op wat de toelatingseisen betreft, aangezien de studenten uit de bachelor Architectuur nog niet alle vereiste credits uit de bachelor moeten hebben behaald voor hun instap in de master.

De nieuwe curricula maken het - dankzij een aantal gelijklopende opleidingsonderdelen - mogelijk om te heroriënteren tussen de bachelors Interieurarchitectuur en Architectuur. Ook schakel- en voorbereidings-programma's voor de master zijn mogelijk voor een aantal verwante bacheloropleidingen, aangezien de flexibiliteit in de vernieuwde curricula is toegenomen. In die programma's werken de studenten aan hun academische, wetenschappelijk, grafische en ontwerpcompetenties. Het departement kan individuele studenten met een specifieke situatie een aangepast masterprogramma voorstellen, in het geval van vrijstellingen of ter vervanging van een keuzepakket.

In het algemeen bestaat er sinds de curriculumhervorming de optie om flexibele en geïndividualiseerde leertrajecten te volgen. Voor een geïndividualiseerd traject is de toestemming van de assessmentcommissie nodig. Die commissie verleent ook de vrijstellingen bij EVC's en EVK's. In de flexibele trajecten kunnen studenten zelf een leerpakket uitstippelen en tolerantiekrediet inzetten. Om de flexibele leersystemen te ondersteunen heeft de opleiding ook de administratieve inschrijving gedigitaliseerd, wat de sensibilisering van de studenten verhoogt.

De Engelstalige master is gericht aan zowel binnenlandse als buitenlandse studenten. Naast in het bezit zijn van een bachelordiploma Architectuur of voor bachelors Interieurarchitectuur, na het volgen van een voorbereidings-programma, moeten de studenten vooraf ook een bewijs van hun schriftelijke en mondelinge Engelse taalkennis kunnen inleveren. Ten slotte moeten de studenten twee referenties, een portfolio en een motivatie toevoegen aan hun aanvraag.

De opleiding voorziet studiebegeleiding doorheen de opleidingsfases: studenten kunnen rekenen op de Dienst Studietrajectbegeleiding en op de studentenadministrator. De studietrajectbegeleiders bieden informatie en advies over alle mogelijke trajecten, de voortgang daarvan of net over een heroriëntering.

De informatieverstrekking voor kandidaat-studenten vindt plaats op SID-ins, masterbeurzen en informatiedagen, die de opleiding organiseert. Alle inlichtingen over het programma en de trajecten zijn beschikbaar op de website. Via een algemene mailing worden mogelijk geïnteresseerden aangeschreven.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissieleden vragen om een oriëntatieproef in te voeren voor de instroomstudenten.

De commissie vraagt om meer duidelijkheid te brengen in de overgang van de bachelor naar de master.

Oordeel over onderwerp 2, programma: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 2.1, relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma:	goed
facet 2.2, eisen academische gerichtheid van het programma:	voldoende
facet 2.3, samenhang van het programma:	voldoende
facet 2.4, studieomvang:	oké
facet 2.5, studielast:	voldoende
facet 2.6, afstemming tussen vormgeving en inhoud:	voldoende
facet 2.7, beoordeling en toetsing:	voldoende
facet 2.8, masterproef:	ABA: n.v.t. MA: voldoende
facet 2.9, toelatingsvoorwaarden:	voldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 3 Inzet van het personeel

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

Beoordelingscriterium:
- Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De commissie zag een gemotiveerd onderwijzend en zeer bekwaam praktiserend team. Zowel de studenten als de docenten gaven aan dat de afstand tussen docent en student relatief klein was, tot ieders tevredenheid.

Het departement heeft in 2009-2010 een nieuwe organisatiestructuur ingevoerd om de docentenwerking te optimaliseren en een groter draagvlak te ontwikkelen. Naast het departementshoofd en de adjunct, is er een bachelorverantwoordelijke en een masterverantwoordelijke voor alle opleidingen, die opleidingsoverschrijdend voor het departement werken. Elke opleiding afzonderlijk heeft een opleidingshoofd, een aantal vakgroepvoorzitters en opleidingsonderdeelcoördinatoren. Architectuur Sint-Lucas werkt momenteel aan een hervorming van de beleidsondersteunende diensten. De commissie is van mening dat een vergelijking van de kwaliteit van het eigen personeel en het personeelsbeleid met andere onderwijsinstellingen, in binnen- en buitenland, een meerwaarde kan betekenen voor de eigen opleiding.
Voor Architectuur Sint-Lucas betekent een goed personeelsteam de combinatie van: voltijdse medewerkers die pedagogische en organisatorisch verantwoordelijkheden kunnen opnemen, dynamische deeltijdse medewerkers met specifieke functies, gastprofessoren met een zeer gespecialiseerde opdracht en administratieve diensten die voor interne ondersteuning en stimulering zorgen. De voltijdse medewerkers van het onderwijzend personeel horen werk te maken van zowel onderwijs, onderzoek als maatschappelijke dienstverlening.

Het personeelsbeleid wordt centraal gestuurd door het departement. De werving van nieuw onderwijzend personeel gebeurt in nauw overleg tussen het opleidingshoofd en/of vakgroepvoorzitter en het departement. Zodra het departementshoofd toestemming geeft voor een nieuwe selectie, stellen ze samen met de vakgroepcoördinator een vacature met functieomschrijving op, die via nationale wervingsmedia wordt verspreid. Een selectiecommissie met domeindeskundigen buigt zich over de sollicitatiedossiers en adviseert vervolgens departementshoofd. Die laatste nodigt de beste kandidaten uit voor een gesprek, waarna een finale beslissing wordt genomen. Architectuur Sint-Lucas maakt bij de selectie werk van een bewust gelijkekansenbeleid.

Nieuwe personeelsleden worden onthaald aan de hand van allerlei informatiebrochures en een introductieavond. Elk personeelslid krijgt ook een persoonlijke taakomschrijving om een objectief beeld te houden van de planning en de verdeling van de werkdruk. Het personeel wordt geëvalueerd in een vijfjarige cyclus: na twee jaar vindt een eerste functioneringsgesprek plaats, na vier jaar een tweede en na vijf jaar volgt een evaluatiegesprek. Waar nodig leiden die gesprekken tot bijsturing en verbeteracties. De docenten beschikken ook over zelfevaluatie-instrumenten, waarvan het gebruik aangemoedigd wordt.

Vanuit het Departementaal Onderhandelingscomité zijn een aantal protocols ontstaan omtrent personeelsbeleid en -kwaliteit. Daartoe behoren ook de aanvraagprocedures wat benoeming en bevordering betreft. Bij dergelijke aanvragen is een commissie verantwoordelijk voor een kwalitatief, vergelijkend onderzoek. Opnieuw beslist het departementshoofd, samen met de Beleidsraad op basis van het advies van de commissie over de bevordering.

Professionalisering is een aandachtspunt van de opleiding. De commissie stelde vast dat er tot op heden geen actieve professionalisering voor het onderwijzend personeel is, maar waardeert het dat de opleidingen vanaf september 2011 een dienst voor onderwijsprofessionalisering voorzien. Onderwijzend personeel krijgt sinds de toenemende integratie van het competentieonderwijs wel al ondersteuning van een pedagogisch begeleider. Er zijn ook interne 'denkwerkdagen', waarin open debatten leiden tot verbeterplannen. Voor alle bestuurlijke en administratieve werkzaamheden bestaan er draaiboeken die als handleiding dienen voor elk betrokken personeelslid. De commissie stelde tijdens de gesprekken vast dat het administratief en technisch personeel zich kan professionaliseren.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleidingen om de onderwijsprofessionalisering te verbeteren.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

Beoordelingscriterium:
- het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied (met inbegrip van het onderzoek in de kunsten);
- bij de daartoe in aanmerking komende opleidingen dient daarenboven voldoende personeel te beschikken over kennis en inzicht in de desbetreffende beroeps- of kunstpraktijk.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het personeel van de opleiding Architectuur bestaat voor ongeveer een derde uit deeltijdsen die buiten hun onderwijsopdracht nog professioneel actief zijn. Dat zorgt voor een nauwe band met de sector. Ook de voltijdse medewerkers hebben in het verleden vaak al relevante beroepservaring opgedaan. Verschillende personeelsleden zijn overigens actief in allerlei beroepsverenigingen, werkgroepen en adviesorganen. Het werkveld heeft daardoor veel erkenning voor de docenten van de opleiding. In streefcijfers moet minstens 50 procent van de praktijkvakken ook een eigen praktijk leiden. De commissie waardeert het dat meer dan 50procent van de begeleiders ontwerpateliers uit de praktijk komen. Voor de aansluiting naar de professionele praktijk blijft het ook in een academische omgeving een degelijk uitgangspunt.

Parallel aan het professioneel niveau, streeft de opleiding er in het kader van de academisering naar om in de theoretische vakken zoveel mogelijk doctorandi en doctores te betrekken (minimaal 35%), zodat het academisch niveau gewaarborgd wordt. Bij de aanwerving speelt onderzoekservaring een belangrijke rol. Bij de aanvang van een onderzoeksopdracht tekent het onderzoekend personeelslid de 'Overeenkomst Contractopdracht Onderzoek' bij wijze van intentieverklaring. De De onderzoekscommissie organiseert jaarlijks evaluatiegesprekken met de onderzoekers ter opvolging van hun opdrachten. Intern stelt men ook op jaarbasis een aantal vacatures op, die specifiek bedoeld zijn voor deeltijds onderwijzend personeel met een externe praktijk. De vacatures omvatten onderzoekstaak met een omvang van ongeveer twintig procent. De commissie beoordeelt de onderzoeksoutput van de opleiding Architectuur als gemiddeld goed. Daarnaast zijn er de Research Training Sessions (RTS) waarin internationale deskundigen het geïnteresseerde personeel in een tweejarige cyclus opleiden tot academische onderzoekers. Die trainingen dienen voornamelijk als aanzet voor een doctoraat en gebeuren op vrijwillige basis. Deelnemers krijgen voor deze deelname wel 10procent vrijstelling binnen hun opdracht.

De commissie zag heel wat docenten die actief zijn in de professionele wereld. De commissie heeft de indruk dat de nadruk eerder op de beroepspraktijk ligt en stimuleert de initiatieven rond academisch onderzoek. In de

Engelstalige Master of Architecture huizen volgens de commissie de personeelsleden die het best beantwoorden aan het gewenste profiel van Sint-Lucas, waarin onderwijs, onderzoek en praktijk zoveel mogelijk gekoppeld worden.

Ter bevordering van de academisering bestaat er binnen Architectuur Sint-Lucas ook een Architectuur Reflectie Centrum (ARC). Dat centrum legt de nadruk op het werk in de ateliers en stimuleert het onderzoeksklimaat. Drie keer per jaar publiceert ARC Reflections, waarin een aantal recente ontwerpen van studenten worden gebundeld en toegelicht. Er zijn zowel overzichtsnummers, thematische nummers als nummers omtrent onderzoek.

In de ingekeken documenten tijdens de visitatie vond de commissie een lijst van actiepunten om de academisering en het onderzoeksklimaat verder op te bouwen. De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat de opleiding voor een aantal reeds vooruitgang heeft geboekt, maar dat aan anderen dringend gewerkt dient te worden. Het personeel komt langzamerhand in de academische sfeer. De commissie beaamt dat er nog werk aan de winkel is. Vooral het consistent en systematisch integreren van vraag- en aanbod met betrekking tot de academische gerichtheid vraagt om verdere aandacht.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleidingen om initiatieven om het academisch onderzoek te stimuleren.

Facet 3.3 Kwantiteit personeel

Beoordelingscriterium:
- Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De gegevens in het ZER vermelden binnen de opleiding Architectuur een totaal van 74 VTE's (voltijdse equivalente eenheden) voor het onderwijzend personeel. Die worden ingevuld door 127 personeelsleden, waarvan sommige nog actief zijn in andere opleidingen. Volgens de berekeningen van de opleiding komen dat neer op ongeveer 1 docent voor 12 studenten, wat een goede verhouding is om de kwaliteit van het onderwijs te garanderen. De commissie beaamt dat dat naar internationale standaard een luxe-ratio is. Het departement omvat in het geheel 107,95 voltijdse eenheden, verzorgd door 221 personen. Slechts 20 procent werkt voltijds binnen het departement, waar de opleiding een hoger cijfer zou willen krijgen. Voor de praktijkvakken ligt de personeelsbezetting wel hoger dan voor de theorievakken. De begeleiding is er intensiever. De Beleidsraad van Sint-Lucas volgt eventuele noden qua personeel op en stelt jaarlijks de financiële mogelijkheden op in functie van de begroting.

Volgens de meest recente gegevens telde de opleiding Architectuur in 2010-2011 154 docenten, waarvan 78 procent werkzaam is binnen de bacheloropleiding, 41 procent in de Nederlandstalige master en 27 procent in de internationale Master of Architecture.

De commissie heeft kunnen vaststellen dat er geen overbelasting is bij het onderwijzend personeel en dat de studenten tevreden zijn met de toegankelijkheid van de docenten. Uit alle gesprekken is gebleken dat de personeelsbezetting aan de maat is. Geen enkele docent klaagt over een hoge werkdruk.

Mannen zijn in de meerderheid bij het onderwijzend personeel, maar het departement besteedt aandacht aan een evenwicht op het vlak van de man-vrouwverhouding. Bij de studenten komt die verhouding wel neer op ongeveer fiftyfifty. Wat de leeftijdsstructuur van het personeel betreft, is de grootste groep medewerkers tussen dertig en veertig jaar oud. Daarop volgt de leeftijdsgroepen tussen vijftig en zestig en tussen veertig en vijftig. De twintigers en de zestigplussers zijn het minst vertegenwoordigd, wat niet onlogisch is. In totaal is 60 procent van het onderwijzend personeel jonger dan 46 jaar en 27 procent ouder dan 56 jaar.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Oordeel over onderwerp 3, inzet van het personeel: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 3.1, kwaliteit personeel:	voldoende
facet 3.2, eisen academische gerichtheid:	voldoende
facet 3.3, kwantiteit personeel:	goed

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 4 Voorzieningen

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

Beoordelingscriterium:
- De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende.

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het departement bestaat uit twee campussen in Gent en Brussel, waarvan de voorzieningen gemeenschappelijk gebruikt worden door de opleidingen. Architectuur heeft op beide campussen dezelfde organisatiestructuur en inhoud.

In Gent beschikken de studenten over vier auditoria (Residentie, Zwartezustersstraat) en drie theorielokalen (Dominicanenabdij, Hoogstraat), die allemaal voorzien zijn van multimedia-apparatuur. De auditoria worden wel gedeeld met het departement Beeldende kunst. Er zijn ook nog zeven grote en kleine ateliers met beamers en projectie- of LCD-schermen. In één atelier kunnen de studenten gebruikmaken van een foamcutter. Volgens het ZER wil de opleiding ook een low tech en low cost 3D-printer aanschaffen voor studenten, die in een apart Media-lab komt te staan. Ten slotte zijn er twee computerlokalen, waar les wordt gegeven. Overal in het departement kunnen de studenten en het personeel gebruikmaken van draadloos internet.

Campus Brussel bestaat uit één auditorium, vier theorielokalen en twaalf atelierruimtes. Drie lokalen worden gebruikt als seminarieruimte of studieplek. Er zijn twee computerlokalen voor lessen, maar ook voor vrij gebruik. Ook hier is overal draadloos internet toegankelijk voor de studenten.

De ICT-faciliteiten bestaan naast het draadloos internet over een interdepartementale dienst Informatica. Van daaruit gebeuren nieuwe aankopen, maar worden ook actiepunten besproken. Het departement biedt ook hard- en software aan, aan democratische tarieven. Studenten en docenten beschikken over een digitale leeromgeving: Toledo. Op de leeromgeving vinden de studenten digitale cursussen, leermateriaal en de mogelijkheid tot elektronische communicatie.

Het Architectuur Reflectie Centrum (ARC)komt voort uit het Architectuur Informatie Centrum (AIC). Vanuit Gent werkt de dienst sinds 2004-2005 autonoom voor de campussen in Brussel en Gent. Het ARC integreerde ook het in Gent gelegen Technisch Documentatie Centrum (TDC), wat bestaat uit een technische en een materialenbibliotheek. De opleiding wil een gelijkaardig centrum in Brussel operationaliseren. Volgens de commissie zijn er op de campus in Gent voldoende materiële voorzieningen, op een goed niveau.

De kaartenarchief bevat een ruime catalogus topografische en thematische kaarten. De campus Brussel heeft de URBIS-kadasterplannen in digitale vorm beschikbaar gesteld, maar de opleiding is van plan om de hele verzameling op termijn te digitaliseren. Ook het Sint-Lukasarchief in Brussel bevat belangrijk erfgoed en een ruime collectie aan werken die voor studenten opengesteld zijn.

Beide campussen beschikken ook over een wetenschappelijk bibliotheek/mediatheek met domeinspecifieke boeken, tijdschriften, video's, DVD's, CD-ROM's en een toenemend aantal e-bronnen. De ontsluiting van de collecties wordt gedragen door het LIBIS-bibliotheeknetwerk en is online raadpleegbaar. In Gent functioneert de Sint-Lucasbibliotheek voor de departement Architectuur en Beeldende kunst. Uit de gesprekken met de studenten is gebleken dat de openingsuren van de bibliotheek in Brussel beter worden herbekeken, zodat studenten ook tijdens de middag de bibliotheek kunnen raadplegen. De studenten van de campus Brussel zijn daarnaast ook

vragende partij voor langere openingsuren van de campus in het algemeen. De opleiding heeft al een meerjarenbeleidplan uitgebouwd voor de bibliotheken.

Er zijn cafetaria voor beide campussen, waar studenten en docenten 's middags terecht kunnen voor een breed gamma aan broodjes, snacks, soep of andere dranken. De cafetaria's worden door de dienst StuVo (studentenvoorzieningen) beheerd. De administratie en de spreekruimtes van die dienst bevinden zich in Gent in een eigen StuVohuis (Hoogstraat) en in Brussel in een apart Bureau. Er is ook op beide campussen een EHBO-lokaal voorzien.

De gebouwen in Brussel zijn volledig toegankelijk voor mindervaliden met een rolstoel. Er zijn liften en specifieke sanitaire voorzieningen. Voor personen met visuele of auditieve functiebeperkingen worden inspanningen gedaan, maar de opleiding geeft aan dat daaraan nog gewerkt wordt. In Gent ligt de toegankelijkheid is moeilijker, aangezien de Dominicanenabdij een beschermd monument is. Ook op de locatie in de Zwartezustersstraat is de situatie niet optimaal. De opleiding is zich bewust van het belang van integrale toegankelijkheid en wil daarin nog investeren. De commissie stimuleert dat.

De commissie zag een indrukwekkend patrimonium, maar stelde vast dat er maar weinig werkruimte voor de studenten is. De commissie vraagt daarom de opleidingen om een degelijk uitgeruste maquetteplaats met eigentijdse inrichting te voorzien waar studenten kunnen werken.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding met aandrang om voldoende lokalen te voorzien, waar de studenten aan hun ontwerpen kunnen werken (waaronder bijvoorbeeld een maquettezaal en aparte lokalen voor de masterstudio's).

Facet 4.2 Studiebegeleiding

Beoordelingscriteria:
- De studiebegeleiding en informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op de studievoortgang.
- De studiebegeleiding en informatievoorziening aan studenten sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Elke campus heeft sinds enkele jaren een dienst Studievoorzieningen (StuVo). Onder studiebegeleiding verstaat de opleiding zowel informatieverstrekking, instroombegeleiding, studietrajectondersteuning, aandacht voor diversiteit en voor functiebeperkingen als de ombudsdienst en het monitoraat. Voor internationale uitwisselingen en voor buitenlandse stages is er de dienst Internationalisering. Over het algemeen heeft de commissie geen duidelijk uitgewerkte studiebegeleidingsinitiatieven (voor onder meer eerstejaarsstudenten) kunnen vaststellen.

Informatieverstrekking voor de instroomstudenten gebeurt aan de hand van SID-ins en drie infodagen. Geïnteresseerden kunnen ook de eindejaarstentoonstelling met werken van studenten bezoeken. Alle informatie over opleidingen, programma's en trajectmogelijkheden staat ten slotte op de tweetalige website, die regelmatig geüpdatet wordt.

Eens ingeschreven ontvangen nieuwe studenten een gedrukte studiegids met alle informatie omtrent het beleid, het onderwijs- en examenreglement, de academische kalender, … De opleiding biedt voor de start van de lessen een brugcursus met een praktisch en een theoretisch pakket aan als remediëring.

Doorheen de verschillende opleidingsfases kunnen de studenten altijd rekenen op begeleiding. Hun studievoortgang wordt bewaakt door de dienst Studietrajectbegeleiding. De opleiding evolueert meer en meer naar een studentgericht onderwijs, waarin de studenten steeds informatie en advies kunnen krijgen over hun traject of over eventuele heroriëntering. Wanneer studenten willen uitschrijven, dan heeft de studiebegeleider een gesprek met die student om na te gaan of deze eventueel studiebegeleiding nodig hebben.

De opleiding heeft aandacht voor functiebeperkingen zoals dyslexie. Per individuele aanvraag wordt beslist of de student in kwestie specifieke onderwijs- en examenfaciliteiten mag gebruiken. Daarnaast geeft de dienst ondersteuning bij leerproblemen of bij psychosociale kwesties. In de toekomst wil de studiebegeleiding ook workshops en trainingen organiseren voor groepen. De StuVo-medewerkers verlenen hulp bij financiële of sociaal-juridische problemen en op het vlak van huisvesting, mobiliteit, culturele en sportieve activiteiten.

Bij problemen of conflicten tussen studenten en docenten kan de Ombudsdienst ingeschakeld worden, die zich bindt aan geheimhoudingsplicht en onpartijdigheid. De commissie waardeert het dat de studenten door de jaren heen de ombuds beter kunnen vinden, onder meer door concrete informatie op Toledo.

Internationalisering is een speerpunt van de opleiding. Alle studenten worden opgeroepen om deel te nemen aan internationale programma's. Een Stuurgroep Internationalisering staat al sinds 2000 in voor het departementaal kader van de internationale werking. De specifieke programmacoördinatoren van de dienst Internationalisering begeleiden de uitgaande studenten, maar ook de internationale coördinator van de opleiding en het netwerk van ex-Erasmusstudenten kunnen ondersteuning bieden. De studenten krijgen hulp tijdens de applicatieprocedure en krijgt informatie over aspecten zoals sociale zekerheid, verzekering, studietoelage en kinderbijslag. De terugkerende studenten horen wel een rapport te schrijven dat als leidraad dient voor toekomstige uitwisselingsstudenten. De inkomende studenten worden ook opgevangen en begeleid. Voor doctorandi zijn er speciale maatregelingen, zij krijgen een persoonlijke mentor die hen wegwijs maakt.

De opleiding investeert ten slotte in navorming in de vorm van multidisciplinaire postgraduate opleidingen en in de alumniwerking. Op regelmatige basis worden er sociale activiteiten georganiseerd voor de alumni.

De commissie is tevreden over de recente start van studiebegeleiding en hoopt dat in de toekomst daarvan ook een systematische evaluatie zal plaatsvinden. De begeleiding lijkt zich echter zeer te hechten aan studenten met een beperking.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleidingen om een systematisch evaluatie van de studentenbegeleiding te organiseren.

Oordeel over onderwerp 4, voorzieningen: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 4.1, materiële voorzieningen:	voldoende
facet 4.2, studiebegeleiding:	voldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg

Facet 5.1 Evaluatie resultaten

Beoordelingscriterium:
- De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het departement Architectuur Sint-Lucas benadrukt in haar kwaliteitszorgstrategie het belang van een kwaliteitscultuur op mensenmaat, een grote studententevredenheid, een permanente kwaliteitsopvolging, een gedeelde verantwoordelijkheid en de nodige middelen daarvoor. De leden van de commissie zagen echter nog weinig formele evaluaties aan de hand van toetsbare streefdoelen. De commissie stelde vast dat de laatste tijd duidelijk aandacht werd besteed aan kwaliteitsevaluatie, maar zij is van oordeel dat de structurele uitbouw is nog voor verbetering vatbaar is.

Momenteel ligt de nieuwe Departementale Commissie voor Kwaliteitszorg (DCK) aan de basis van het kwaliteitszorgsysteem. Het bespreekt noodzakelijke verbetertrajecten en acties, die na goedkeuring aan de overlegorganen worden toegewezen. De taak van de DCK-leden bestaat er ook in dat ze acties en resultaten opvolgen. Het kwaliteitsbeleid van het departement werd vanaf 2010-2011 overigens geoptimaliseerd door een nieuwe kwaliteitszorgcoördinator. Die coördinator stelt een jaaractieplan op en communiceert met alle betrokkenen. Het aantrekken van een nieuwe medewerker is constructief en biedt perspectieven voor de toekomst. De aanwezigheid van doelgerichte initiatieven sinds zijn aanstelling schept in de ogen van de commissie het vertrouwen dat in de komende jaren de systematische evaluatie zal toenemen. De openheid van het nieuwe departementshoofd en het adjunctsdepartementshoofd die zowel tussen de docenten, personeel als de studenten willen staan, zal dit proces vermoedelijk nog versterken.

Op het niveau van de opleiding werkt de opleidingsonderdeelcoördinator aan de kwaliteit van het curriculum en van het onderwijs, door elk opleidingsonderdeel minstens om de twee jaar te bevragen bij de bachelor- en masterstudenten die slagen voor de opleiding. De bevraging over zowel de opleidingsonderdelen apart als de samenhang tussen de opleidingsonderdelen werd sinds 2010-2011 ingevoerd. De opleiding neemt sinds 2003 enquêtes af bij de studenten. Daaruit bleek dat studiebelasting, organisatie, cursusmateriaal en zelfevaluatie van de docenten knelpunten waren. Om een beter zicht te krijgen op studiebelasting per opleidingsonderdeel organiseerde de opleiding in 2005-2006 een studietijdmeting op basis van tijdschrijven. De respons daarop was echter erg laag, wat de betrouwbaarheid en validiteit van de resultaten wankel maakt. Studiebelasting is desalniettemin nog steeds een belangrijk aandachtspunt voor de kwaliteitszorg. De Engelstalige Master werd pas in 2008-2009 opgestart. De studenten werden al wel bevraagd mei 2009, maar er kan nog niet veel worden afgeleid uit die gegevens. De opleiding neemt vanaf academiejaar 2010-2011 wel reeds opleidings-onderdeelbevragingen af in relatie tot het instroomprofiel.

Naast de studenten kunnen ook de docenten hun onderwijs evalueren aan de hand van intervisies en vragenlijsten. Vanaf september 2011 start de dienst Onderwijsprofessionalisering ter ondersteuning van de docenten. Voor extern advies maakt de opleiding gebruik van de alumni en het beroepsleven. Externe juryleden van de masterproeven worden bevraagd over het onderwijsaanbod ten opzichte van de noden van het werkveld. Vertegenwoordigers van het werkveld mogen vrij professionele aanbevelingen geven tijdens de tweejaarlijkse reflecties. Om de drie jaar krijgen alumni een bevraging over hun beroepsprofiel en over de relevantie van hun opleiding.

De commissie twijfelt niet zozeer aan de efficiëntie van de opvolging van de kwaliteitszorg, maar ze wijst er wel op dat die opvolging momenteel te informeel verloopt.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleidingen om op een structurele en formele manier evaluaties te organiseren.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

Beoordelingscriterium:
- De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan de realisatie van de streefdoelen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opvolging van de verbetertrajecten is de gedeelde verantwoordelijkheid van de Departementale Commissie Kwaliteitzorg, de kwaliteitszorgcoördinatoren en de opleidingsonderdeelcoördinatoren. De commissie stelt vast dat er over de permanente opvolging gewaakt wordt, maar dat gebeurde in het verleden te informeel. Pas na 2009 kwam het structureren van de opvolging in een stroomversnelling, die volgens de commissieleden wellicht kan worden gekenschetst als voortvarend en kordaat, maar misschien ook als impulsief. De commissie vraagt de opleiding om daarvoor op te letten.

Sinds het vorige visitatierapport werden alle aandachtspunten in een overzichtstabel samengebracht, die een aanzet vormde voor het optimaliseringstraject dat moest worden voltooid voor juni 2006. Voor de docenten was de belangrijkste stap het uitschrijven van hun opleidingsonderdeel in functie van de ECTS-normen. Daarvoor werd een pedagogisch reflectieproces ingevoerd. Daarnaast maakte de opleiding werk van de gesignaleerde problemen rond studiebelasting, cursusmateriaal, organisatie en zelfevaluatie van docenten. Zo werd naar aanleiding van de vorige visitatie een curriculumverandering doorgevoerd zodat het programma nu flexibeler en transparanter is dankzij de “container”opleidingsonderdelen.

Op basis van de aanbevelingen in vorige zelfevaluatierapporten en aan de hand van de resultaten van evaluaties zijn een aantal nieuwe initiatieven in 2010-2011 en 2011-2012 opgestart. Sommige acties werden ondertussen al gerealiseerd, andere zijn nog in uitvoering. De commissie oordeelt dat de aanbevelingen en maatregelen uit het verleden naar aanleiding van de vorige visitatie te traag werden verwerkt, maar de nieuwe acties vanaf 2010 zijn hoopgevend.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie raadt de opleiding aan om niet te snel te reageren na evaluaties. Het is zeker zo functioneel om eerst de mogelijke aandachtspunten te observeren en dan pas een verbetercyclus planmatig op te starten.

Facet 5.3 Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Beoordelingscriterium:
- Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Oordeel van de visitatiecommissie: onvoldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Deelname van het personeel en studenten is gegarandeerd in verschillende vormen. Het beleidsvoerend, administratief en onderwijzend personeel wordt betrokken in het kwaliteitszorgstelsel via de vermelde commissies en overlegorganen. De medewerkers nemen deel aan de bevragingen en de docenten kunnen daarenboven zelfevaluaties invoeren. De commissie vraagt de opleiding om na te nadenken over de valorisatie door middel van credits voor studentenparticipatie. De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat een eerste studentenproject vanuit het fragile initiatief gepland was in academiejaar 2010-2011. Ditbetreft het schrijven van een aanbevelingsrapport door de studenten over de kwaliteit van het onderwijs bij Sint-Lucas Architectuur. Dit rapport zal worden aangevuld met een detailrapportering (door de ogen van de student) over de kwaliteit van de Internationale masteropleiding. In academiejaar 2011-2012 wenst de opleiding dit op te volgen door het organiseren van een kwaliteitsdebat voor studenten en dit op beide campussen.
De studentenbevragingen peilen naar de bevindingen van de studenten over de kwaliteitszorg van het onderwijs. Dat gebeurt tegenwoordig via een online tool. De commissie vraagt de opleiding om de respons hoog genoeg te houden en de validiteit te bewaken. Volgens het ZER hebben beide campussen een studentenvertegenwoordiger die ook inzage krijgt in alle documenten en rapporten. Daarnaast is er ook een Studentenraad. De aanwezigheid van de studentenvertegenwoordigers wordt verwacht bij bijeenkomsten van de Permanente Onderwijscommissie. Als er kwaliteitsaspecten op de agenda staan, wordt ook de kwaliteitscoördinator uitgenodigd op de studentenraad. Uit de gesprekken is echter gebleken dat de studenten niet hebben meegewerkt aan het ZER en het bijgevolg niet kennen. Een systematische terugkoppeling aan de studenten over de maatregelen ontbreekt ook.

De alumni en vertegenwoordigers uit het beroepenveld worden wel bevraagd, maar niet betrokken bij beleidsvoerende activiteiten. Er zijn weliswaar initiatieven voor de actoren van het werkveld, om de relaties tussen het onderwijs en de professionele wereld te onderhouden. De opleiding geeft aan dat ze nog steeds werken aan de opbouw van nieuwe contacten. De externe juryleden voor de masterproef, die uit het beroepenveld komen, worden sinds juni 2010 bevraagd over de kwaliteit van de masterproef en in het verlengde daarvan over de kwaliteit van het onderwijs. Ze gaven aan relatief tevreden te zijn, maar het werkveld raadt de opleiding ook aan om de studenten beter voor te bereiden op de praktijk. Daarnaast is er een regelmatige bevraging van alumni opgesteld, maar die is nog maar één keer doorgevoerd. De contacten met het werkveld en de alumni zijn in de ogen van de commissie fragmentarisch, incidenteel en geïmproviseerd. Jonge alumni toonden tijdens de gesprekken veel belangstelling voor het tot stand brengen van een werkcontact met de school. Dat werkcontact zou diverse vormen kunnen aannemen. De communicatie naar alumni en werkveld dient zo snel mogelijk te worden opgestart met in eerste instantie een aantal eenvoudige maar vooral doelmatige middelen. De commissie stelde vast dat er geen structurele alumniwerking is, maar waardeert wel dat de opleiding een alumniwerking wil uitbouwen. Ze is dan ook van mening dat de opleiding een structurele resonantieraad dient te vormen, zodat onder meer curriculumontwikkelingen op een formele manier bij het werkveld kunnen worden getest.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie adviseert de opleiding om een eenvoudig generiek communicatiemiddel in te stellen voor alle interne betrokkenen en voor de belangrijkste externen, zoals het beroepenveld en de alumni.

De commissie vraagt de opleiding om de alumniwerking en de resonantieraad structureel uit te bouwen.

De commissie raadt de opleiding aan om regelmatige bevragingen van alumni en juryleden te organiseren..

Oordeel over onderwerp 5, interne kwaliteitszorg: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 5.1, evaluatie resultaten:	voldoende
facet 5.2, maatregelen tot verbetering:	voldoende
facet 5.3, betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld:	onvoldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

De visitatiecommissie maakt een positieve afweging en stelt ze dat de opleiding potentieel heeft om de vastgestelde tekortkomingen te verhelpen. De opleiding heeft heel duidelijk aangegeven dat ze van plan is om de feedback van de diverse betrokkenen zeker te bewaken en te versterken. Ondanks de vastgestelde tekorten tijdens het bezoek heeft de commissie, onder meer op basis van het bestaande kader voor kwaliteitszorg, vertrouwen dat het vastgestelde tekort in de toekomst zal weggewerkt worden.

Onderwerp 6 Resultaten

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

Beoordelingscriterium:
- De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde competenties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Sinds de intrede van het competentiegericht onderwijs heeft de opleiding het curriculum en de leerdoelen daaraan aangepast, met aandacht voor volgtijdelijkheid. Omdat de nieuwe competentieprofielen nog maar recent in de praktijk zijn omgezet, was er op het ogenblik van de uitwerking van het ZER nog geen systematisch onderzoek gebeurd naar de realisatie van de eindkwalificaties. Sinds het najaar van 2009 voorziet de opleiding wel een werkmoment met externe professionals, die de relevantie van de opleiding en van de eindkwalificaties voor het werkveld bekijken.

De bachelor- en masterproeven als synthesetoetsen kunnen wel al een beeld geven van het bereikte niveau van de opleidingen. De commissie vindt het niveau in het algemeen niet overtuigend. Ze beschouwt het als voldoende, vooral dankzij het enthousiast personeel dat enorm is toegewijd aan het architectonisch vak. De commissie heeft tijdens het bezoek wel kunnen vaststellen dat het grafisch geproduceerde werk van hoog niveau was. Zij kon tijdens het bezoek vaststellen dat de opleiding aandacht heeft voor academisering en heeft vertrouwen dat de opleiding een voldoende academisch niveau zal realiseren.

Volgens de alumni-enquête die in oktober en december 2004 werd afgenomen, vindt 80 procent van de afstuderende studenten in minder dat een maand werk. Daarvan belandt 94procent in sectoren die aansluiten bij de opleiding Architectuur. Andere cijfers geven daarentegen aan dat na tien jaar 90 procent van de afgestudeerden niet of niet meer het beroep van architect uitoefent. Uit de gesprekken bleek dat de alumni doorgaans tevreden zijn over de gevolgde opleidingen.

Tijdens de gesprekken omschreef het werkveld de afgestudeerden als breeddenkend en gemotiveerd. Het werkveld raadt de opleiding wel aan om meer praktijk in de opleiding te integreren.

De studenten van de masteropleidingen Architectuur worden volgens de opleiding voorbereid op de instap in de werkwereld. Enerzijds door de voortdurende actualisering van het programma en door de praktijkervaring van de docenten, anderzijds ook door de studiereizen en de uitwisselingsmogelijkheden. De afstuderende studenten kunnen op de eindejaarstentoonstelling ook netwerken met alumni en andere professionals. Ze ontvangen e-mails met relevante vacatures. Na de opleiding organiseert de opleiding nog een navormingscursus 'Ruimtelijk Project Management'. Het ZER vermeldt bovendien dat de studentenvereniging op de campus van Gent jaarlijks een bedrijvenforum opricht ter kennismaking met de bedrijven en dat er een Facebookgroep bestaat die de contacten tussen afgestudeerden in stand houdt. De commissie is van mening dat doelgerichtere initiatieven nodig zijn om een adequate instap op het werkveld te garanderen. De hogeschool moet nog eens ernstig beraden of zij de competenties met betrekking tot de instap in het werkveld wil aanscherpen of ook in het kader van de inkanteling wil veranderen.

De studenten die na hun opleiding in het (Europees) buitenland gaan werken, vertegenwoordigen 8 procent van de afgestudeerden. De opleiding heeft een hoge studenten- en docentenmobiliteit en hecht veel belang aan de

internationalisering. Het aantal internationale programma's en de inkomende studenten zijn doorheen de jaren blijven toenemen (cf. onderwerp 7).

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt aandacht voor het niveau van de bachelor- en masterproeven.

De commissie is van mening dat doelgerichtere initiatieven nodig zijn om een adequate instap op het werkveld te garanderen.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

Beoordelingscriteria:
- Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen.
- Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Vlaanderen heeft geen traditie in het verzamelen van slaagcijfers per studiegebied en/of opleiding over de jaren heen. Uit ervaring blijkt dat de globale slaagcijfers voor generatiestudenten op Vlaams niveau tussen de 45 en de 50 procent liggen. Noch de evolutie over de jaren heen, noch de situatie per opleiding of studiegebied wordt opgevolgd. Daardoor kan de opleiding geen streefcijfers formuleren in vergelijking met relevante andere opleidingen.

De laatste slaagcijfers in het ZER gaan over het academiejaar 2007-2008. In dat jaar was voor de eerste opleidingsfase 55,07procent van de studenten in Brussel en 62,30procent in Gent geslaagd. 97,56procent en 97,16procent van de studenten studeerden datzelfde jaar af in respectievelijk Brussel en Gent. De commissie vraagt de opleidingen om de slaagcijfers beter op te volgen. De gegevens van de afgelopen twee jaar tonen aan dat de slaagcijfers enorm laag zijn. De commissie betreurt het dat de opleiding daar geen verbetermaatregelen aan vastknoopt. De commissie wil de opleiding ook stimuleren om streefcijfers inzake onderwijsrendement te formuleren en te hanteren. De opleiding baseert zich volgens het ZER wel op de vergelijking met studentenaantallen en slaagcijfers van andere hogescholen die een opleiding Architectuur aanbieden.

Over de gemiddelde studieduur ontbreekt recent cijfermateriaal. Er is momenteel geen analyse van de doorstroom. De commissie vraagt de opleiding om de doorstroom te analyseren. Het gemiddelde van de voorgaande jaren komt neer om 78procent studenten die de opleiding binnen de vijf jaar voltooien. Tussen 2006 en 2008 is dat percentage wel gestegen en het haalde in 2008-2009 90procent van de studenten op de campus Gent.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie wil de opleiding ook stimuleren om streefcijfers inzake onderwijsrendement te formuleren en te hanteren.

De commissie vraagt de opleiding om de doorstroom te analyseren.

Oordeel over onderwerp 6, resultaten: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 6.1, gerealiseerd niveau:	voldoende
facet 6.2, onderwijsrendement:	voldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Globaal oordeel

De visitatiecommissie baseerde haar oordeel en motivering op de volgende bronnen:
- het zelfevaluatierapport van de opleiding en de bijhorende bijlagen,de gevoerde gesprekken met de betrokkenen,
- de documenten ter inzage tijdens het bezoek,
- de opgevraagde documenten,
- de reactie van de opleiding op het opleidingsrapport.

Op basis van de oordelen over:

onderwerp 1, niveau en oriëntatie:	voldoende
onderwerp 2, programma:	voldoende
onderwerp 3, personeel:	voldoende
onderwerp 4, voorzieningen:	voldoende
onderwerp 5, interne kwaliteitszorg:	voldoende
onderwerp 6, resultaten:	voldoende

is de commissie van mening dat er voldoende generieke kwaliteitswaarborgen in de opleiding aanwezig zijn.

Bijzonder kwaliteitskenmerk - Sterke internationale oriëntatie

Facet 1 Differentiatie en profilering

Beoordelingscriteria:
- Het kenmerk levert een betekenisvolle bijdrage aan de differentiatie en profilering in het hoger onderwijs.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

In een globaliserende wereld acht de commissie de klemtoon op internationalisering zeker en vast betekenisvol. Internationalisering vormt voor de opleiding Architectuur een speerpunt in alle takken: onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening. Op het vlak van onderwijs betekent het een meerwaarde voor de studenten, aangezien ze een breder mens- en wereldbeeld ontwikkelen en gestimuleerd zijn om internationale ambities te ontwikkelen. Mobiliteit speelt tegenwoordig een steeds belangrijkere rol zowel in academische als in professionele middens. Academisch onderzoek kan zich lang niet meer beperken tot wat zich binnen de instellings- of de landsgrenzen afspeelt. Architectuur Sint-Lucas streeft naar universele inzetbaarheid van kennis. De opleiding maakt dan ook bewust ruimte in haar onderwijs en onderzoek voor de internationale problematieken en uitdagingen voor de architectuur. Horizonverruiming ligt in de ogen van de opleiding aan de basis van innovatie.

Het internationaal perspectief is duidelijk merkbaar binnen de school en bij de architecten van Sint-Lucas. De commissie stelde vast dat er heel wat internationaliseringsmogelijkheden bestaan, die degelijk onderbouwd zijn. Nu al overschrijdt het departement de door de overheid bepaalde 20%-norm omtrent mobiliteit, die tegen 2020 bereikt moet zijn. Ondertussen blijft de opleiding werken aan verdere acties ter versterking van de internationale gerichtheid. Internationalisering wordt in de school breed gedragen en stap voor stap wordt een beter niveau bereikt. Het streven naar een grotere uitwisselingsomvang en een betere positionering ten opzichte van de internationale netwerken moet leiden tot een grotere diepgang in de samenwerkingen. Diverse acties en onderzoeksresultaten binnen de opleiding zijn van deze tendens. De commissie vindt het positief dat een internationale Engelse master werd ingericht. Ze constateert daarentegen dat de internationalisering op het niveau van de bachelor een minder evidente zaak is..

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Facet 2 Kwaliteit

Beoordelingscriteria
- Het kenmerk draagt bij tot de kwaliteit van de opleiding.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het bijzonder kwaliteitskenmerk draagt bij tot de algemene kwaliteit van de opleiding op verschillende vlakken. Internationalisering zit immers verankerd in de hele opleiding, in onderwijs en onderzoek.

Op de arbeidsmarkt neemt de vraag toe naar academici die kunnen inspelen op de veranderende maatschappelijke, economische en multiculturele eisen. De opleiding beantwoordt die vraag door de studenten een internationale visie op architectuur mee te geven, maar ze bereidt andersom de studenten ook voor op een veel groter werkveld en een potentiële internationale toekomst.

Het curriculum is gekleurd door het internationaal netwerk van het departement en is bepaald door een dubbele inzet: thematische uitdieping dankzij de modulaire aanpak en interculturele verbreding. De studenten worden immers ondergedompeld in de internationale context van architectuur door de verschillende workshops met een internationale focus, door de specifieke casestudies in de lessen, door de keuzevakken met internationale thema's en door de aanwezigheid van internationale studenten en lesgevers. Het bestaan van een Engelstalige master wordt door de commissie erg gewaardeerd, aangezien de andere taal en de internationale dimensie ervan voor een grotere internationale instroom en een eigen interactie zorgt. De hoge studenten- en docentenmobiliteit creëert overigens verschillende solide samenwerkingsverbanden met instellingen over de hele wereld. Docentenmobiliteit versterkt daarenboven de interculturele en architectonische inzichten van de lesgevers en heeft ook een grote invloed op het onderzoek aan de opleiding. De docenten onder meer andere onderzoeksmethodes kennen. Op die manier is de internationalisering als speerpunt een instrument voor de academisering en een input voor creativiteit. Het personeelsbeleid hecht belang aan de internationale factor op het vlak van aanwerving, begeleiding en evaluatie.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Facet 3 Concretisering

Beoordelingscriteria
- De gevolgen van het kenmerk voor de kwaliteit van het onderwijs (instroom, onderwijsprogramma, onderwijsproces, output, voorzieningen, kwaliteit staf) zijn geoperationaliseerd

Oordeel van de visitatiecommissie: **ABA: voldoende**
MA en EMA: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het departement en de opleiding hebben de internationalisering structureel gekaderd dankzij de Stuurgroep Internationalisering en de Dienst Internationalisering, die op beleidsniveau waken over de internationale dimensie van de opleiding. In 2011 verscheen nog een geactualiseerde beleidstekst Internationalisering.

Internationalisering maakt al meer dan tien jaar deel uit van de opleidingsvisie. Daarbij telt niet zozeer de kwantiteit, maar vooral de structurele inbedding van de internationale dimensie en de expliciete positionering ten opzichte van andere instellingen. De opleiding werkte in 2000 mee aan de oprichting van META-University. 8 Europese universiteiten hebben sinds toen een uitwisselingsprogramma uitgebouwd, dat een thematische coherentie centraal stelt.

Bij de hervorming van het curriculum ging bewust aandacht naar internationalisation@home, wat tot uiting komt in de uitbouw van trajecten en de modulaire aanpak volgens thema. Verschillende ontwerpopdrachten, workshops en studiereizen confronteren de studenten met de globalisering van de architectuur. Daarin staan maatschappelijke problematieken en actuele uitdagingen vaak centraal. De FRAGILE-conferentie waar binnen- en buitenlandse studenten een jaar aan voorbereid hebben, is daarvan een voorbeeld. Vooral de Engelstalige master, die uniek is in België, toont de internationale focus aan door het aanbod van de toekomstgerichte trajecten 'Architectural Design and Urban Cultures' en 'Sustainable & User Oriented Planning & Design'. Op basis van het curriculum worden een aantal learning outcomes geformuleerd. Het departement wil de afstuderende studenten maatschappelijk geëngageerd en internationaal inzetbaar maken. Ze moeten een kritische open blik hebben op de internationale samenleving, met respect voor culturele verschillen. Ten slotte horen de afgestudeerden in staat te zijn vlot te communiceren en deel te nemen aan de interculturele dialoog.

Naast het internationale perspectief in het curriculum, zijn ook de verschillende samenwerkingsakkoorden en mobiliteitsprojecten concrete bewijzen van het bijzonder kwaliteitskenmerk. Internationale en intercontinentale contacten maken verschillende uitwisselingsprogramma's, internationale stages, ontwikkelingssamenwerking en pedagogische projecten mogelijk. De deelname aan een uitwisseling of een stage is niet verplicht, maar wordt sterk gestimuleerd. De uitbouw van het aanbod begon met Erasmus, maar ondertussen breidt de keuze meer en meer uit: Erasmus; META-University; de thematische projecten AUSMIP, ATLANTIS, ALFA; de ontwikkelings-samenwerking via UOS; de Research Training Sessions, OIKODOMOS, Leonardo da Vinci … Op termijn hoopt de opleiding in het derde semester van de master een Erasmus Mobility Window in te bouwen. Daarenboven werkt de opleiding aan de opstart van een full-joint masterprogramma en heeft ze in verband daarmee momenteel al een Erasmus Mundusaanvraag ingediend. Op die manier wil ze internationaal gewicht geven aan de diploma's.

Docenten van Sint-Lucas Architectuur nemen zelf ook op grote basis deel aan samenwerkingsprojecten: hetzij multilateraal, hetzij als begeleider van een buitenlandse workshop, hetzij via een UOS-ervaring. Vele docenten werken ook mee aan buitenlandse opdrachten en internationale wedstrijden. Van het docentenkorps heeft 31procent zelf een internationale studie-ervaring, 29procent deed zelfs een tweede studie in het buitenland. Een derde van de docenten neemt deel aan internationale jury's. Dergelijke gegevens over de internationaliseringsgraad worden zowel bij docenten als bij studenten en alumni bevraagd door de opleiding. Tegen 2020 moet immers minstens 20procent van studenten, personeel en onderzoekers bij mobiliteit betrokken zijn. Volgens de bevragingen zit het mobiliteitscijfer in 2009-2010 al aan 32%.

Sint-Lucas wil vanaf 2011 nog een aantal acties ondernemen ter verbetering van de internationalisering. Zo staat de actieve participatie aan het ISBI-project (Integrale Studentenbegeleiding bij Internationalisering) en de uitbreiding van TILT-projecten (True Intercultural Learning and Teaching) nog op de agenda. Daarnaast wil de opleiding in de toekomst terugkeergesprekken organiseren met de mobiele studenten en een studentenwerkgroep rond internationale mobiliteit oprichten.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Oordeel over het bijzondere kwaliteitskenmerk

Op basis van de oordelen over:

facet 1, differentiatie en profilering:	goed
facet 2, kwaliteit:	goed
facet 3, concretisering:	ABA: voldoende
	MA en EMA: goed

kent de commissie het bijzonder kwaliteitskenmerk toe aan de opleiding.

Overzichtstabel van de oordelen

	score facet	score onderwerp
Onderwerp 1: Doelstellingen van de opleiding		voldoende
Facet 1.1: Niveau en oriëntatie	voldoende	
Facet 1.2: Domeinspecifieke eisen	goed	
Onderwerp 2: Programma		voldoende
Facet 2.1: Relatie doelstelling en inhoud	goed	
Facet 2.2: Eisen academische gerichtheid	voldoende	
Facet 2.3: Samenhang	voldoende	
Facet 2.4: Studieomvang	oké	
Facet 2.5 Studietijd	voldoende	
Facet 2.6: Afstemming vormgeving en inhoud	voldoende	
Facet 2.7: Beoordeling en toetsing	voldoende	
Facet 2.8: Masterproef	ABA: n.v.t. MA: voldoende	
Facet 2.9: Toelatingsvoorwaarden	voldoende	
Onderwerp 3: Inzet van personeel		voldoende
Facet 3.1: Kwaliteit personeel	voldoende	
Facet 3.2: Eisen academische gerichtheid	voldoende	
Facet 3.3: Kwantiteit personeel	goed	
Onderwerp 4: Voorzieningen		voldoende
Facet 4.1: Materiële voorzieningen	voldoende	
Facet 4.2: Studiebegeleiding	voldoende	
Onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg		voldoende
Facet 5.1: Evaluatie resultaten	voldoende	
Facet 5.2: Maatregelen tot verbetering	voldoende	
Facet 5.3: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	onvoldoende	
Onderwerp 6: Resultaten		voldoende
Facet 6.1: Gerealiseerd niveau	voldoende	
Facet 6.2: Onderwijsrendement	voldoende	
Bijzondere kwaliteitskenmerk - Sterke internationale oriëntatie		
Facet 1: Differentiatie en profilering	goed	
Facet 2: Kwaliteit	goed	
Facet 3: Concretisering	ABA: voldoende MA en EMA: goed	

De oordelen zijn van toepassing voor:

W&K Hogeschool voor Wetenschap & Kunst:

- academisch gerichte bacheloropleiding Architectuur (ABA)
- masteropleiding Architectuur (MA)
- Engelstalige masteropleiding Architecture (EMA)

Hoofdstuk 3 Provinciale Hogeschool Limburg

Algemene toelichting bij de academisch gerichte masteropleiding Architectuur aan de Provinciale Hogeschool Limburg

De opleiding Architectuur wordt aangeboden door de Provinciale Hogeschool Limburg. Deze instelling biedt naast deze opleiding de volgende professionele en academische basisopleidingen aan: Agro- en biotechnologie, Bedrijfsmanagement, Beeldende kunsten, Ergotherapie, Interieurarchitectuur, Kinesitherapie, Lerarenopleiding, Office management, Pop- en rockmuziek, Toegepaste informatica, Verpleegkunde en Vroedkunde.

De Provinciale Hogeschool Limburg behoort samen met de Universiteit Hasselt en de XIOS Hogeschool Limburg tot de Associatie Universiteit-Hogescholen Limburg (AUHL).

De hogeschool beschikt over zes campussen. De opleiding Architectuur wordt georganiseerd op de campus Diepenbeek. Op deze campus zijn ook de masteropleiding Interieurarchitectuur en de professionele bacheloropleiding Agro- en biotechnologie aanwezig. Samen met deze eerste opleiding vormt de opleiding Architectuur het departement Architecture.

Het vroegste spoor van de opleiding is terug te vinden in 1958 bij de oprichting van het Provinciaal Hoger Instituut voor Architectuur en Toegepaste kunsten in Hasselt. In 1969 worden de opleidingen in de kunsten en de architectuur van elkaar gescheiden. In 1977 wordt de architectuuropleiding van het lange type ingevoerd Het Departement Architectuur hield vanaf 1 juli 2000 op te bestaan als een zelfstandig departement en vormde binnen de Provinciale Hogeschool Limburg met het Departement Beeldende Kunst het nieuwe Departement Architectuur en Beeldende Kunst. Sindsdien beschikken de opleidingen architectuur en interieurarchitectuur elk over een opleidingscoördinator en een eigen opleidingsraad. In 2003 treedt de PHL toe tot de Associatie Universiteit-Hogescholen Limburg, en wordt een associatiefaculteit Architectuur en interieurarchitectuur opgericht, waar de opleiding deel van uitmaakt. Vanaf het academiejaar 2006-2007 heeft de opleiding architectuur samen met de opleiding interieurarchitectuur het onderzoeksinstituut ArcK opgericht binnen het departement architectuur en beeldende kunst van de PHL. Het academiseringsproces van de opleiding werd ingezet vanaf 2003.

In het academiejaar 2009-2010 waren 342 studenten ingeschreven in de opleiding.

Onderwerp 1 Doelstellingen van de opleiding

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie van de academisch gerichte bachelor en master

Beoordelingscriteria academisch gerichte bachelor:
De opleidingsdoelstellingen zijn er op gericht de student te brengen tot:
- het beheersen van algemene competenties als denk- en redeneervaardigheid, het verwerven en verwerken van informatie, het vermogen tot kritische reflectie, creativiteit, het kunnen uitvoeren van eenvoudige managementtaken, het vermogen tot communiceren van informatie, ideeën, problemen en oplossingen, zowel aan specialisten als aan leken en een ingesteldheid tot levenslang leren;
- het beheersen van algemene wetenschappelijke competenties als een onderzoekende houding, kennis hebben van onderzoeksmethoden en –technieken en deze adequaat kunnen toepassen, het vermogen om de relevante data te verzamelen die een oordeelsvorming over maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische vraagstukken kunnen sturen, een appreciatie van de onzekerheid, de ambiguïteit en de grenzen van de kennis en de vaardigheid tot het probleemgestuurd initiëren van onderzoek;
- het begrip van de wetenschappelijk-disciplinaire basiskennis eigen aan een bepaald domein van de wetenschappen of de kunsten, een systematische kennis van de kernelementen van een discipline met inbegrip van het verwerven van coherente en gedetailleerde kennis deels geïnspireerd door de nieuwste ontwikkelingen van de discipline en een begrip van de structuur van het vakgebied en de samenhang met andere vakgebieden.

Beoordelingscriteria master:
De opleidingsdoelstellingen zijn er op gericht de student te brengen tot:
- het beheersen van algemene competenties op een gevorderd niveau als het vermogen om op een wetenschappelijke wijze te denken en te handelen, het om kunnen gaan met complexe problemen, het kunnen reflecteren op het eigen denken en werken en het kunnen vertalen van die reflectie naar de ontwikkeling van meer adequate oplossingen, het vermogen tot het communiceren van het eigen onderzoek en probleemoplossingen met vakgenoten en leken en het vermogen tot oordeelsvorming in een onzekere context;
- het beheersen van algemene wetenschappelijke competenties op een gevorderd niveau als het kunnen gebruiken van methoden en technieken in onderzoek, het kunnen ontwerpen van onderzoek, het kunnen toepassen van paradigma's in het domein van de wetenschappen of kunsten en het kunnen aanduiden van de grenzen van paradigma's, het vermogen tot originaliteit en creativiteit met het oog op het continu uitbreiden van de kennis en inzichten en het samen kunnen werken in een multidisciplinaire omgeving;
- een gevorderd begrip en inzicht in de wetenschappelijk-disciplinaire kennis eigen aan een bepaald domein van de wetenschappen of de kunsten, inzicht hebben in de nieuwste kennis van het vakgebied of delen ervan, in staat zijn om de wijze waarop de theorievorming beweegt te volgen en te interpreteren, in staat zijn om in een of enkele delen van het vakgebied een originele bijdrage aan de kennis te leveren en het bezitten van specifieke bij het vakgebied horende vaardigheden als ontwerpen, onderzoeken, analyseren en diagnosticeren;
- hetzij het beheersen van de competenties nodig voor het zelfstandig kunnen verrichten van wetenschappelijk onderzoek of de zelfstandige beoefening van de kunsten op het niveau van een beginnend onderzoeker of kunstenaar, hetzij het beheersen van de algemene en specifieke beroepsgerichte competenties nodig voor de zelfstandige aanwending van wetenschappelijke of artistieke kennis op het niveau van een beginnend beroepsbeoefenaar.

Het oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding Architectuur van de Provinciale Hogeschool Limburg richt zich expliciet op een masterniveau naar Europese maatstaven. Zij doet dit op basis van drie inhoudelijke fundamenten: ruimte, 'beelding' en leefbaarheid. Binnen haar bacheloropleiding wenst de opleiding haar studenten een degelijke wetenschappelijke basis inzake mens-, natuur- en ontwerpwetenschappen mee te geven. Op het niveau van de master wenst de opleiding studenten op te leiden die zowel vrij creatief als op een wetenschappelijke basis problemen kunnen oplossen of nieuwe architectuur kunnen scheppen. De opleiding omschrijft zelf haar algemeen doel als "de studenten het fenomeen 'ruimte' leren onderzoeken en ontwerpen vanuit zowel een esthetische als maatschappelijke verantwoordelijkheidszin". De commissie kon vaststellen dat de opleiding duidelijk heeft nagedacht over haar doelstellingen, maar miste een duidelijke signatuur. Zij is van mening dat een meer uitgesproken oriëntatie de profilering van de opleiding ten overstaan van de andere Vlaamse architectuuropleidingen de eigen opleiding ten goede zou komen.

Het competentieprofiel van de opleiding is opgedeeld in drie rollen die een master in de Architectuur volgens de opleiding moet beheersen: ontwerper, onderzoeker en manager. Voor elk van deze rollen zijn een kennisniveau en een vaardigheidsniveau bepaald. De commissie is van mening dat deze rollen goed en helder geformuleerd zijn, en dat ze consistent zijn. De ontwerper dient kennis te hebben van ontwerpwetenschappelijke inhouden, onderbouwd door natuur- en menswetenschappelijke kennisdomeinen. Inzake vaardigheden wordt van hem een creatieve attitude verwacht die geënt is op manuele en digitale voorstellingsvaardigheden van de ruimte. De onderzoeker dient op zijn beurt kennis van onderzoeksmethoden en bronnen te hebben, en te beschikken over inzicht in analyse en synthese in het domein van de ruimte. Inzake vaardigheden moet hij (zelf)kritisch en argumenterend kunnen omgaan met de probleemstellingen rond ruimte. De manager dient dan inzicht te hebben in de organisatiewetenschap met het kleine en middelgrote bedrijf als referentiekader. Zijn belangrijkste vaardigheden zijn leiding geven, communiceren en tijd managen. In de bachelor worden deze rollen op een basisniveau uitgewerkt. De student kan al aan de slag als assistent in een architectenbureau of de bouwsector. In de masteropleiding worden de kennis en vaardigheden uitgediept, en kan de student zelfstandig aan de slag in de drie beschreven rollen in de ruime architectuurwereld.

De opleiding richt zich met de drie rollen ook expliciet op het afleveren van studenten die kunnen werken in drie beroepssectoren: zelfstandig architect of architect in dienstverband, architect in de administratie of wetenschappelijk onderzoeker.

Binnen de opleiding is een duidelijk academiseringsbeleid aanwezig. Vanaf 2004 ondernam de opleiding diverse acties in dit kader, in samenwerking met de Universiteit Hasselt. Het programma van de opleiding werd hervormd op basis van een globaal academiseringsplan en bijgestuurd op basis van het eindrapport van de voortgangstoets. Daarbinnen werd gekozen voor 'beeld en ontwerp' als speerpunt, met daarbinnen de onderzoeksdomeinen 'herbestemming' en 'universal design'. Binnen deze domeinen waren vier onderzoekgroepen aanwezig: 'energie en comfort', 'democratie en architectuur, architecture and democracy', 'modelling/mapping urban space' en 'universal design'. Naar aanleiding van de geplande integratie in de universiteit werd ervoor gekozen het onderzoek te focussen op één speerpunt: 'herbestemming'. Daarbinnen zijn twee onderzoeksdomeinen gebleven: het ruimtelijk onderzoek en het sociaal-cultureel onderzoek. Daarbinnen wordt gewerkt rond de volgende thema's: wonen, participatie, retaildesign, scenografie, *universal design*, zorg en duurzaamheid. Het onderzoek van de opleiding Architectuur wordt overkoepeld door het departementaal onderzoeksinstituut ArcK. De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat de opleiding goed heeft nagedacht over het onderscheid en de relatie tussen het 'ontwerpend onderzoeken' en het 'onderzoekend ontwerpen'. De vertaling van dit spanningsveld naar de doelstellingen is keurig geformuleerd en past binnen de context van de opleiding. De commissie is van mening dat de doelstelling om voornamelijk 'research by design' uit te werken, duidelijk geformuleerd is en gedragen wordt. De commissie ondersteunt daarbij de mening dat ontwerpen en onderzoeken niet afzonderlijk mogen bekeken worden met een al te groot gewicht voor één van beiden, en dat een verwevenheid en kruisbestuiving de meeste mogelijkheden biedt. De commissie kon in de doelstellingen van de opleiding dan ook een balans tussen beide terugvinden.

De opleiding heeft een duidelijke internationale gerichtheid, hoewel de commissie van mening is dat de opleiding op dit vlak nog een hele weg heeft af te leggen. Dit blijkt onder meer uit het feit dat zij zich spiegelt aan de competentielijst van de EAAE. Binnen de opleiding heeft men dit vertaald als: studenten dienen te leren denken, werken en communiceren in een internationale context, met een bijzondere aandacht voor samenwerking in Euregionaal verband. De commissie is van mening dat de opleiding zich ook buiten de Euregio meer dient te profileren, maar dat de opleiding daarvoor momenteel nog een duidelijke profilering mist. De commissie is van mening dat de opleiding zowel haar doelstellingen als haar werkstrategie dient te veranderen, wil zij echt een rol spelen op het internationale veld.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt de opleiding aan de internationale gerichtheid van de doelstellingen verder uit te werken.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

Beoordelingscriteria:
- De doelstellingen van de opleiding (uitgedrukt in eindkwalificaties van de student) sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en het relevante beroepenveld gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk of kunstpraktijk). Ze zijn, ingeval van gereglementeerde beroepen, in overeenstemming met de reglementering of regelgeving ter zake.
- Voor academisch gerichte bacheloropleidingen en masteropleidingen zijn de eindkwalificaties ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke en/of artistieke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en voor daarvoor in aanmerking komende opleidingen de praktijk in het relevante beroepenveld.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Voor het uitwerken van de doelstellingen heeft de opleiding zich gebaseerd op artikel 58 van het Structuurdecreet, de Dublindescriptoren, en het opleidingsprofiel en het beroepsprofiel van de VLOR. Bij de recente herwerking werd het document met Europese competenties voor de architect van de Orde van Architecten als toetssteen gebruikt. De competentieprofielen werden ook afgetoetst bij de docenten en het werkveld, waarna nog wijzigingen werden aangebracht. Na het finaliseren van de competentieprofielen van de opleiding werden deze uitvoerig besproken met het volledige personeelsbestand. De commissie kon uit de documenten en de gesprekken opmaken dat de opleiding heel systematisch te werk is gegaan bij het opstellen van haar doelstellingen en domeinspecifieke referentiekader. Het gebruik van resonantiegroepen voor het geregeld controleren en bijsturen zou echter wel nog intensiever kunnen volgens de commissie.

Naar aanleiding van het academiseringsproces wijzigden de domeinspecifieke doelstellingen van de opleiding. Door het werken met de drie rollen wenst de opleiding om te gaan met het spanningsveld tussen de academische wereld en het werkveld. ‘Ontwerper’ en ‘onderzoeker’ krijgen daardoor in de eerste jaren meer aandacht, terwijl ‘manager’ pas in de masteropleiding aan bod komt. Volgens de opleiding hebben de rollen van onderzoeker en ontwerper een wederzijdse positieve invloed. Via de leerlijnenworden beide continu met elkaar verweven. In de masteropleiding kent de rol van onderzoeker zijn eindpunt door het betrekken van onderzoek en ontwerp in de structurele koppeling tussen de masterscriptie en het masterproject. De commissie is van mening dat de opleiding in het kader van het academiseringsproces goede en duidelijke veranderingen heeft aangebracht in het programma, en dat de eindkwalificaties het niveau van een academische master halen. Zij wenst de opleiding echter te wijzen op het potentiële gevaar van het onderstrepen van de beroepsopleiding, en vraagt om de relatie tussen het academisch onderwijs en het beroepsonderwijs beter te expliciteren in de domeinspecifieke eisen.

Voorafgaand aan de bepaling van specifieke competenties heeft de opleiding zowel voor de bachelor- als voor de masteropleiding een aantal kritieke beroepsattitudes gedefinieerd: creatief zijn, *open-minded* zijn, zelfredzaam zijn, kwaliteitsgericht zijn, communicatief zijn, sociaal zijn en maatschappelijk verantwoordelijk zijn.

De opleiding heeft er binnen de academische bachelor voor gekozen om per rol een aantal specifieke basiscompetenties te definiëren. Daarbij staat centraal dat de bachelorstudent als onderzoeker onder begeleiding onderzoek kan verrichten en presenteren. Meer concreet dient hij een analyse te kunnen maken van de ruimtelijke aspecten, eigen aan het fenomeen 'wonen' in functie van een ontwerp, kritisch te kunnen reflecteren over de eigen ontwerpvaardigheden en zichzelf te kunnen verbeteren, onderzoeksresultaten te interpreteren en integreren in het ontwerpproces en eigen onderzoeksdata te kunnen verzamelen, verwerken, interpreteren en communiceren. Als manager dient de bachelorstudent opdrachten in functie van een onderzoek of ontwerp te kunnen managen in de tijd. Als ontwerper moet hij een woonconcept kunnen conceptualiseren en communiceren als creatieve synthese van de ruimtelijke aspecten. De student dient daarbij een woonconcept te kunnen ontwikkelen vanuit een gegeven programma en context, een woonconcept te kunnen vertalen naar een ruimtelijk samenhangend geheel, een ontwerp van één of meerdere woningen te kunnen omzetten in een bouwkundig correct project, een woonconcept te kunnen ontwerpen vanuit het gegeven van duurzaamheid, en een woonconcept en een ontwerp(proces) beeldend en woordelijk kunnen communiceren.

Voor de master heeft de opleiding specifieke competenties op gevorderd niveau bepaald. Voor de onderzoekersrol zijn dit: bestaande ontwerpmethoden verbeteren en uitbreiden om tegemoet te komen aan een maatschappelijke vraag en/of technologische ontwikkelingen, een analyse kunnen maken van de ruimtelijke aspecten van een maatschappelijke vraag of probleem, ontwerpen inzetten als onderzoeksmethode, de eigen ontwerppraktijk onderzoeken met het oog op het verbeteren ervan, en de eigen onderzoeksresultaten communiceren naar de wetenschappelijke discipline, de beroepspraktijk en maatschappelijke actoren. Als manager wordt verwacht dat een master in de Architectuur het hele bouwproces kan overzien. Meer bepaald dient hij kennis te hebben van de basisconcepten van het bouwproces en te beschikken over basisvaardigheden om een project te beheren op administratief, technisch, juridisch en financieel vlak. Bovendien dient hij voldoende kennis en vaardigheden te hebben om een bureau te beheren. Als ontwerper dient hij dan een persoonlijk ontwerp te kunnen conceptualiseren en communiceren als creatieve synthese van de ruimtelijke aspecten. Daarbij is van belang dat een master in de Architectuur een concept kan ontwikkelen vanuit een zelf ontwikkeld programma en een stedelijke context, een concept kan vertalen naar een ruimtelijk samenhangend geheel en op verschillende ruimtelijke schaalniveaus een ontwerp kan omzetten in een bouwkundig correct project, kan ontwerpen vanuit het gegeven van duurzaamheid, en dat hij een concept en een ontwerp(proces) beeldend en woordelijk kan communiceren.

De commissie is van mening dat de drie rollen – ontwerper, onderzoeker en manager – helder geformuleerd zijn. De commissie vindt het positief dat elke student daarbij als ontwerper wordt gezien en dat een zekere specialisatie in de richting van één van de andere twee rollen mogelijk is, afhankelijk van het toekomstperspectief van de individuele student. De commissie stelde echter ook vast dat de rollen slechts recent ontwikkeld werden en dat deze nog verder uitgewerkt kunnen worden.

De opleiding werkt met een competentiematrix om de relatie tussen de algemene competenties en de wetenschappelijke competenties (zowel op basis- als op gevorderd niveau) in kaart te brengen. De commissie kon daarbij vaststellen dat de vooropgestelde competenties voldoen aan alle wettelijke criteria. Bij het invullen van de ECTS-fiches van de verschillende opleidingsonderdelen kunnen de docenten steeds aangeven op welke competenties hun opleidingsonderdeel betrekking heeft.

De opleiding geeft aan dat er naar aanleiding van het vorige visitatierapport acties ondernomen zijn om de doelstellingen beter bekend te maken bij de studenten en docenten. De commissie kon vaststellen dat er inderdaad sprake is van een verbetering van de gedragenheid, maar dat er zeker nog ruimte is voor verdere optimalisatie.

Het beleid van de opleiding werd in 2007 en 2008 voorgelegd aan een representatieve resonantiegroep, die een aantal belangrijke structurele veranderingen – voornamelijk naar aanleiding van het academiseringsproces en de bamahervormingen – goedkeurde. De commissie is van mening dat deze resonantiegroepen structureler mogen worden ingezet.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt de opleiding aan de relatie tussen de academische en de professionele gerichtheid van de doelstellingen nog beter te expliciteren.

De commissie beveelt de opleiding aan de doelstellingen continu bij te sturen, onder meer door deze af te stemmen op de andere opleidingen in Vlaanderen en de Euregio.

Oordeel over onderwerp 1, doelstellingen van de opleiding: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 1.1, niveau en oriëntatie:	goed
facet 1.2, domeinspecifieke eisen:	voldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 2 Programma

Facet 2.1 Relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma

Beoordelingscriteria:
- Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties van de opleiding qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.
- De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma.
- De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Voor het opstellen van een programma is de opleiding vertrokken vanuit het competentieprofiel en de rollen van onderzoeker, ontwerper en manager. Op basis hiervan werd het programma opgesplitst in vier bureaus: 'beelding', 'bouwkunde', 'cultuur' en 'mens en ruimte'. Het eerste bureau dient de studenten competenties bij te brengen inzake creatieve vormgeving van ruimte. Het tweede heeft betrekking op de positief-wetenschappelijke ondersteuning van het architecturaal ontwerp en het management van de uitvoering ervan. Het bureau 'cultuur' is gericht op competentieverwerving op het gebied van cultuur- en menswetenschappelijke ondersteuning van het ontwerpen, en het laatste heeft te maken met de contextuele dimensies van het architecturaal ontwerp. Naast deze bureaus is er ook een ontwerpstudio. In de bacheloropleiding worden in deze studio de grondslagen van het architectonisch ontwerpen van het wonen aan de studenten bijgebracht. In de masteropleiding wordt de student in deze studio gevormd tot een zelfstandig en ruimtelijk ontwerper van complexe, ruimtelijke eenheden. Voor het weergeven van de koppeling tussen de studio, de bureaus en de doelstellingen heeft de opleiding een competentiematrix voorgesteld. De commissie is van mening dat het programma een degelijke vertaling is van de doelstellingen, maar dat de lijnen die lopen van de onderzoeksspeerpunten van de opleiding naar de diverse opleidingsonderdelen niet voor de hand liggend zijn, en dat deze nog duidelijker dienen te worden uitgewerkt. Het was voor de commissie onduidelijk wat het relatieve belang en de relevantie van alle lijnen waren.

In de evolutie van bachelor naar master is een stijgende graad van complexiteit te zien. Zij verhouden zich als basis tot verdieping en algemeen tot persoonlijk. Inhoudelijk komt het erop neer dat men in de bachelorstudio het fenomeen 'wonen' gradueel uitdiept. Men vertrekt van deelaspecten van verblijven en wonen over de essentie van het wonen naar het complexe wonen. Op die manier verwerven studenten competenties in het ontwerpen van wooneenheden. In de masteropleiding wordt dit verder uitgediept via contextualiteit en het fenomeen stedelijkheid.

De bureaus zijn ondersteunend ten opzichte van de centrale ontwerpstudio's, en zorgen voor een wetenschappelijke en creatieve ondersteuning. Onderzoeksvaardigheden worden in de bacheloropleiding in eerste instantie bijgebracht via het opleidingsonderdeel 'inleiding in het onderzoek'. Daarnaast kunnen studenten ook actief meewerken aan een practicum onderzoek en/of een academische paper schrijven in het opleidingsonderdeel 'cultuurwetenschappen 3'. In de masteropleiding dient de student in het kader van zijn masterproef een zelfstandig onderzoek uit te voeren. Het opleidingsonderdeel 'individuele studiekeuze' biedt masterstudenten ook de mogelijkheid actief te participeren aan lopende onderzoeksprojecten. De onderzoeksgerichtheid van het programma wordt ondersteund door de aanwezigheid van actieve onderzoekers en de zichtbaarheid van de onderzoeksdomeinen van de opleiding in de studio's. De commissie stelde tijdens het bezoek vast dat de leerlijnen op zich in orde zijn, maar kon deze niet volledig matchen met de vooropgestelde doelstellingen en is van mening dat een bijsturing hier nodig is.

Binnen het programma zijn ook diverse vak- en disciplineoverschrijdende elementen aanwezig. De relatie tussen de ondersteunende opleidingsonderdelen ten opzichte van de geïntegreerde ontwerpstudio's zijn daarvan het duidelijkste voorbeeld. Dit is tevens het geval voor de vier masterseminaries, die ondersteunend werken voor de masterproef. In de cross-overstudio werkt de opleiding samen met de opleidingen Interieurarchitectuur en Beeldende kunsten.

Binnen de bacheloropleiding zijn alle opleidingsonderdelen verplicht en zijn er geen keuzemogelijkheden. In de eerste master kan de student voor 37 procent en in de tweede master voor 60 procent zijn eigen programma samenstellen.

De opleiding participeert actief aan het netwerk *European Association for Architectural Education* (EAAE). De positieve feedback binnen dit netwerk op de presentatie van het opleidingsonderdeel Cultuurwetenschappen heeft de opleiding aangespoord dit ook verder uit te werken. Ook in het kader van de bredere werking van EAAE en het *European Network of Heads of Schools of Architecture* (ENHSA) participeert de opleiding actief. Dit heeft onder meer het uitwerken van een onderwijs- en onderzoeksbeleid op het gebied van duurzaamheid tot gevolg gehad. Een groeiende aandacht voor *research by design* werd eveneens via deze weg opgepikt en geïntegreerd in het programma. Een bijkomende aandacht voor internationalisering is op te merken uit het mandaat dat vrijgemaakt is voor het benchmarken van architectuuronderwijs, voornamelijk in het kader van *research by design*. Binnen de Euregio kunnen studenten kortlopende studieprojecten volgen aan een buitenlandse instelling. Onderzoekers en onderwijzers van de opleiding participeren in diverse internationale samenwerkingen wat eveneens een beperkte invloed heeft op het curriculum. Vanaf het academiejaar 2011-2012 zal ook een Engelstalig programma aangeboden worden om meer inkomende studenten aan te trekken. De commissie is van mening dat het aanbieden van Engelstalige programmaonderdelen een meerwaarde is voor de internationale profilering van de opleiding. Ook een duidelijkere keuze inzake onderzoeksprojecten is volgens de commissie nodig. Zij heeft de indruk dat de huidige onderzoeksprojecten voornamelijk incidenteel zijn en afhankelijk van het aanwezige personeel. Een omkering van deze verhouding zou volgens de commissie zowel de internationale bekendheid als de consistentie van het programma van de opleiding ten goede kunnen komen.

Binnen de opleiding zijn duidelijke procedures aanwezig om het curriculum te herzien. De opleidingsraad, waarin zowel onderzoekers als onderwijzers vertegenwoordigd zijn, is verantwoordelijk hiervoor. De raad, dan wel individuele leden, kan voorstellen tot wijziging initiëren. De betrokkenheid van verschillende groepen is gewaarborgd bij alle herzieningen. Studenten kunnen hun inbreng realiseren via de studentenparticipatiecommissie. Ook zijn studenten lid van de opleidingsraad. De inbreng van het werkveld bij wijzigingen wordt voornamelijk gerealiseerd door de organisatie van resonantiecommissies, die ook in het kader van het programma volgens de commissie meer bevraagd mogen worden.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt de opleiding aan op korte termijn de onderzoeksspeerpunten en de bijbehorende bureaus te evalueren, teneinde de afstemming van de doelstellingen en het programma te versterken.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid van het programma

Beoordelingscriteria:
- kennisontwikkeling door studenten vindt plaats in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek (met inbegrip van het onderzoek in de kunsten) binnen relevante disciplines;
- het programma sluit aan bij ontwikkelingen in de relevante discipline(s) door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën;
- het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de ontwikkeling en beoefening van de kunsten;
- (bij daarvoor in aanmerking komende opleidingen) het programma heeft aantoonbare verbanden met de actuele praktijk van de relevante beroepen.

Oordeel van de visitatiecommissie: **ABA: voldoende**
MA: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Binnen de opleiding is gekozen voor een mix tussen studio's, hoorcolleges, practica en stage, waardoor een mix van praktische en theoretische opleiding wordt bekomen. Tevens wordt gepoogd een ideale mix tussen academische en professionele vaardigheden te bereiken, en dit zowel binnen de bachelor- als de masteropleiding. De commissie staat positief ten overstaan van de aanpak in de bacheloropleiding, waarbij men het ontwerpproces geleidelijk, op een didactisch goed onderbouwde manier, aan de studenten aanleert. Zij is echter van mening dat er vanuit een academisch standpunt te weinig abstractie aanwezig is in de diverse opleidingsonderdelen. Zij is ook van mening dat de behandelde opdrachten in de bacheloropleiding vaak te sterk regionaal gericht zijn of te beperkt blijven in omvang. Ook is de commissie van mening dat de opdrachten in de bachelor te vaak beperkt zijn tot woningbouw, en dat men al vroeger in de opleiding moet streven naar een bredere invulling van de architectuur. Ook mag er meer aandacht zijn voor methoden en technieken die gebruikt worden in academisch onderzoek.

Binnen de studio's dienen de studenten steeds hun werk voor te stellen aan een jury van architecten, al dan niet extern aan de opleiding. Op deze manier wil men een beroepssituatie simuleren. Naast het tonen van vakinhoudelijke kwaliteiten door middel van het eindproduct worden op deze manier ook andere vaardigheden ontwikkeld. Het schrijven van een masterscriptie, digitaal en handmatig modelleren en het aanleren van diverse presentatietechnieken zijn eveneens elementen die het beroepsmatig functioneren ondersteunen. Ook andere beroepsgerichte competenties, zoals werken in groep en diverse managementvaardigheden als onderhandelen, coördineren, coachen en plannen, komen voor in de opleiding.

Gezien de student na zijn opleiding nog een tweejarige stage dient te doorlopen om toegelaten te worden tot de uitoefening van het beroep, is in de opleiding slechts een beperkte stage aanwezig. Over de verschillende bachelorjaren heen worden observatiestages ingericht voor een totaal van 42 uur. Daarnaast is ook nog een projectstage voorzien van 90 uur. Gedurende deze stagemomenten kunnen de studenten kennismaken met de realiteit van het beroep. De eerste stage is erop gericht studenten te leren observeren, analyseren en communiceren over architectuurprojecten. De tweede stage leert hen gebouwen documenteren en presenteren. De derde stage is een uitbreiding van de tweede, waarbij het opmaken van een bestek en het gedetailleerd opmeten centraal staan. De projectstage omvat het uitvoeren van taken binnen een bouwbedrijf of gemeentelijke dienst. De stages worden individueel begeleid en zelfstandig uitgevoerd. Een stagecoördinator fungeert als centraal aanspreekpunt voor alle studenten. De beoordeling van de stages gebeurt door de verantwoordelijke voor het opleidingsonderdeel of de ontwerpstudio waarbinnen ze georganiseerd worden. De commissie is van mening dat de aanwezigheid van de stages in de opleiding bijdragen tot een goede professionele gerichtheid. De commissie kon tijdens het bezoek ook vaststellen dat de opleiding nooit problemen heeft met het vinden van stageplaatsen. Uit de gesprekken kon zij ook afleiden dat hier ook een maatschappelijke vraag rond bestaat, en

dat de opleiding met de organisatie en invulling van de stage een voorbeeldfunctie heeft ten opzichte van andere architectuuropleidingen.

Naast de curriculumwijzigingen zijn er ook binnen de opleidingsonderdelen wijzigingen te detecteren onder invloed van de internationale contacten van de opleiding. Het gebruik van de rollen ontwerper, onderzoeker en manager zijn daarvan het meest duidelijke gevolg, en deze opsplitsing sluit aan bij internationale ontwikkelingen. Ook de verhoogde aandacht voor duurzaamheid is gebaseerd op evoluties in het werkveld.

De verhoogde aandacht voor onderzoek is geïnitieerd door de wijzigingen in het decretale kader in Vlaanderen. De opleiding heeft in dit kader ervoor gekozen om zowel het personeelsbeleid aan te passen als meer onderzoekers actief te betrekken in het onderwijs van de opleiding. Binnen de opleidingsonderdelen ontwerpstudio, ontwerptheorie, ontwerpmethodiek, cultuurwetenschappen, de seminaries, de masterscriptie en de masterproef kunnen studenten dan ook actief een bijdrage leveren aan onderzoek. Ook het keuzeopleidingsonderdeel kan worden ingepast binnen een lopend onderzoek. Binnen de opleiding is daarmee een duidelijke onderzoeksleerlijn aanwezig, waarbinnen diverse onderzoeksattitudes en -vaardigheden worden ontwikkeld. Het vastgestelde gebrek aan academische diepgang in de bacheloropleiding wordt volgens de commissie wel gecompenseerd in de masteropleiding. Masterstudenten kunnen een aantal studiepunten vrij invullen om bijkomend onderzoek te doen naar hun seminarie, scriptiedomein en masterproject. Zij worden tevens betrokken bij het onderzoek van het departement via de masterstudio's, de seminaries en binnen het kader van hun masterproef. Op die manier wordt in de master gecompenseerd voor een aantal ontbrekende aspecten in de bacheloropleiding.

Ook in het kader van maatschappelijke dienstverlening is de opleiding actief. Binnen de studio's van de derde bachelor is er een actieve samenwerking met de stad Genk. Ook in de studio's van de masteropleiding wordt gewerkt met concrete partners. Zowel de onderzoeks- als de professionele vaardigheden worden hiermee getraind. In de toekomst wenst de opleiding de maatschappelijke dienstverlening structureler uit te bouwen. De commissie kon uit de documenten afleiden dat een aantal eerste stappen hiervoor al is genomen.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt de opleiding aan de invulling van de bacheloropleiding te herzien, teneinde de academische gerichtheid ervan te verhogen.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

Beoordelingscriterium:
- Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend opleidingsprogramma.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het opleidingsprogramma vertoont door de opsplitsing in vier bureaus een duidelijke samenhang. De samenhang van de opleidingsonderdelen wordt per bureau apart geregeld. De ontwerpstudio's zorgen voor een integratie en een samenhang tussen de verschillende bureaus. Deze laatste vormen het centrale referentiepunt voor de opleiding. Bovendien is er een curriculumraad, die de afstemming tussen de verschillende bureaus en de verschillende opleidingsonderdelen behartigt. De commissie kon vaststellen dat de bureaustructuur goed werkt en zij de opleiding een duidelijke samenhang geeft. Zij kon uit de gesprekken en de documenten ook opmaken dat alle opleidingsonderdelen op een systematische manier gekoppeld zijn aan de diverse bureaus.

Binnen elk bureau is er één leerlijn uitgezet die zorgt voor een duidelijke structuur binnen de gehele opleiding. Binnen het bureau beelding zijn er 3 onderdelen: beelding, schetsen en architectuurtekenen. In de masteropleiding wordt hierop verder gewerkt in het seminarie beelding. Binnen het bureau bouwkunde zijn er in de bachelor 3 onderdelen: constructie, bouwfysica en draagstructuur. In de masteropleiding wordt deze leerlijn verdergezet. Daarnaast volgt hier ook het seminarie bouwkunde op. Binnen het bureau cultuur wordt de leerlijn kunst- en cultuurwetenschappen vorm gegeven. In de master wordt dit verder gezet en aangevuld met het seminarie cultuur. Binnen het bureau mens- en ruimte zijn er 2 onderdelen: menswetenschappen en context. Dit laatste onderdeel mondt in de master uit in het seminarie stedenbouw. Ook de bachelor ontwerpstudio en de master ontwerpstudio hebben elk een leerlijn. Basis managementvaardigheden worden opgenomen in de bachelor ontwerpstudio, terwijl ondernemerschap wordt opgenomen binnen de leerlijn van de masterstudio. Alle leerlijnen en seminaries zijn ondersteunend voor de ontwerpstudio, de masterscriptie en het masterproject die in de masteropleiding aan bod komen. De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat de opleiding de voorbije jaren acties heeft ondernomen om de coherentie van de leerlijnen nog te verhogen. Zij stelde zich wel af en toe de vraag of de overstap van wonen naar een bredere ruimtelijke context doorheen de jaren heen voldoende uitgewerkt was.

De ontwerpstudio verzorgt het curriculumdeel ontwerpen en is aanwezig binnen heel de opleiding. In elke studio-opdracht (ontwerpopgave) is een of meerdere van volgende categorieën te zien: ruimtelijk inzicht, programma, concept, constructie, structuur en organisatie, context, materialiteit, schaal en leefbaarheid, licht en kleur, techniek en return voor de omgeving. De weergave van deze elementen ten overstaan van de verschillende studio-opdrachten heeft een matrix tot resultaat die de samenhang van het ontwerpen weergeeft. Binnen de masteropleiding zijn al deze elementen aanwezig binnen het masterproject, dat een synthese vormt van alle categorieën. De commissie kon daarbij opmaken dat er doorheen de opleiding een stijgende complexiteit aanwezig is.

Binnen de bacheloropleiding is de samenhang van het programma ook zichtbaar door de leerlijn ‘overschrijdende elementen’. De ontwerpstudio werkt daarbij bijvoorbeeld nauw samen met architectuurtekenen, constructie en ontwerptheorie. In de masteropleidingen is er ook een duidelijke samenhang tussen de opleidingsonderdelen stedenbouw, de seminaries en de masterproef (masterscriptie en masterproject). Over de gehele opleiding is duidelijk te merken dat het opleidingsonderdeel onderzoekmethoden toegepast wordt over de grenzen van de studio’s en de seminaries. De commissie stond ook positief ten overstaan van de cross-overstudio, waarbij studenten de mogelijkheid hebben om samen te werken met andere disciplines.

Binnen de opleiding is een duidelijke volgtijdelijkheid aanwezig. Binnen de verschillende leerlijnen volgen de competenties logisch op elkaar. In de studiegids is een concordantietabel opgenomen, waarin aangegeven wordt welke credits een student behaald moet hebben om een opleidingsonderdeel te kunnen starten. De opleiding kan in overleg ook gevolgd worden binnen een flexibel traject. Hiervoor wordt wel een grote inspanning gevraagd. Studenten die de opleiding willen combineren met een beroepsactiviteit, worden vaak verwezen naar de Academie van Bouwkunst van Maastricht.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Facet 2.4 Studieomvang

Beoordelingscriterium:
De opleiding voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang:
- bachelor: tenminste 180 studiepunten
- master: ten minste 60 studiepunten

Oordeel van de visitatiecommissie: oké

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De academisch gerichte bacheloropleiding bestaat uit 3 studiejaren van elk 60 studiepunten. In totaal wordt dus een opleidingsprogramma georganiseerd van 180 studiepunten. De opleiding voldoet hiermee aan de formele eisen met betrekking tot de minimale studieomvang van een academisch gerichte bachelor.

De masteropleiding bestaat uit 2 studiejaren van 60 studiepunten. In totaal wordt dus een opleidingsprogramma georganiseerd van 120 studiepunten. Hiermee voldoet de opleiding aan de formele eisen met betrekking tot de minimale studieomvang van een master.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Facet 2.5 Studielast

Beoordelingscriteria:
- De werkelijke studietijd wordt getoetst en sluit aan bij de normen vastgesteld krachtens decreet.
- Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

In overleg met de centrale dienst Onderwijs werd in het academiejaar 2006-2007 een studietijdmeting georganiseerd via het elektronische portfolio opvolging systeem (EPOS). Door de vrijblijvendheid van deelname leverde dit echter geen resultaten op. De opleiding heeft tot op heden geen bijkomende meting meer uitgevoerd en is nog zoekende naar een goede meetmethode. Momenteel verzamelt de opleiding gegevens over de studietijd via de jaarlijkse docentenevaluatie en de focusgroep gesprekken met studenten per trajectschijf die twee maal per jaar gehouden worden. De commissie kon vaststellen dat dit evenwel slechts een indicatie en geen specifieke cijfers oplevert. De commissie kon, net als de opleiding, uit gesprekken met de studenten opmaken dat een hoge werklast ervaren wordt maar dat dit tevens als eigen aan het vak wordt gezien.

De commissie kon vaststellen dat er geen cijfers beschikbaar zijn om de afstemming tussen de begrote en reële studietijd te controleren. Door de directe contacten met de studenten worden evenwel makkelijk problemen en pieken gedetecteerd, en kan de opleiding vlug bijsturen. Het maandelijks overleg met de studenten laat ook toe problemen te detecteren, of te controleren of bijsturingen het gewenste effect hebben gehad. De opleiding heeft bij de verdeling van de studietijd over de opleiding wel gezorgd voor een gelijkmatige spreiding van studiepunten.

De commissie kon uit de gesprekken met de studenten geen zware problemen vaststellen. Zij is er wel van overtuigd dat de studieomvang beter dient te worden gemeten. Zij kon tijdens het bezoek vaststellen dat noch docenten noch studenten de studietijd van opdrachten goed kunnen inschatten, zodat het aantal studiepunten moeilijk aan de studiebelasting kan worden gelinkt.

De voornaamste studiebelemmerende factor is volgens de opleiding de ontoereikende studieplanning van de studenten. De opleiding tracht hierop in te spelen door piekmomenten te bewaken en een leercoach in te schakelen. In de bachelor wordt eveneens de overgang tussen secundair en hoger onderwijs als problematisch ervaren, zeker bij studenten uit het technisch en beroepssecundair onderwijs. De opleiding heeft diverse beleidsveranderingen doorgevoerd om hiermee om te gaan, waaronder een verhoogde inspanning inzake leerateliers en monitoraten. De commissie staat ook positief ten overstaan van de invoering van een studie- en opdrachtenkalender. Zij kon tijdens het bezoek vaststellen dat de opleiding hiertoe een eerste poging heeft ondernomen, maar dat dit verder dient te worden bijgestuurd.

Inzake studiebevorderende factoren haalt de opleiding voornamelijk de locatie en de kleine afstand tussen studenten en het personeel van de hogeschool aan. De duidelijke communicatie en het overleg via de studentenparticipatiecommissie worden eveneens als een bevorderende factor gezien. De commissie kon vaststellen dat daardoor de detectie van studie(tijd)problemen goed loopt. Daarnaast tracht de opleiding ook via de afwisseling tussen theorie en praktijk in het programma en door het gebruik van verschillende didactische werkvormen een positieve invloed te hebben op het goede verloop van de studies van de studenten. Door een grote interactie met het werkveld te realiseren, wil men de motivatie van de studenten verhogen.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt de opleiding aan aandacht te besteden aan een correcte meting van de studietijd.

De commissie beveelt de opleiding aan om ook de zelfstudietijd van een opleidingsonderdeel goed in te schatten, om de afstemming met het aantal studiepunten te optimaliseren.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Beoordelingscriteria:
- Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen.
- De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het didactische concept van de opleiding omhelst een brede waaier aan klassieke en hedendaagse werkvormen die gericht zijn op een afnemende sturing en een verhogende zelfstandigheid van de student.

De belangrijkste werkvorm die zowel in de bachelor- als in de masteropleiding gebruikt wordt in het onderwijs is de studio. Hierbinnen worden diverse werkvormen gecombineerd: individueel begeleid ontwerpen, werkgroepen, groepsbesprekingen, hoorcolleges en practica. De commissie erkent de waarde van deze werkvormen, maar miste wel de aanwezigheid van innovatieve werkvormen.

In de bacheloropleiding zijn de belangrijkste werkvormen hoorcolleges, aangevuld met practica en zelfstandig werk. Bij al deze werkvormen staat individuele begeleiding centraal en worden de studenten in zo klein mogelijke

groepen opgedeeld. In de masteropleiding is het zelfstandig werken het meeste aanwezig, voornamelijk door toedoen van de masterproef. In de andere opleidingsonderdelen komen ook andere werkvormen aan bod: hoorcolleges (gastcolleges), werkgroepen, lezingen, studiebezoeken, workshops… In elk jaar van de opleiding wordt tevens een studiereis voorzien. De commissie was bijzonder positief over de kwaliteit van het bureau 'beelding' waar (computer)tekenen en schetsen worden aangeleerd. Zij was aangenaam verrast door zowel de uitwerking van het CAD-atelier als de manier waarop de technieken worden aangeleerd. Positief vond de commissie ook de koppeling van de tekenactiviteiten aan het vakgebied, waarbij effectieve gebouwen als eindresultaat worden opgeleverd. Dit is een traditionele aanpak, die goede resultaten oplevert. Zij raadt de opleiding aan om ook aandacht te hebben voor het tekenambacht voorbij het mechanische, waarbij de student vrij wordt gelaten om zich ook creatief te ontplooien doorheen zijn tekeningen.

Onderwijsontwikkelingen worden voornamelijk opgevolgd door de structurele contacten met internationale architectuurorganisaties en studiedagen van de associatie. Deze worden in de mate van het mogelijke geïntegreerd in de opleiding.

Aan de verschillende werkvormen zijn ook verschillende onderwijsmiddelen gekoppeld. Voor de theoretische opleidingsonderdelen gebruikt de opleiding voornamelijk syllabi, handboeken en handleidingen met bijbehorende PowerPointpresentaties. Bij praktijkgerichte opleidingsonderdelen maakt men gebruik van opdrachtbeschrijvingen, syllabi en handleidingen. Voor de masterseminaries wordt gewerkt met een reader. De syllabi worden door de hogeschool zelf gemaakt en verspreid. De andere middelen worden via het elektronische leerplatform aan de studenten aangeboden. De commissie stelde bij nazicht van het cursusmateriaal vast dat er weinig leesmateriaal aanwezig was, en is van mening dat daardoor de academische onderbouw eerder beperkt is.

Ter ondersteuning van het didactische proces organiseert de Provinciale Hogeschool Limburg jaarlijks een laptopproject, zodat de studenten tegen lage prijzen een laptop kunnen aankopen. Dit laat de opleiding toe digitale media en softwareprogramma's op een vlotte manier aan te leren en te gebruiken binnen de ontwerpstudio's. Ook op het gebruik van de elektronische leeromgeving, digitale communicatiekanalen en evaluatieplatformen heeft dit een positieve invloed.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt de opleiding aan voldoende aandacht te besteden aan de kwaliteitsbewaking van het studiemateriaal.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

Beoordelingscriterium:
- Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat en voor studenten inzichtelijk getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding hanteert evaluatiemethoden die zijn aangepast aan de gebruikte onderwijsvormen en -middelen. De evaluatiemethoden zijn eveneens gekozen in het kader van een evaluatiebeleid dat wenst te evolueren van een afzonderlijke evaluatie van opleidingsonderdelen naar een vakoverschrijdende en geïntegreerde manier van evalueren. De opleiding ontwikkelt daartoe in samenwerking met de dienst Onderwijs van de hogeschool een

toetsconcept en een toetsmatrix. De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat de opleiding heel zorgvuldig omgaat met het toetsbeleid.

Na elk semester wordt een blok- en examenperiode voorzien. Het examenrooster wordt samen met het studentencomité opgesteld. Daarbij is er aandacht voor het vermijden van overlappingen van examens voor studenten met een aangepast traject. Binnen diverse praktijkgerichte opleidingsonderdelen in de opleiding wordt gewerkt met permanente evaluatie na de voltooiing van een opdracht. Voor een aantal van deze opleidingsonderdelen is geen tweede zittijd mogelijk. In de eerste bachelor wordt in november een proefexamen georganiseerd. In het masterjaar is een duidelijke timing opgemaakt voor de evaluatie van het masterproject, de masterscriptie en de theoretische opleidingsonderdelen. De jury's van de ontwerpstudio's vinden zowel plaats rond de examenperiode als tijdens de lesweken. Bij de planning wordt zo goed mogelijk rekening gehouden met opdrachtendeadlines binnen verschillende opleidingsonderdelen. De opleiding maakt daartoe jaarlijks een deadline-overzicht op dat aan de studenten ter beschikking gesteld wordt in functie van hun studieplanning. De commissie vond de toetsing transparant en zag dit ook bevestigd in de gesprekken met de studenten. Ook de praktische organisatie bleek in orde.

De belangrijkste evaluatievorm die gebruikt wordt binnen de opleiding is de jury. Deze wordt gebruikt in de seminaries, de studio's en het opleidingsonderdeel 'beelding'. Een jury bestaat uit de studiobegeleiders, collega-ontwerpers en/of externe experts. Bij praktische opleidingsonderdelen wordt gebruikgemaakt van zowel een product- als procesevaluatie, waarbij de klemtoon ligt op het eindproduct. De theoretische opleidingsonderdelen worden voornamelijk schriftelijk bevraagd. Mondelinge examens met schriftelijke voorbereiding komen meer voor naarmate de opleiding vordert. Een aantal opleidingsonderdelen wordt online via het leerplatform Blackboard bevraagd, in nauwe samenwerking met de dienst ICT. Voor de resterende opleidingsonderdelen dient een paper of een werkstuk te worden ingediend. De commissie staat positief ten opzichte van het betrekken van meerdere personen bij de beoordeling, zoals het geval is bij de masterproef.

Voor de evaluatie heeft de opleiding per opleidingsonderdeel zichtbare en meetbare competenties geformuleerd. De criteria en de wijze van beoordeling zijn terug te vinden in de studiegids. Deze worden elk jaar bijgewerkt in overleg met alle collega's, en door de opleidingscoördinator gecontroleerd op leemtes. De commissie is positief ten overstaan van de beoordelingscriteria van de diverse opleidingsonderdelen. Zij vond deze zowel duidelijk als consistent, ook over verschillende opdrachten heen. De commissie kon uit de gesprekken ook afleiden dat de opleiding voortdurend de systematiek en de criteria van de beoordelingen bijstelt.

Inzake de werking van de examencommissie vertrekt de opleiding van het examenreglement van de hogeschool. De commissie kon vaststellen dat de opleiding hier op geen enkele manier van afwijkt. Onvoldoendes op een opleidingsonderdeel worden niet gedelibereerd, tenzij expliciet anders vermeld in de studiegids. Binnen een jaarpakket is deliberatie wel mogelijk. Hiervoor zijn duidelijke richtlijnen inzake het volume van het jaarpakket en het aantal getolereerde tekortpunten opgesteld.

Alle informatie met betrekking tot evaluaties is terug te vinden in de onlinestudiegids. Per opleidingsdeel wordt deze informatie ook in de syllabus of opdrachtbeschrijving meegegeven. Bij aanvang van het academiejaar wordt de regeling toegelicht aan de instromende studenten. Na elke examenperiode kunnen studenten hun examen inkijken. Alle studenten kunnen feedback aanvragen. Bij elke deliberatie herhaalt de voorzitter van de examencommissie het reglement.

De bewaking van de kwaliteit van het toetsgebeuren is momenteel in handen van de individuele docent. De commissie kon echter vaststellen dat de opleiding inspanningen levert om een beleid ter zake te ontwikkelen en te implementeren.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Facet 2.8 Masterproef

Beoordelingscriteria
- De masteropleiding wordt afgesloten met een masterproef waarmee de student blijk geeft van een analytisch vermogen of van een zelfstandig probleemoplossend vermogen op academisch niveau of het vermogen tot kunstzinnige schepping. Het werkstuk weerspiegelt de algemeen kritisch-reflecterende ingesteldheid of de onderzoeksingesteldheid van de student.
- De masterproef heeft een omvang van ten minste één vijfde van het totale aantal studiepunten met een minimum van 15 en een maximum van 30 studiepunten.

Oordeel van de visitatiecommissie: **ABA: n.v.t.**
MA: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De masterproef van de opleiding bestaat uit twee onderdelen: een masterscriptie en een masterproject. Beide delen zijn inhoudelijk en formeel aan elkaar verbonden, en voor beide bestaan duidelijke begeleidende teksten. De commissie staat positief ten opzichte van deze opdeling en de relatie tussen beide. In het eerste masterjaar zijn 4 studiepunten gereserveerd als inleiding op de scriptie. In het tweede masterjaar zijn hiervoor 9 studiepunten voorzien. Het effectieve masterproject is 18 studiepunten groot.

De masterproef is het sluitstuk van de opleiding en past uitdrukkelijk binnen het academiseringsbeleid van de opleiding. In de scriptie dient een onderzoeksvraag te worden geformuleerd. Deze kan de vorm aannemen van een wetenschappelijk onderbouwde verhandeling, een wetenschappelijk rapport over een uitgevoerd onderzoek of een origineel product, gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek dat een bijdrage levert aan het ontwerpinstrumentarium van de architect. De scriptie bevat tussen 27.000 en 45.000 woorden. Ook in het masterproject is onderzoek ingebed door ofwel het ontwerpend onderzoeken of door het verder werken op onderzoek dat al in de masterscriptie werd uitgevoerd. Inhoudelijk kunnen de masterscripties gericht zijn op het speerpunt herbestemming. De keuze van het onderwerp van de masterscriptie gebeurt via de keuze voor één van de vier seminaries. Voor het masterproject in de masterstudio kan de student zelf beslissen over de inhoud en het programma van zijn project, of zich aansluiten bij het aangeboden thema. Studenten kunnen dus kiezen voor een groepstraject (waarbij studenten ingezet worden binnen het groter onderzoekskader van de opleiding), of voor het individueel afstuderen (waar ze een sterkere eigen klemtoon leggen, met een sterke koppeling tussen masterscriptie en masterproject). De commissie vond dat het academische gehalte van de masterscriptie nog te wensen overliet. Zij vond het niveau algemeen te laag en niet kritisch genoeg. Zij had meer reflectie en een benadering met meer lagen van het onderzoeksthema verwacht. Ook de poster die studenten maken over hun masterproject moet duidelijker de opdracht en de oplossing weergeven. De commissie kon uit de gesprekken ook afleiden dat een grotere mate van zelfstandig werken dient te worden gestimuleerd. Het gebruik van gezamenlijke thema's en het afbouwen van de sturing door de promotor dienen daarbij te worden onderzocht.

De commissie kon tijdens het bezoek uit de gesprekken afleiden dat de studenten degelijk worden voorbereid op en begeleid tijdens hun masterproef. Binnen de bacheloropleiding zijn diverse elementen aanwezig die studenten voorbereiden op de masterproef. Zo dienen studenten een paper te schrijven met een onderzoeksvraag, en krijgen zij diverse basiscursussen waarin zij de nodige kennis en vaardigheden leren om een masterproef te realiseren. Met betrekking tot onderzoek worden de studenten al in de ontwerpstudio's van de bacheloropleiding betrokken bij de lopende doctoraatsstudies binnen de opleiding. Ook in diverse andere opleidingsonderdelen wordt het onderzoek besproken met de studenten. In het eerste masterjaar zijn dan specifieke voorbereidende opleidingsonderdelen voorzien. Het thema van de masterscriptie wordt dan ook al in deze inleidende opleidingsonderdelen gekozen.

De begeleiding van de masterscriptie gebeurt in het eerste masterjaar voornamelijk in groep via hoorcolleges en practica, gevolgd door individuele begeleiding. Nadat de student een seminarie en een scriptieonderwerp heeft

gekozen, gaat de begeleiding verder op individuele basis bij de promotor. Op jaarbasis heeft een promotor ongeveer 10 uur tijd per student. In het tweede masterjaar worden opnieuw hoorcolleges en practica in groep georganiseerd binnen de seminaries, en de masterscriptie wordt verder begeleid door de promotor.
Het masterproject wordt in het tweede masterjaar definitief aangevat. De vorm van de individuele begeleiding van het masterproject is afhankelijk van de keuze van de student. Studenten die het groepsproject hebben gekozen, worden in groepen van ca. 15 studenten verdeeld en begeleid door een begeleider van de ontwerpstudio. Studenten die een individueel afstudeertraject gekozen hebben, dienen een voorstel daartoe in aan het einde van het eerste masterjaar. Bij het begin van het tweede masterjaar wordt er dan in overleg met de student een architect-promotor voor het masterproject gezocht binnen het korps van ontwerpstudio begeleiders. Alle studenten dienen wekelijks hun vorderingen van het masterproject voor te leggen en ontvangen ongeveer een half uur persoonlijke begeleiding. Bij tussentijdse presentaties en evaluaties kunnen studenten van elkaar leren. Ook studenten met een individueel afstudeertraject nemen deel aan de tussentijdse evaluaties. De begeleiding van de masterscriptie gebeurt door de (co)promotor.

Naast de duidelijke onderzoeksgerichtheid van de masterproef wenst de opleiding ook aandacht te schenken aan de professionele gerichtheid van het masterproject. Studenten dienen bij de uitwerking rekening te houden met de bouwkundige en technische aspecten van hun werk. Alle locaties die als basis voor de masterproef worden gebruikt, zijn bovendien bestaande locaties, die eerst via stedenbouwkundige analyse moeten worden bekeken. De opleiding streeft er bovendien naar om een maatschappelijke relevantie te koppelen aan de masterproeven. De professionele gerichtheid blijkt verder ook uit de stagemomenten die de opleiding voorziet.

De beoordeling van het masterproject bestaat uit een jurysysteem in twee fasen. De commissie staat positief ten opzichte van deze beoordelingsmethode. In eerste instantie wordt de student beoordeeld op zijn proces door een interne jury die bestaat uit alle personen die bij de begeleiding van het masterproject waren betrokken. Het eindproduct wordt geëvalueerd door een externe jury die bestaat uit vertegenwoordigers van het werkveld en collega's van andere architectuuropleidingen. Elk jurylid noteert daarbij een persoonlijke schriftelijke score, waarna alle cijfers bekeken en gedelibereerd worden tot er een consensus wordt bereikt. De werkwijze en de beoordelingscriteria hiervoor zijn duidelijk beschreven in de handleiding voor de masterproef. Na de interne evaluaties stimuleert de opleiding studenten ook om deel te nemen aan wedstrijden in binnen- en buitenland, zodat studenten hun werk kunnen vergelijken met dat van andere opleidingen. Zo neemt de opleiding deel aan de Euregionale Architectuurprijs en aan de Meesterproef van de Vlaamse Bouwmeester.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie raadt de opleiding aan het niveau van de opdracht van de masterproef te verhogen.

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

Beoordelingscriteria:
Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten bachelor:
- diploma secundair onderwijs, diploma van het hoger onderwijs van het korte type met volledig leerplan, diploma van het hoger onderwijs voor sociale promotie of een diploma of getuigschrift dat bij of krachtens een wet, decreet, Europese richtlijn of een andere internationale overeenkomst als gelijkwaardig wordt erkend;
- door het instellingsbestuur bepaalde voorwaarden voor personen die niet aan bovengenoemde voorwaarden voldoen.

master:
- diploma van een bachelorgraad met (een) door het instellingsbestuur nader bepaalde kwalificatie(s)en in voorkomend geval aangevuld met een geïndividualiseerd opleidingsprogramma, een voorbereidingsjaar of een schakelprogramma

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding hanteert de decretaal voorziene toelatingsvoorwaarden voor de bachelor- en masteropleiding.

De commissie kon vaststellen dat de opleiding diverse activiteiten onderneemt om de overgang tussen het secundair en hoger onderwijs zo vlot mogelijk te laten verlopen.

De opleiding informeert instromende studenten over de opleiding via infodagen, informatiebrochures, de studiegids, de website en de SID-ins. Daarbij wordt het belang van een degelijke algemene vorming en stevige wiskundige en wetenschappelijke voorbereiding benadrukt. Sommige studenten krijgen het advies bijkomende cursussen te volgen indien ze de opleiding wensen aan te vatten.

Studenten met onvoldoende voorkennis kunnen bijkomende cursussen volgen omtrent architectuurtekenen, wiskunde en chemie. Gedurende het eerste bachelorjaar organiseert de opleiding tevens monitoraten voor opleidingsonderdelen met betrekking tot exacte wetenschappen en draagstructuur. Studenten kunnen in een eerste bachelorjaar ook een studententutor uit de masteropleiding krijgen.

De instroom van de opleiding is voornamelijk afkomstig uit het ASO (61,73 procent). Binnen de opleiding is 2,47 procent van de studenten afkomstig uit Nederland. Voor de buitenlandse diploma's zijn ook duidelijke toelatingsvoorwaarden geformuleerd. De commissie ervoer wel nog spanning met betrekking tot de toelatingsprocedure voor studenten die een bachelordiploma Architectuur behaalden in andere instellingen.

Studenten kunnen de opleiding volgen via een individueel traject. Dit wordt in overleg tussen de student, de studentenbegeleider en de opleidingscoördinator opgesteld. Ongeveer 40 procent van de studenten volgt momenteel een individueel aangepast traject. Het aanvragen of wijzigen van een individueel traject kan ook tijdens het academiejaar gebeuren, hoewel voor bepaalde opleidingsonderdelen met permanente evaluatie door de opleiding wel bijkomende grensdata (naast deze gesteld door het leerkrediet) zijn bepaald voor in- en uitschrijven. De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat de opleiding het opvolgen van individuele trajecten zeer ter harte neemt, en dat ze zorgvuldig omgaat met de begeleiding ervan, van instroom tot afstuderen.

Voor studenten met elders verworven kwalificaties worden schakelprogramma's aangeboden. Voor studenten die een bachelor- of masterdiploma Interieurarchitectuur of Industriële wetenschappen: Bouwkunde hebben, is een geformaliseerd voorbereidingsprogramma voor studenten voorzien. Ook inzake eerder verworven competenties is een duidelijk beleid aanwezig.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Oordeel over onderwerp 2, programma: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 2.1, relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma:	voldoende
facet 2.2, eisen academische gerichtheid van het programma:	ABA: voldoende MA: goed
facet 2.3, samenhang van het programma:	goed
facet 2.4, studieomvang:	oké
facet 2.5, studielast:	voldoende
facet 2.6, afstemming tussen vormgeving en inhoud:	goed
facet 2.7, beoordeling en toetsing:	goed
facet 2.8, masterproef:	ABA: n.v.t. MA: voldoende
facet 2.9, toelatingsvoorwaarden:	voldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 3 Inzet van het personeel

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

Beoordelingscriterium:
- Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding beschikt over een eigen personeelsbeleid binnen de grenzen die zijn opgelegd door de hogeschool. De opleiding krijgt van de instelling op jaarbasis een maximaal aantal equivalenten toegewezen om personeel in te zetten. De opleiding kan deze vrij invullen voor de realisatie van haar programma. Het departementshoofd, de opleidingsraden en de coördinatoren van de opleidingen Architectuur en Interieurarchitectuur hebben hierbij een ideaal kader uitgetekend, dat ook aan de associatiefaculteit werd voorgelegd. Hierdoor werden bevorderingen en benoemingen mogelijk, en kan men spreken van carrièreplanning. Daarnaast kan de opleiding beschikken over BAM-middelen in het kader van academisering, waarmee zij ook meer onderzoeksgericht personeel kan inzetten.

De aanwerving van personeelsleden is de verantwoordelijkheid van de associatiefaculteit, in samenspraak met het departementshoofd en de opleidingscoördinator, die dit tevens bespreken met de opleidingsraad. Aanwerving, aanstellingen, benoemingen en bevorderingen gebeuren via strikte procedures, die zijn opgelegd door de hogeschool op basis van wettelijke vereisten en onderhandelingen in het hogeschoolonderhandelingscomité (HOC). Het personeelsbeleid houdt in dit kader rekening met de onderwijskundige, inhoudelijke en didactische kwaliteiten van het personeel. De commissie kon uit de aanwezige documenten en de gesprekken ook afleiden dat het beheer van het docentenkorps bijzonder goed verloopt. Zij kon ook een bijzonder sterke regie vaststellen, wat resulteert in een team dat samen sterk staat. Ook de ondersteuning van het onderwijzend personeel door het administratief-technisch personeel is volgens de commissie een sterk punt.

Elk personeelslid dient minstens om de vijf jaar een zelfevaluatiedossier voor te leggen aan een externe, technische beoordelingscommissie. Hiervoor worden zij ondersteund door de personeelsdienst van de hogeschool. Het dossier bevat alle documenten die de beroepsernst en de bekwaamheid staven. Het dossier kan worden gevuld met de resultaten van de studentenbevragingen, taakfiches, verslagen van de functionerings-gesprekken en bewijzen van professionalisering. De externe commissie stelt op basis van dit dossier een advies op dat door het departementshoofd wordt behandeld. Het functioneren van docenten wordt ook bevraagd via de jaarlijkse studentenquête en focusgroepen.

Binnen de opleiding verzorgen doctores theoretische onderdelen. Praktijkdeskundigen worden ingezet voor de studio's. Deze personen vormen ook het verantwoordelijke team voor deze onderdelen. Voor de praktijkgerichte opleidingsonderdelen werkt de opleiding met diverse module- en disciplinecoördinatoren. Het docententeam wordt ondersteund door praktijkassistenten, met wie een duidelijke taakverdeling is afgesproken. Elke tweede groep van een studio of practicum wordt daarbij begeleid door een assistent (hoewel dit door de grootte van het personeelsbestand niet altijd mogelijk is). Assistenten worden gestuurd en ondersteund door een jaar- of modulecoördinator. De commissie kon over het algemeen vaststellen dat de kwaliteit van het personeel behoorlijk is. Zij staat positief ten opzichte van de inzet van assistenten in het onderwijs, maar is van mening dat hun participatie nog verhoogd kan worden, en dat dit het academische gehalte van de opleiding nog kan verhogen.

Binnen de hogeschool bestaat een strategisch VTO-beleid. Alle personeelsleden kunnen gebruikmaken van diverse bijscholingsinitiatieven van de hogeschool en de associatie. Deze bijscholingen zijn gratis en hebben betrekking op zowel ICT, pedagogie als didactiek. De commissie kon uit de gesprekken afleiden dat de onderwijskundige nascholing nog kan worden aangescherpt. De opleiding heeft daarnaast een specifiek budget ter beschikking voor andere bijscholing.

Nieuwe personeelsleden worden volgens een specifiek beleid onthaald. Er is een (digitale) brochure die de visie, missie en werking van de hogeschool en de departementen voorstelt. Er is praktische en inhoudelijke begeleiding voorzien. Binnen de opleiding is dit de verantwoordelijkheid van de coördinatoren van de studio's en de vier bureauvoorzitters. De opleiding organiseert jaarlijks een interne studiedag om de werking van de studio's en de bureaus voor te stellen en te bespreken.

De opleiding hanteert het gelijkekansenbeleid van de hogeschool en de associatie.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt de opleiding aan de onderwijskundige nascholing van het personeel te verbeteren.

Facet 3.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

Beoordelingscriterium:
- het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied (met inbegrip van het onderzoek in de kunsten);
- bij de daartoe in aanmerking komende opleidingen dient daarenboven voldoende personeel te beschikken over kennis en inzicht in de desbetreffende beroeps- of kunstpraktijk.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Bij aanwerving dienen nieuwe leden van het onderwijzend personeel over een doctoraat en/of een portfolio te beschikken, afhankelijk van de functie die zij ambiëren. Kandidaten dienen ook steeds een onderzoeks- of ontwerpproject te presenteren. De opleiding hecht veel belang aan dagelijkse beroepservaring en kennis van de beroepspraktijk. Momenteel oefent 73 procent van de personeelsleden nog zelfstandige werkzaamheden uit. Binnen de opleiding zijn ook meer dan voldoende onderzoekers aanwezig. Zij vormen ongeveer een derde van het totale personeelsbestand.

Binnen de ontwerpstudio kan een onderwijzend personeelslid in principe slechts voor maximaal 70 procent worden ingeschakeld. Hiermee verzekert de opleiding zich van het feit dat het personeel zich ook kan bezighouden met een eigen architectuurpraktijk, zodat de link met het werkveld is gewaarborgd. Daarenboven brengen de vele zelfstandige architecten ook een specifieke beroepsdeskundigheid bij aan (de organisatie van) het onderwijs. Voor doctorandi geldt dat zij maximaal 10 procent onderwijstaken kunnen toegewezen krijgen. In de mate van het mogelijke worden onderzoekers nuttig ingezet bij de uitwerking en de realisatie van het curriculum. Ondanks het streven naar niet-voltijdse betrekkingen bewaakt de opleiding wel de betrokkenheid bij de opleiding en de kritische massa die nodig zijn om het onderwijs kwaliteitsvol te organiseren. Versnippering van taken wordt in de mate van het mogelijke vermeden.

Naast de onderzoeksbezigheden van het personeel kon de commissie ook vaststellen dat de docenten allemaal een eigen praktijk hebben. De meeste zijn wel lokaal of binnen de Euregio werkzaam.

De associatiefaculteit stuurt ook op het vlak van personeel het academiseringsproces aan. Diverse personeelsleden vullen een ZAP-mandaat aan de universiteit in, zodat bijkomende onderzoeksfondsen kunnen worden aangesproken. Diverse onderzoekers kregen een vaste benoeming. De opleiding zoekt continu mogelijkheden om het ArcK in te zetten in het onderzoek en onderwijs. De opleiding trekt de laatste jaren steeds meer externe financieringsbronnen aan voor onderzoeksdoeleinden. De commissie kon vaststellen dat er veel assistenten en lopende doctoraten aanwezig zijn in de opleiding. Ook de toekomstige ondersteuning voor het academiseringsproces is daarmee verzekerd.

Binnen het onderwijsteam is er een waaier aan specialisaties aanwezig: cultuurwetenschappen, humane wetenschappen, interieurarchitectuur, architectuur, bouwkunde, wetenschappen, stedenbouwkunde, monumentenzorg, landschapsarchitectuur, industrieel design, recht en ethiek.

De opleiding zet gastprofessoren in omwille van een specifieke deskundigheid, waaronder: bouwkunde, ontwerpen, management en actuele architectuurontwikkelingen. De commissie is van mening dat de inzet van meer internationale profielen een meerwaarde kan bieden voor de opleiding.

Naast de onderwijskundige bijscholingsmogelijkheden kunnen de personeelsleden van de opleiding ook specifieke opleidingen volgen. Voor onderzoek is nog een apart professionaliseringsbudget voorzien.

De opleiding is betrokken bij de EAAE en ENHSA, en is geëngageerd in de Euregio-samenwerking. Zij onderhoudt tevens contracten met ASRO (K.U.Leuven) en participeert op die manier aan het *Joint Doctoral Seminar*, waarmee ook buitenlandse contacten worden gelegd. Ook het onderzoeksinstituut ArcK heeft diverse internationale partners in het kader van zijn onderzoek. Deze internationale contacten hebben ook hun weerslag op de opleiding.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt de opleiding aan om meer internationale profielen te betrekken bij de opleiding.

Facet 3.3 Kwantiteit personeel

Beoordelingscriterium:
- Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het aantal beschikbare voltijdse equivalenten voor de opleiding wordt mede beslist op basis van het curriculum en het aantal studenten. Hieraan worden ook de academiseringsmiddelen toegevoegd.

Binnen de gehele opleiding waren in 2009-2010 53 personeelsleden actief. Voor de bachelor worden 41 personen ingezet, voor de master 30. Achttien personeelsleden hebben zowel in de bachelor als in de master een opdracht. De voorbije vijf jaar is het totale personeelsbestand met 26 procent gegroeid. Dit komt enerzijds door het aantrekken van meer mensen met een kleiner opdrachtpercentage, en anderzijds door het academiseringsbeleid en het bijkomend ontwikkelen van doctoraal onderzoek. De commissie kon uit de documenten en gesprekken afleiden dat er voldoende onderwijzend personeel is, en heeft geen abnormale belasting vastgesteld.

Het aantal doctores en doctorandi is in de voorbije jaren ruim verdubbeld, en het aantal actieve onderzoekers is met ongeveer 20 procent gestegen. Gerekend in percentages zijn de volgende personeelscategorieën als volgt vertegenwoordigd in de opleiding: 25 procent is assistent, 25 procent is praktijkassistent, 9 procent is werkleider, 30 procent is docent, 8 procent is gastdocent en 4 procent is hoogleraar. Van het assisterend personeel is 19 procent actief in onderzoek. Voor het onderwijzend personeel is dit 23 procent. 61 procent van het assisterend personeel heeft een zelfstandige beroepspraktijk. Voor het docerend personeel is dit 27 procent. De commissie is van mening dat dit voldoende is voor de ondersteuning van het academiseringsproces.

In totaal worden 23,36 voltijdse equivalenten ingezet voor de organisatie van de opleiding, waarvan 16,83 voor onderwijs en 6,53 voor onderzoek. Van deze eerste categorie is 3,21 voorbehouden voor administratieve taken, waaronder de functie van departementshoofd en de opleidingscoördinator. In de bachelor worden 10,43 voltijdse equivalenten (8,32 gerekend in contacturen) of 41 personen ingezet voor het onderwijs. In de master gaat het over 6,4 (5,1) voltijdse equivalenten en 30 personeelsleden.

De student-docentratio is 18,6 per voltijdse equivalent wanneer alle taken in rekening worden gebracht. Op onderwijskundig vlak bedraagt deze ratio 23,32. In totaal is 41 procent van het personeel benoemd.

In de master werken vier vrouwen, in de bachelor tien. Daarmee is een sterk mannelijk overwicht te merken in het personeelsbestand van de opleiding, hoewel dit de voorbije jaren is afgenomen. De gemiddelde aanstelling binnen de opleiding is 50 procent. Dertig van de 53 personeelsleden zijn meer dan 50 procent tewerkgesteld in de opleiding. Tien personen, onder wie 6 doctorandi, zijn voltijds verbonden aan de opleiding Architectuur. Inzake leeftijdsstructuur is de groep 40+ het meest vertegenwoordigd. In relatie met een actieve loopbaan heeft 72 procent meer dan 10 jaar ervaring. Het aantal oudere personeelsleden schept de komende jaren ruimte voor de aanwerving van nieuwe personeelsleden voor onderzoeksdoeleinden.

De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat er een duidelijke taakverdeling is, die volgens vaste procedures tot stand komt. De taakverdeling gebeurt op advies van de opleidingsraad. De opleidingscoördinator wijst in overleg de taken en uren toe aan de verschillende personeelsleden. Men hanteert daarbij de norm van 1482 jaaruren voor een voltijdse opdracht. Elk lid van het onderwijzend team dient daarbij zowel onderwijs- als onderzoekstaken te vervullen, en kan mogelijks ook administratieve taken krijgen. Personeel kan ook ingezet worden op het niveau van het departement. In dat geval gebeurt de taakstelling door het departementshoofd. Bij de invulling van het takenpakket wordt rekening gehouden met de individuele expertise en de taakverdeling van de vorige academiejaren. Alle taken worden bijgehouden in een centrale databank, die afwijkingen in de gaten houdt. Voor onderwijstaken werkt men met een wegingscoëfficiënt, waarbij groepsgrootte en onderwijsvorm in rekening worden gebracht. De taken van een personeelslid worden duidelijk beschreven in individuele takenfiches.

Het onderzoeksinstituut ArcK telt momenteel 28 actieve onderzoekers, onder wie 13 doctorandi.

Binnen de opleiding werden het voorbije jaar 4 gastprofessoren ingezet, van wie 2 in de bachelor en 2 in de master, voor een totaalpercentage van respectievelijk 13,3 en 13,6 procent.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Oordeel over onderwerp 3, inzet van het personeel: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 3.1, kwaliteit personeel:	goed
facet 3.2, eisen academische gerichtheid:	goed
facet 3.3, kwantiteit personeel:	goed

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 4 Voorzieningen

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

Beoordelingscriterium:
- De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De campus van de opleiding is gelegen in Diepenbeek en heeft een open architecturale structuur. De campusverantwoordelijke beheert samen met 3,5 voltijdse equivalenten alle logistieke en organisatorische aspecten van de infrastructuur. De opleiding deelt het gebouw met de opleidingen Interieurarchitectuur en Agro- en biotechniek. Het gebouw is verbonden met het centrale gebouw van de Universiteit Hasselt op dezelfde campus. Alle opleidingsonderdelen, met uitzondering van de theoretische van het eerste en tweede bachelorjaar, worden in dit gebouw gegeven. Naast gewone leslokalen en auditoria bevat het gebouw ook studio's, een cafetaria, een ontmoetings- en tentoonstellingsruimte, een docentenkamer en archief- en bergruimten. De pedagogisch-organisatorische aspecten dienen verzorgd te worden door de opleiding, onder leiding van het dagelijks bestuur (departementshoofd, opleidingscoördinator en curriculumverantwoordelijke). Tijdens de rondgang kon de commissie vaststellen dat er slechts één plotter en scanner aanwezig waren in het gebouw. Uit de gesprekken met de studenten is gebleken dat dit soms tot onnodige vertragingen leidt, gezien de grootte van de studentenpopulatie. De commissie is van mening dat een back-up voorzien moet worden voor drukke periodes of in geval van panne.

Studenten kunnen in het gebouw teken- en maquettemateriaal aankopen. Er is een printlokaal met printers en plotters. Er is tevens een centrale cursus- en boekenverkoop. Die vindt plaats in de *bookshop* van de UHasselt. In het uitvoeringsatelier kunnen studenten en personeel gebruikmaken van machines voor de bewerking van hout, metaal en aluminium. Zij worden hierbij ondersteund door een technisch personeelslid. De commissie vond de beschikbare ruimte voor het bouwen van maquettes en andere werkplaatsen ontoereikend, en stelde tijdens het bezoek vast dat dit een belemmering vormt voor de opleiding. Ook het ontbreken van opslagruimte voor maquettes wordt als een probleem ervaren. De commissie is wel optimistisch ten overstaan van al genomen stappen om dit te verhelpen, en hoopt dat de opleiding de werkplaatsen zo vlug mogelijk zal afwerken.

De bibliotheek, die eveneens in het gebouw aanwezig is, is uitgebouwd als informatie- en studiecentrum. In de bibliotheek kan de student zowel gewone literatuur als elektronische bronnen raadplegen. In de bibliotheek zijn werken aanwezig voor alle opleidingen van de PHL. Er is ook een centrale bibliotheek in Hasselt, waar studenten terechtkunnen voor een uitgebreidere selectie van werken. In de bibliotheek zijn mogelijkheden voorzien om te kopiëren, te scannen en te printen, en voor zelfstudie en groepswerk. De collectie wordt aangekocht in nauw overleg met de bibliotheekcommissie. De bibliotheek participeert aan het DOKS-project, dat eindwerken van studenten digitaal ter beschikking stelt. De bibliotheek voorziet cursussen omtrent omgaan met bronnenmateriaal. Studenten krijgen ook een bibliotheekpas waarmee ze in de Limburgse bibliotheken werken kunnen ontlenen en gebruik kunnen maken van het draadloze netwerk. Jaarlijks wordt een boekenbeurs georganiseerd waarop de nieuwste werken van het vakgebied worden gepresenteerd. De commissie was tevreden over de bibliotheekvoorzieningen.

De Provinciale Hogeschool Limburg is al jaren bezig met een laptopproject. Hierdoor kunnen studenten tegen sterk verlaagde prijzen een eigen laptop aankopen. Personeelsleden krijgen een laptop ter beschikking van de hogeschool. Op de campus in Hasselt is een helpdesk waar beide groepen terechtkunnen met problemen. Deze dienst voorziet ook permanentie op de campus in Diepenbeek. De opleiding heeft een eigen ICT-coördinator

(0,15 voltijdse equivalenten), die de eigen server en de website van de opleiding beheert. In het gehele gebouw is een draadloos netwerk voorzien. Er is een ICT-lokaal waar de nodige software voor de opleiding Architectuur is voorzien. Het CAAD-lokaal voorziet zestien schermen die gekoppeld zijn aan een instructie-pc. Als elektronische leeromgeving wordt gebruikgemaakt van Blackboard. In elk lokaal zijn de nodige projectoren en schermen voorzien.

De bureaus en de onderzoeksgroepen beschikken over eigen lokalen en onderzoeksuitrusting. Voor bepaalde observaties beschikken zij over specifieke meetinstrumenten. Eén van de onderzoeksgroepen is ook actief op de campus Gezondheidszorg in het kader van een onderzoeksproject.

Studenten kunnen in het kader van diverse voorzieningen (huisvesting, catering, sociale dienst, jobdienst, sportdienst, mobiliteit) een beroep doen op diverse diensten die voornamelijk door de vzw Socius zijn geregeld. Deze dienst heeft ook samenwerkingsovereenkomsten met diverse ondernemingen en organisaties in Limburg waar de studenten terechtkunnen.

De opleiding beschikt over voldoende financiële middelen om het onderwijs te organiseren. De commissie kon vaststellen dat de middelen voor onderzoek de voorbije zeven jaar meer dan vertienvoudigd zijn.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie raadt de opleiding aan prioritair werk te maken van werkplaatsen voor de studenten.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

Beoordelingscriteria:
- De studiebegeleiding en informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op de studievoortgang.
- De studiebegeleiding en informatievoorziening aan studenten sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat er binnen de opleiding een gedegen studiebegeleiding bestaat. Uit de gesprekken en documenten bleek dat de opleiding op een vlotte manier problemen weet te detecteren en op te lossen dankzij de diverse formele en informele structuren die aanwezig zijn. De commissie kon uit de gesprekken afleiden dat alle personeelsleden met zorg en interesse betrokkenheid tonen bij de studiebegeleiding, en dat deze systematisch wordt geëvalueerd en bijgestuurd.

De opleiding verstrekt informatie aan toekomstige studenten via de SID-ins. Hierop is van het departement minstens een studiebegeleider, één docent en één student aanwezig. Vier keer per jaar organiseert de opleiding ook een opendeurdag waar informatie over de opleiding en haar loopbaanmogelijkheden wordt verstrekt. Er wordt een inhoudelijke toelichting voorzien door de docenten, een algemene toelichting door het departementshoofd, een uitleg over de studio's door de opleidingscoördinator en een rondleiding door bachelorstudenten. Tijdens de openlesdagen kunnen geïnteresseerde studenten ook actief deelnemen aan het onderwijs. Tot slot is de opleiding aanwezig op informatiemomenten binnen secundaire scholengroepen en wordt gewerkt met informatie- en promotiemateriaal, dat breed wordt verspreid.

Bij de aanvang van het academiejaar kunnen studenten deelnemen aan een introductiedag, introductiecursussen en leerateliers. Tijdens deze onthaalactiviteiten worden ook alle diensten van het departement en de hogeschool voorgesteld. Bij de aanvang van het academiejaar screent de opleiding de nieuwe studenten om problemen vroegtijdig op te sporen. Men maakt daarbij gebruik van de LASSI-test en een lijst van instroomkarakteristieken. Op basis van een analyse stelt men voor dat een student bepaalde stappen onderneemt om zijn slaagkansen te verhogen. De opleiding polst ook proactief naar functiebeperkingen en neemt bij detectie de nodige stappen. In november worden proefexamens voorzien in het lessenrooster. De student kan op die manier bekend geraken met de evaluatiemethodes en het niveau ervan. Voor sommige opleidingsonderdelen tellen de resultaten gedeeltelijk mee voor het eindresultaat. De resultaten kunnen steeds besproken worden met de betrokken docent of de studentenbegeleider. Deze personen staan ook ter beschikking voor feedback en eventuele heroriënteringsgesprekken na de examenperiodes.

Gedurende de opleiding informeert de opleiding de studenten over studiebegeleiding via mail, ad valvas, de elektronische leeromgeving, de website van de hogeschool en het studentenzakboekje. Docenten kunnen studenten ook rechtstreeks benaderen vanuit het studentenvolgsysteem EPOS. In dit systeem zijn alle relevante data met betrekking tot de studievoortgang van een student raadpleegbaar. De opleiding organiseert leerateliers in het kader van haar adviseringsbeleid. Deze facultatieve ateliers willen de leerhouding van de studenten verbeteren om de doorstroom van studenten te verbeteren. Zij doen dit door algemene studievaardigheden aan te leren.

De opleiding voorziet trajectbegeleiding voor studenten met een individueel aangepast programma, zowel op basis van EVC/EVK als op basis van problemen met de studievoortgang. Ook werkstudenten, topsporters, afhakers, laattijdige inschrijvers of studenten die vroeger willen afstuderen, kunnen terecht bij deze dienst. De procedure voor het aanvragen van een afwijking van het normtraject wordt bij aanvang van het academiejaar in een algemene infosessie aan de studenten meegedeeld. De opleiding voorziet daarnaast ook studievoortgangsbegeleiding. Deze bewaakt de opgelegde voortgangsmaatregelen van een student en volgt het leerproces van individuele studenten op. Wanneer een student een derde keer een opleidingsonderdeel wenst te starten, krijgt hij steeds een bindend studieadvies. Specifiek voor de masterstudenten wordt een infomoment georganiseerd over het masterproject en het masterseminarie. Jaarlijks organiseert de opleiding ook een ouderavond voor de studenten uit de eerste bachelor.

Alle informatie met betrekking tot de opleiding, zoals de studiegids, is tevens beschikbaar op de website van de hogeschool. De onderwijsdoelstellingen en het onderwijs- en examenreglement worden bij aanvang van het academiejaar steeds in de les aan de studenten toegelicht. Praktische informatie wordt via de valven en de elektronische leeromgeving meegedeeld.

Inhoudelijk voorziet de opleiding gepersonaliseerde begeleiding. Er is permanente begeleiding bij de ontwerpstudio en beeldende vorming. In de eerste twee jaren zijn daarvoor twee contactmomenten per week voorzien, en voor de derde bachelor en de masterjaren is hiervoor één moment voorzien per week. Voor theoretische opleidingsonderdelen worden vakmonitoraten ingericht. Recent worden ook studenten uit het laatste jaar ingezet als tutor voor eerste- en tweedejaarsstudenten. De commissie ervoer dit als positief, ondanks het geringe gebruik van deze mogelijkheid. Zij vraagt wel waakzaamheid voor de selectie van de tutoren en een degelijke inhoudelijke opvolging van het systeem.

Tijdens examenperiodes is de betrokken docent steeds aanwezig bij zijn evaluatiemoment. Hij verstrekt de nodige informatie en zorgt voor een vlot verloop van de evaluatie. Bij problemen achteraf kunnen studenten een beroep doen op een ombudspersoon. Deze is het hele jaar actief, en kan bij geschillen over de onderwijs- en examenregeling alsook de onderwijsverzorging steeds worden aangesproken. Deze persoon neemt tevens met raadgevende stem deel aan de deliberaties. De commissie kon uit de gesprekken en documenten opmaken dat de ombudspersoon slechts beperkt dient te worden ingezet. Volgens haar is dit in grote mate te danken aan de transparantie van het systeem.

Naast de algemene studiebegeleiding kan de student ook gespecialiseerde psychosociale begeleiding krijgen. De centrale diensten van de hogeschool organiseren jaarlijks diverse trainingen op dit vlak. Wanneer nodig worden studenten doorverwezen naar externe hulpverlening waarmee de hogeschool contacten heeft.

In het kader van internationalisering worden zowel inkomende als uitgaande studenten ondersteund door de centrale dienst Internationalisering van de hogeschool. Deze biedt veel informatie via de website aan. De opleiding beschikt ook over eigen Engelstalig informatiemateriaal. Binnen de opleiding is een verantwoordelijke aanwezig voor het opvolgen van alle uitwisselingsstudenten. Deze persoon onderhoudt ook contacten met buitenlandse instellingen en organiseert informatiesessies. Studenten krijgen op basis van studieresultaten en motivatie toestemming om deel te nemen aan internationale uitwisselingen.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Oordeel over onderwerp 4, voorzieningen: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 4.1, materiële voorzieningen:	voldoende
facet 4.2, studiebegeleiding:	goed

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg

Facet 5.1 Evaluatie resultaten

Beoordelingscriterium:
- De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het kwaliteitszorgbeleid van de opleiding is gebaseerd op dat van de hogeschool. Op het niveau van de hogeschool wordt gewerkt met een beleid betreffende de verzameling van gegevens en periodieke bevragingen, waarbij men voornamelijk werkt met een PDCA-methodiek op basis van TRIS-analyses. De opleidingsraad kan echter zijn eigen beleid inzake interne kwaliteitszorg opstellen. Binnen de opleidingsraad zijn er domeinverantwoordelijken, die jaarlijks een actieplan dienen op te stellen dat jaarlijks wordt geëvalueerd. Deze personen nemen ook deel aan de hogeschoolbrede werkgroepen van hun domein. Daarnaast houdt de opleiding ook rekening met de werking van de associatiefaculteit.

Vanuit de centrale dienst Onderwijs van de Provinciale Hogeschool Limburg ontvangt de opleiding voornamelijk ondersteuning in het uitwerken van haar eigen beleid inzake kwaliteitszorg. Zij bieden daarbij diverse werkinstrumenten aan de opleiding aan: studietijdmetingen (EPOS), kwaliteitsplannen, een cijferboek en TRIS-analyses. Binnen de opleiding begint en eindigt de kwaliteitscyclus met de opleidingsraad. Deze stelt jaarlijks een aantal actiepunten voorop. Een werkgroep is dan verantwoordelijk voor de implementatie van de goedgekeurde punten. Het resultaat wordt opnieuw voorgelegd aan de opleidingsraad, die het actiepunt afsluit of bijstuurt. Individuele docenten kunnen voor hun eigen opleidingsonderdelen bevragingen organiseren bij de studenten. Dit wordt aangemoedigd maar is niet verplicht. Voor de kwaliteitsbewaking van het wetenschappelijk onderzoek steunt de opleiding op de associatiefaculteit. Het onderzoeksbureau ArcK-Architectuur verzorgt de concrete opvolging van het verloop van de onderzoeken via de strategische jaarplannen. De commissie miste tijdens het bezoek voornamelijk een professioneel geschoold personeelslid inzake kwaliteitszorg. Zij is opgetogen over de manier waarop de opleidingscoördinator deze rol op zich neemt, maar een formele opleiding zou volgens de commissie het algemene kwaliteitszorgsysteem zeker ten goede kunnen komen.

In het academiejaar 2008-2009 werd een TRIS-analyse uitgevoerd bij alle studenten en docenten. In 2009 werd een analyse uitgevoerd bij de docenten over ‘management van processen’. Bij deze analyse werden diverse facetten (onder meer uit het visitatiekader) gebruikt die beoordeeld werden. Alle facetten werden ondergebracht binnen één van vijf fasen. De facetten niveau en oriëntatie, samenhang programma, afstemming tussen vormgeving en inhoud, masterproef, onderzoeksprogramma en -groepen, selectie, verwerving en contracteren van onderzoekers, onderzoek, en realisatie en terugkoppeling van onderzoek naar onderwijs scoorden daarbij het best. De opleiding moest volgens deze analyse nog het meest werken aan de studeerbaarheid van het programma, de beoordeling en toetsing en de internationalisering van onderzoek. De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat de opleiding het concretiseringswerk van leerdoelen nog niet volledig had afgewerkt.

Samen met de Provincie Limburg en de Orde van Architecten werd in 2009 een bevraging georganiseerd van het beroepenveld en de alumni. In deze enquête verklaarden de respondenten zich akkoord met de keuze voor de onderzoeksdomeinen 'universal design' en herbestemming. In de enquête waren de stagemeesters positief over de volgende aspecten van de studenten: administratie, ontwerpen, beeldende vorming, CAAD en communicatievaardigheden. Onvoldoendes werden gegeven op de aspecten bouwkunde, bouwdossiers, management, onderzoeksvaardigheid en cultuur. Van de aanwezige alumni werd voornamelijk de projectstage positief beoordeeld. De observatiestage kon op opvallend minder bijval rekenen. De commissie kreeg tijdens het

bezoek echter sterk de indruk dat de bevragingen bij de alumni en het werkveld niet bijzonder effectief werden georganiseerd en opgevolgd.

Jaarlijks worden via EVADOC enquêtes afgenomen van de studenten over het OP. De enquête peilt naar de tevredenheid van de studenten over de kwaliteit van de opleidingsonderdelen en de studielast. De opvolging hiervan gebeurt door het departementshoofd en de opleidingscoördinator. De algemene resultaten worden gepubliceerd en besproken in de opleidingsraad. Uit de meest recente bevraging blijkt een algemene tevredenheid van 7,17 op 10 voor de bachelor en 7,14 voor de master. Qua studielast wordt voornamelijk de masteropleiding als belastend ervaren. Over de gehele opleiding worden de opleidingsonderdelen ontwerpen als de zwaarste inspanningen gezien.

Bij acute problemen kunnen de opleidingscoördinator, de ombuds of de studentenbegeleider op korte termijn verbeteringsacties initiëren. De commissie kon tijdens het bezoek ook vaststellen dat de docenten een duidelijk zicht hebben op de problemen die zich voordoen, en dat de kleinschaligheid van de opleiding en het hechte team zorgen voor een goede informele opvolging. De commissie waarschuwt echter voor het uit het oog verliezen van de formele metingen, en denkt dat een duidelijke planning van metingen en het werken met duidelijke (jaar)actieplannen de opleiding bijkomend kunnen ondersteunen.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie raadt de opleiding aan om een gespecialiseerd personeelslid inzake kwaliteitszorg aan te werven of op te leiden.

De commissie raadt de opleiding aan ook het formele kwaliteitszorgbeleid goed uit te werken.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

Beoordelingscriterium:
- De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan de realisatie van de streefdoelen.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De commissie kon uit de ingekeken documenten en de gevoerde gesprekken afleiden dat de opleiding op basis van de diverse formele en informele metingen acties onderneemt.

Uit de ingekeken documenten kon de visitatiecommissie opmaken dat de voornaamste maatregelen in het kader van kwaliteitszorg de voorbije jaren in het teken stonden van het academiseringsproces. Dit leidde tot diverse structurele hervormingen van zowel het curriculum als de opleidingsraad, en de uitbouw van de vier onderzoeksgroepen van ArcK. Naar aanleiding van de uitbouw van het onderzoek en de koppeling ervan aan onderwijs heeft de opleiding ook de inspanningen inzake de bewaking van de kwaliteit van de leermiddelen verhoogd.

De verdere uitbouw van het onderzoek, ook in het kader van de uitbouw van de Associatie Universiteit Hogescholen Limburg, is de drijvende factor achter de streefdoelen voor de toekomst. Deze onderneming is gekoppeld aan streefdoelen met betrekking tot het aantrekken van externe financiering, de implementatie van het nieuw ontwikkelde ideale kader en een geoptimaliseerd personeelsbeleid. De opleiding wenst verder ook de

thematiek ‘research by design’ verder te ontwikkelen. In dit kader participeert de opleiding aan een internationale benchmark. De opleiding wenst hierbij zelf het accent ‘maatschappelijke relevantie’ verder uit te werken.

Binnen de opleiding wenst men de taakinvulling rond onderwijs en onderzoek te herbekijken, dit om het onderzoek nog meer te kunnen uitwerken. Een duidelijk personeelsbeleid vormt daarbij een basisvoorwaarde voor het invullen van het ideale kader dat de opleiding vooropstelt.

Via de opleidingsraad wil de opleiding ook de interne kwaliteitszorg nog structureler inbedden. Het werken met domeinverantwoordelijken, en op basis van de PDCA-cirkel, dient de dynamiek tussen de bureaus en de studio’s verder te optimaliseren en de kwaliteit van de opleiding in haar geheel te verbeteren.

De commissie kon tijdens het bezoek ook vaststellen dat de opleiding rekening heeft gehouden met aanbevelingen uit het vorige visitatierapport. De opleiding heeft daarbij voornamelijk het onderzoek en de maatschappelijke dienstverlening verhoogd. Dit blijkt ook uit het voortgangsrapport dat in 2007-2008 werd opgesteld. De commissie stelde ook vast dat een aantal zaken pas recent werd opgevolgd, waaronder voornamelijk het opstellen van leerdoelen voor alle opleidingsonderdelen en het organiseren van bijkomende onderwijskundige scholing voor de personeelsleden.

Uit de aanwezige documenten, niet in het minst de update van het zelfevaluatierapport, kon de commissie opmaken dat de opleiding opmerkingen uit diverse bronnen ter harte neemt en gepaste maatregelen onderneemt ter verbetering van de opleiding.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Facet 5.3 Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Beoordelingscriterium:
- Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Binnen de hogeschool zijn duidelijke organigrammen aanwezig. Het hoogste beslissingsorgaan van de instelling is de raad van bestuur, waar zowel administratief- en technisch personeel, onderwijzend personeel als studenten in vertegenwoordigd zijn. De dagelijkse aansturing van de school gebeurt via een sterk uitgebouwde centrale administratie. Inzake onderwijs is de hogeschool opgedeeld in zes departementen, waaronder het departement Architectuur en Beeldende Kunst, waaronder de opleiding Architectuur is ondergebracht.

Binnen de hogeschool zijn de wettelijke regels inzake medezeggenschap geïmplementeerd. Op het niveau van de hogeschool is er het hogeschoolonderhandelingscomité, de academische raad, de studentenraad en het comité voor preventie en bescherming op het werk. Op het niveau van het departement is er de departementale raad. Daarnaast bestaan nog diverse inspraak- en overlegorganen.

De opleiding Architectuur heeft tevens een opleidingsraad. Deze wordt voorgezeten door de opleidings-coördinator, functioneert als adviesorgaan voor alle opleidingsgebonden materies, en is het verbindend orgaan

tussen de opleiding en de centrale administratieve diensten. Binnen de opleiding Architectuur is ervoor gekozen om twee opleidingsgebonden accenten te definiëren voor de werking van deze raad: de coördinatie van academisering en de relatie tussen onderwijs en onderzoek. De commissie kon uit de gesprekken en de documenten afleiden dat de diverse personeelsleden voldoende betrokken worden bij de werking van de opleiding en de hogeschool.

Via de studentenparticipatiecommissie worden studenten betrokken bij de opleidingsraad van Architectuur. In deze raad zijn een student uit elk opleidingsjaar, een vertegenwoordiger van het studentensecretariaat en de opleidingscoördinator aanwezig. De campussecretaris zit de maandelijkse vergaderingen van het studentencomité voor. De commissie kon uit de gesprekken afleiden dat dit orgaan goed werkt en dat de maandelijkse bijeenkomsten ook daadwerkelijk een verschil maken.

De opleiding heeft in het kader van haar interne kwaliteitszorg een beroep gedaan op twee resonantiegroepen. Op de studiedag 'In de ruimste zin' werd een bevraging afgenomen bij een vertegenwoordiging van de alumni en het beroepenveld. De centrale dienst Onderwijs organiseert eveneens een bevraging bij de alumni, maar de commissie kon vaststellen dat deze tot op heden weinig relevante informatie opleverde voor de opleiding wegens de beperkte responsgraad. Ondanks deze initiatieven kon de commissie vaststellen dat er nog geen structureel overleg plaatsvindt met het werkveld, wat zij ten zeerste betreurt.

De opleiding nodigt alumni uit om deel uit te maken van jury's van de ontwerpstudio. Diverse leden van het onderwijzend personeel participeren in beroepsorganisaties. Periodiek worden *meet and greet*-bijeenkomsten georganiseerd, waarop men het werkveld en de alumni uitnodigt. Daarnaast is er ook een jaarlijkse jobbeurs. De commissie kon ook vaststellen dat op centraal niveau de alumniwerking versterkt is, en dat de opleiding deze middelen inzet om ook de eigen alumni beter te volgen. De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat er nog geen systematische alumniwerking bestaat maar dat de opleiding wel een aantal initiatieven hieromtrent heeft ondernomen en dat er een positieve evolutie te merken is. De commissie is wel van mening dat de opleiding hier meer aandacht dient aan te besteden.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt de opleiding meer aandacht te besteden aan de alumniwerking.

De commissie vraagt de opleiding met aandrang het werkveld structureler te betrekken bij de opleiding.

Oordeel over onderwerp 5, interne kwaliteitszorg: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 5.1, evaluatie resultaten:	voldoende
facet 5.2, maatregelen tot verbetering:	goed
facet 5.3, betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld:	voldoende

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 6 Resultaten

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

Beoordelingscriterium:
- De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde competenties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De commissie kon vaststellen dat de Erkenningscommissie in haar voortgangsrapport besloot dat het academiseringsproces in 2008 al aantoonbare resultaten had teweeggebracht. Op basis van het visitatiebezoek kon de commissie dit bevestigen, alsook het feit dat de opleiding sindsdien ook bijkomend inspanningen heeft geleverd inzake academisering. Zowel de hervorming van het curriculum als de doorstroom van onderzoek in onderwijsmiddelen is hiervan een voorbeeld. De toevoeging van de rol van onderzoeker naast die van ontwerper en manager in de doelstellingen is hiervan eveneens een duidelijk bewijs. De commissie kon tijdens het bezoek tevens vaststellen dat de opleiding een degelijk evenwicht weet te bewaren tussen de drie rollen. De commissie is dan ook van mening dat zowel de professionele als academische gerichtheid uit de doelstellingen via het programma wordt gerealiseerd. Dit blijkt ook uit het profiel van de verschillende personeelsleden, de investeringen in materiële voorzieningen, het (wetenschappelijk) netwerk dat de opleiding heeft uitgebouwd en de grootte van de onderzoeksoutput.

De commissie kon vaststellen dat de masterproef de voorbije jaren structureel hervormd werd om de band met onderzoek te verbeteren. Zij staat positief ten overstaan van deze wijziging. De commissie is van mening dat de toetsing van de masterproeven door een externe jury een goede garantie is voor het behoud van de kwaliteit. Zij kon echter wel vaststellen dat de basiskwaliteit wordt gehaald, maar dat nog een aanzienlijke verbetering van de kwaliteit mogelijk is voor wat de onderzoekscomponent betreft. De commissie staat ook positief ten overstaan van het aftoetsen van de kwaliteit van de masterproeven in (inter)nationale wedstrijden. De al verworven prijzen zijn volgens de commissie een bijkomend bewijs van de kwaliteit van de afgeleverde masterproeven.

Uit de enquête van de studenten en de alumni blijkt dat een ruime meerderheid de projectstage positief beoordeelt, omdat deze de studenten in staat stelt een goed beeld te krijgen van de beroepspraktijk. Ook de commissie staat positief ten overstaan van de aanpak en het gerealiseerde niveau van de stage. Dat de opleiding nooit problemen heeft om stageplaatsen te vinden, is eveneens een positief signaal.

Binnen de opleiding nam de voorbije jaren 23 tot 38 procent van de studenten deel aan een Erasmusuitwisseling, wat de commissie een bijzonder mooi resultaat vindt. Daarmee behaalt de opleiding ook nu al ruimschoots de 20 procentdoelstelling die in 2020 dient te worden behaald. De inkomende studenten schommelen tussen één en vijf, wat de commissie dan weer te weinig vindt, zeker in relatie tot de uitgaande mobiliteit. Inzake docentenuitwisseling namen de voorbije jaren drie leden van het onderwijzend personeel deel aan een uitwisseling met de *Slovak University of Technology* in Bratislava in het kader van een *Intensive Program*. Daarnaast nam slechts één onderwijzend personeelslid nog deel aan een internationaal uitwisselingsprogramma. De commissie kon vaststellen dat de opleiding in het voorbije jaar acties heeft ondernomen om de resultaten inzake internationalisering te verhogen, maar dat de realisaties hiervan tot op heden beperkt zijn. Zij stelde daarbij ook vast dat de internationale profilering vaak beperkt is tot de Euregio.

De opleiding ondersteunt studenten die de beroepsstage willen aanvatten door de communicatie tussen studenten en architectenbureaus te verzorgen. De meeste van de studenten vinden dan ook binnen de twee

maanden na afstuderen een stageplaats. Na negen maanden heeft iedereen een plaats gevonden. De alumni zijn bovendien unaniem over het feit dat ze geen problemen hebben om werk te vinden. De helft van de respondenten is nooit werkloos geweest. Niemand heeft langer dan een jaar naar werk moeten zoeken. Uit de bevraging van de alumi blijkt dat 72 procent van de alumni als zelfstandige (medewerker) werkt. Andere categorieën (tussen 5 en 8 procent) werkt als stagiair-architect, in dienstverband bij een architectenbureau of bouwbedrijf, bij de overheid, in het onderwijs of in een andere job. Uit informele contacten blijken de meeste alumni tevreden te zijn over hun tewerkstelling.

De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat de opleiding geen concrete cijfers heeft van de tevredenheid van het beroepenveld over de opleiding en de alumni. Tijdens de informele contacten blijkt wel een positieve ervaring. De commissie kon dit zelf vaststellen tijdens het gesprek met het werkveld. De alumni zijn globaal tevreden over de opleiding. De kwaliteit van de lesgevers, de samenhang van de opleiding, de voorbereiding op cultureel vlak en de ontwikkeling van het persoonlijk oordeelsvermogen in relatie tot de beroepssituatie zijn daarbij de best beoordeelde elementen. Uit de enquête blijkt evenwel de vraag naar een nog grotere algemene beroepsgerichtheid van de opleiding, en dit voornamelijk op het vlak van de praktische uitvoering van ontwerpen en digitale voorstelling.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie raadt de opleiding aan de onderzoekscomponent van de masterproef te verhogen.

De commissie beveelt de opleiding aan de inkomende studentenmobiliteit te verhogen.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

Beoordelingscriteria:
- Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen.
- Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Vlaanderen heeft geen traditie in het verzamelen van slaagcijfers per studiegebied en/of opleiding over de jaren heen. Uit ervaring blijkt dat de globale slaagcijfers voor generatiestudenten op Vlaams niveau tussen 45 en 50 procent liggen. Noch de evolutie over de jaren heen, noch de situatie per opleiding of studiegebied wordt opgevolgd. Daardoor kan de opleiding geen streefcijfers formuleren in vergelijking met relevante andere opleidingen.

De commissie kon tijdens het bezoek vaststellen dat de opleiding recent haar beleid inzake onderwijsrendement heeft gewijzigd, met als doel het verhogen van het rendement. Communicatie en opvolging stonden daarbij voorop. Door een aanpassing van de volgtijdelijkheidsregeling biedt de opleiding studenten de kans om bij kleine studievoortgangsproblemen alsnog terecht te komen in het modeltraject. Daarnaast werd ook het beleid aangepast om de slaagkansen van de instromende studenten in het eerste jaar te verhogen. De daling van het aantal ASO-studenten bracht immers een gelijkaardige daling van het slagingspercentage met zich mee. De opleiding is daardoor gestart met proefexamens, en men heeft de inspanningen inzake monitoraten en leerateliers verhoogd. De commissie kon vaststellen dat de inspanning van de opleiding in het voorbije academiejaar al een duidelijke stijging van de slaagcijfers, van 40 naar 47 procent, heeft teweeggebracht.

De commissie kon vaststellen dat de opleiding geen streefcijfers heeft geformuleerd en er nog niet in geslaagd is om haar slaagcijfers met deze van andere relevante opleidingen te vergelijken. De opleiding streeft ernaar de huidige gerealiseerde cijfers te behouden en het rendement algemeen te verhogen. De commissie ondersteunt opgestarte initiatieven van de opleiding om streefwaarden te formuleren en verzamelde cijfers systematischer te analyseren.

Uit de slaagcijfers van de opleiding kan men afleiden dat voornamelijk ASO-studenten succesvol de opleiding afwerken. In het eerste bachelorjaar slaagt 51 procent van de studenten voor alle opleidingsonderdelen tegenover respectievelijk 11,7 procent en 7,7 procent voor studenten uit het TSO en KSO. Voornamelijk de theoretische opleidingsonderdelen blijken daarbij problematisch voor studenten die niet uit het ASO komen.

De gemiddelde studieduur van de bacheloropleiding bedraagt 3,4 jaar. Uit analyses blijkt dat voornamelijk het eerste jaar moeilijk is. Wie de eerste 60 credits behaalt, heeft ook een grote kans om de volgende 120 te behalen. Uit gesprekken met studenten blijkt voornamelijk de overstap naar het hoger onderwijs, en specifiek voor de opleiding de koppeling tussen theorie en praktijk, de meeste problemen op te leveren. De commissie kon vaststellen dat er in de masteropleiding een hoog onderwijsrendement is. De gemiddelde studieduur van de masteropleiding is 2,2 jaar. De commissie is van mening dat dit degelijke rendementscijfers zijn.

De commissie kon vaststellen dat de opleiding slechts recent is gestart met het opvolgen van afhakers, en staat hier positief tegenover. Studenten die de opleiding staken, worden gevraagd een rapport in te vullen bij de studentenbegeleider. Uit de initiële rapporten blijkt dat voornamelijk een verkeerde studiekeuze en een slechte vooropleiding de voornaamste redenen zijn waarom studenten stoppen. Na het eerste academiejaar stopt ongeveer 31 procent van de studenten met de opleiding.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Oordeel over onderwerp 6, resultaten: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 6.1, gerealiseerd niveau:	voldoende
facet 6.2, onderwijsrendement:	goed

is de visitatiecommissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Globaal oordeel

De visitatiecommissie baseerde haar oordeel en motivering op de volgende bronnen:
- het zelfevaluatierapport van de opleiding en de bijhorende bijlagen,
- de gevoerde gesprekken met de betrokkenen,
- de documenten ter inzage tijdens het bezoek,
- de opgevraagde documenten,
- de reactie van de opleiding op het opleidingsrapport.

De commissie was positief over het rapport. Zij is van mening dat de strategische analyses, en de eerlijke en zelfkritische houding een extra pluim verdienen, alsook de inspanningen inzake hun opvolging en actualisering. Zij raadt wel aan de studiefiches en een overzicht standaard te voorzien als bijlage en niet enkel online beschikbaar te maken.

De commissie staat ook positief ten opzichte van de gerapporteerde verbeteracties sedert het visitatiebezoek:
De opleiding participeert in het overleg dat aangestuurd wordt door VLIR-VLHORA om te komen tot de definitie van gezamenlijke 'Learning Outcomes' voor architecten, en 'Learning Outcomes' voor ingenieur-architecten.
In de herfst en winter van 2011-2012 richt de opleiding een reeks Algemene Personeelsvergaderingen in waar de doelstellingen en werking van de verschillende ontwerpstudio's en bureau's voorgesteld worden aan alle personeelsleden en een extern expert die reflecteert over de aanpak van de opleiding.
De opleidingsraad formuleerde voor het academiejaar 2011-2012 de opdracht voor de verschillende jaarverantwoordelijken om de doelstellingen van alle opleidingsonderdelen per trajectschijf door te lichten om zo een grotere afstemming te bereiken tussen de bureaus en de ontwerpstudio's.
In oktober 2011 werd een pilootproject opgestart voor het meten van de studietijd in die opleidingsonderdelen waar studenten een grote studiebelasting signaleerden, namelijk in de opleidingsonderdelen beelding 1e ABA en 2e ABA. De meting gebeurt door middel van een wekelijkse bevraging van de studietijd via e-mail. Aan het einde van het eerste semester zal dit systeem geëvalueerd worden en desgevallend aangepast of uitgebreid.
De opleiding maakt ruimte vrij onder de bibliotheek, naast het werkatelier om een werkplaats in te richten voor studenten. Deze ruimte zal in verbinding staan met het werkhuis. Bovendien kan deze ruimte ook buiten de normale openingsuren van het gebouw toegankelijk gemaakt worden voor studenten. De ingebruikname wordt verwacht bij het begin van het tweede semester. In november 2011 werd bovendien een lasercutter aangekocht die studenten vanaf januari 2012 zullen kunnen gebruiken bij het maken van maquettes.
In navolging van het advies van de visitatiecommissie zal er 2 keer per jaar een resonantiegroep georganiseerd worden. Het eerstvolgende overleg i.f.v. het thema 'bedrijvigheid' in de masterstudio is gepland op 16 februari 2012.
Begin oktober heeft de opleiding architectuur samen met de opleiding interieurarchitectuur werk gemaakt van een strategisch plan internationalisering voor beide opleidingen. Het verhogen van de inkomende studentenmobiliteit is één van de doelstellingen in dit plan (als bijlage 1). Dit plan wordt verder verfijnd in jaaractieplannen om de doelstellingen op lange termijn gaandeweg te realiseren.

Op basis van de oordelen over:

onderwerp 1, niveau en oriëntatie:	voldoende
onderwerp 2, programma:	voldoende
onderwerp 3, personeel:	voldoende
onderwerp 4, voorzieningen:	voldoende
onderwerp 5, interne kwaliteitszorg:	voldoende
onderwerp 6, resultaten:	voldoende

is de commissie van mening dat er voldoende generieke kwaliteitswaarborgen in de opleiding aanwezig zijn.

Overzichtstabel van de oordelen

	score facet	score onderwerp
Onderwerp 1: Doelstellingen van de opleiding		voldoende
Facet 1.1: Niveau en oriëntatie	goed	
Facet 1.2: Domeinspecifieke eisen	voldoende	
Onderwerp 2: Programma		voldoende
Facet 2.1: Relatie doelstelling en inhoud	voldoende	
Facet 2.2: Eisen academische gerichtheid	ABA: voldoende MA: goed	
Facet 2.3: Samenhang	goed	
Facet 2.4: Studieomvang	oké	
Facet 2.5: Studietijd	voldoende	
Facet 2.6: Afstemming vormgeving en inhoud	goed	
Facet 2.7: Beoordeling en toetsing	goed	
Facet 2.8: Masterproef	ABA: n.v.t. MA: voldoende	
Facet 2.9: Toelatingsvoorwaarden	voldoende	
Onderwerp 3: Inzet van personeel		voldoende
Facet 3.1: Kwaliteit personeel	goed	
Facet 3.2: Eisen academische gerichtheid	goed	
Facet 3.3: Kwantiteit personeel	goed	
Onderwerp 4: Voorzieningen		voldoende
Facet 4.1: Materiële voorzieningen	voldoende	
Facet 4.2: Studiebegeleiding	goed	
Onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg		voldoende
Facet 5.1: Evaluatie resultaten	voldoende	
Facet 5.2: Maatregelen tot verbetering	goed	
Facet 5.3: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	voldoende	
Onderwerp 6: Resultaten		voldoende
Facet 6.1: Gerealiseerd niveau	voldoende	
Facet 6.2: Onderwijsrendement	goed	

De oordelen zijn van toepassing voor:

PHL Provinciale Hogeschool Limburg

- academisch gerichte bacheloropleiding Architectuur (ABA)
- masteropleiding Architectuur (MA)

bijlage 1 curriculum vitae van de commissieleden

Esma Islamaj

(1988) behaalde vorig jaar het diploma Burgerlijk Ingenieur Architect aan de Vrije Universiteit Brussel. De masterproef hield een thesis in, met als onderwerp 'Duurzame gebouwschil in de gezondheidssector', en een ontwerp 'Een duurzaam rust- en verzorgingstehuis'. Haar werkervaring beperkt zich voorlopig tot haar stage gedurende de zomermaanden bij VK Studio, een architecten- en ingenieursbureau actief in de gezondheidssector. Op dit moment studeert ze een engelstalige Master Biomedical Engineering bij. Voor deze visitatie heeft ze al studentlid reeds gezeteld in de visitatiecommissie voor haar eigen opleiding als burgerlijk ingenieur architect. Zij toont in haar vrije tijd interesse voor het theater, speelt viool en saxofoon en is gedurende vier jaar lid geweest van de polytechnische kring, drie jaar als cultuurverantwoordelijke en één jaar als coördinator voor de eerste bachelor. Verder heeft zij ook twee maal deelgenomen aan buitenlandse uitwisselingsprojecten, uitgaande van de Europese Unie.

Sam Lanckriet

(1987) is ingenieur-architect. Hij studeerde af aan de Universiteit Gent met een masterproef over de University of the Western Cape (Kaapstad) waarin hij, samen met Daan De Vree en Sietse Van Doorslaer, een ruimtelijke mapping van de campus presenteerde en scenario's voorstelde voor de toekomstige ontwikkeling van de campus. Als student was hij voorzitter van de loeiende koe, een collectief van architectuurstudenten aan de Universiteit Gent die naast het organiseren van lezingen en workshops, drie maal per jaar een architectuurmagzine uitgeeft. Tijdens zijn studies werkte hij als architect-stagiair bij Stéphane Beel architecten en Office Kersten Geers David van Severen. In het najaar van 2011 was hij commissielid van de visitatie architectuur van de Vlaamse universitaire onderwijsinstellingen (VLIR). Momenteel is hij verbonden aan het Labo Stedenbouw van de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw, Universiteit Gent, waar hij actief is in diverse onderwijs- en onderzoeksprojecten.

Rianne Makkink

(1964) studeerde architectuur aan de Technische Universiteit Delft, waarna zij het bureau Max. 1 voor stedenbouw en -architectuur leidde. In 2002 richt Makkink met collega-architect Herman Verkerk de Stichting Sloom op om hiermee activiteiten te initieren die pleiten voor de herwaardering van traagheid. In hetzelfde jaar start ze met Jurgen Bey ontwerpbureau Studio Makkink & Bey. In hun ogen zijn stedenbouw, architectuur, landschapsarchitectuur onlosmakelijk verbonden met productvormgeving. De gloeilamp heeft de architectuur beinvloed, het gebouwde huis het interieur en wolkenkrabbers hadden nooit kunnen bestaan zonder de lift. In meer dan 200 projecten, in opdracht van musea, galleries, kunst- of overheidsinstellingenen, bedrijven en particulieren, en in vele lezingen komt een cultuurvisie naar voren waaruit ontwerpen voortvloeien die helemaal op hun context toegesneden zijn. Makkink en Bey bundelen verhalenconstructies vanuit de schaal van het product met langzame groeimodellen op architectonische schaal in maatschappelijk relevante ontwerpen. Denkend vanuit netwerken en systemen ontstaan verbindingen tussen context, onderdelen en functies. Door een scherpe analyse en programmering wordt de potentie van een wijk, een gebouw of product optimaal benut. Onder meer het verbruik van energie en grondstoffen, dubbelgebruik, voedselproductie, sociale en economische systemen behoren tot het onderzoeksrepertoire. Een voorbeeld hiervan is de studie naar de informele economie van India als antwoord op economische tegenwinden in Europa. Rianne Makkink gaf advies in verschillende commissies, werkte als redacteur van tijdschriften op het gebied van design, architectuur en stedenbouw en was mentor aan verschillende hogescholen en universiteiten. Zij geeft lezingen in zowel binnen als buitenland. Nu is zij professor op de Universiteit Gent, faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur en geeft zij les aan de masteropleiding Social Design van de Design Academy in Eindhoven.

Andre Vyt

(1961) is docent aan de Arteveldehogeschool, waar hij ook academisch coördinator is van het interdisciplinair leertraject (voor de opleidingen gezondheidszorg) en opdrachthouder kwaliteitszorg en onderzoek (in de lerarenopleiding). Hij is ook gastprofessor aan de Universiteit Gent en heeft verschillende onderwijskundige innovatie- en onderzoeksprojecten geleid. Hij heeft internationale ervaring als onafhankelijk expert kwaliteitszorg in het hoger onderwijs en is directeur van het PROSE netwerk voor kwaliteitszorg. Voordien is hij verschillende jaren actief geweest als hogeschoolkwaliteitsmanager en ondervoorzitter van de VLHORA-werkgroep kwaliteitszorg. Hij was ook expert-lid van de visitatiecommissie architectuur in 2004.

Jan Westra

(1947) studeerde in 1971 af in de bouwkunde aan de TH in Delft. Na zijn militaire dienst bij de Luchtmacht als hoofd Gebouwen, Werken en Terreinen trad hij in dienst van de TH in Eindhoven als medewerker bij Bouwproductie Technologie, een groep die de technologie van het bouwen in relatie tot nieuwe architectuur verkende. Zijn speurtocht naar bijzondere bouwwijzen voerde naar de University of Oregon waar hij sinds 1985 regelmatig als visiting professor actief is geweest. In 1996 werd hij benoemd tot hoogleraar architectonisch ontwerpen aan de Technische Universiteit Eindhoven. Van 2002 tot 2011 was hij decaan van de faculteit Bouwkunde. In internationaal verband is hij betrokken bij het Europese project Atelier Intensive met de universiteiten van Venetië, Karlsruhe, Luik, Parijs en Madrid. Hij was visiting critic voor de universiteit van Pretoria als lid van de jaarlijkse Grand Jury. Hij doceerde aan universiteiten in Eugene, Stuttgart, Brussel en Seattle en aan de Academies van Bouwkunst in Amsterdam, Rotterdam en Tilburg. In verschillende overlegstructuren en werkgroepen pleitte hij voor een heroriëntering op de beroepspraktijk in relatie tot het onderwijs, onder andere als voorzitter van de programmacommissie Post Master Instituut voor Architectuur (PMiA) en als lid van het Bestuur van het Post Academisch Onderwijs (PAO).

Zavrel Zdenek

(1943) studeerde aan de Czech Technical University in Prague (CVUT) af als ingenieur Architect met specialisme in Urbanisme. Daarna zij hij aan de Technische Universiteit van Delft een opleiding bouwkundig ingenieur in de architectuur behalen. Tussen 1966 en 1984 zou hij architect werkzaam zijn bij PHMP, atelie Delta en SIAL Liberec in Tsjechië en bij Van den Broek en Bakema in Rotterdam. Vanaf 1985 is hij werkzaam als zelfstandig architect en directeur van Bakema Zavrel Architecten en Atelier Z, Zavrel Architecten. Van 1981 tot 1998 was hij ook werkzaam als medewerker aan de TU Delft waar hij betrokken was bij onderzoek en projectonderwijs. In 2006 zou hij terugkeren naar de CVUT om decaan en leerstoelhoofd te worden van de faculteit Architectuur. In die hoedanigheid is hij zowel verantwoordelijk voor het management van het onderwijs en het onderzoek aan de faculteit. In de loop der jaren was hij betrokken bij tal van internationale (architectuur)projecten en won hij verschillende prijzen met zijn ontwerpen. Hij publiceerde diverse artikels en boeken.

bijlage 2 erkenningscommissie

Beslissing van de Erkenningscommissie Hoger Onderwijs n.a.v. de aanvraag tot bekrachtiging van de samenstelling van de visitatiecommissie voor de academische bachelor- en de masteropleiding in de architectuur, Master of Architecture, in het studiegebied Architectuur

1. Algemeen

De Erkenningscommissie Hoger Onderwijs ontving op 8 november 2010 vanwege de Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA) een aanvraag, gedateerd op 8 november 2010, tot bekrachtiging van de samenstelling van een visitatiecommissie ter beoordeling van de academische bachelor- en de masteropleiding in de architectuur, Master of Architecture, in het studiegebied Architectuur.

De Erkenningscommissie dient zich voor dergelijke aanvragen uit te spreken binnen een termijn van 30 dagen na ontvangst ervan. De beoordeling van de aanvraag en de bekrachtiging van de samenstelling betreffen enkel de onafhankelijkheid van de visitatiecommissie.
Het voorgelegde dossier omvat alle nodige informatie.

Bij de visitatie van de opleiding zijn de volgende de hogescholen betrokken: Artesis Hogeschool Antwerpen, Provinciale Hogeschool Limburg en Hogeschool voor Wetenschap & Kunst.

2. Nazicht van de criteria van onafhankelijkheid, vervat in het besluit van de Erkenningscommissie van 20 oktober 2004.

2.1. Art. 2 – Algemene onafhankelijkheid van de visitatiecommissies

De regels vastgesteld in de "Handleiding onderwijsvisitaties VLIR/VLHORA" die geldt als protocol voor de onderwijsvisitaties georganiseerd ten behoeve van universiteiten en hogescholen, garanderen in voldoende mate de onafhankelijkheid van de werking van de visitatiecommissies tegenover de VLHORA en tegenover de betrokken hogescholen en de opleidingsverantwoordelijken in de verschillende stadia van de visitatie en in de redactie van het verslag.

Art. 3 – Procedurele regels voor de samenstelling van de visitatiecommissie

De procedure voor de samenstelling van visitatiecommissies vastgesteld in de vermelde handleiding voldoet aan de voorwaarden gesteld in het vermelde besluit van de Erkenningscommissie.
Uit de meegedeelde documenten met betrekking tot de raadpleging van de opleidingsverantwoordelijken, de samenstelling van de lijsten van kandidaat-voorzitters, van kandidaat-vakdeskundige leden en van kandidaat-onderwijsdeskundige leden, blijkt dat een ruime raadpleging omtrent mogelijke leden van de visitatiecommissie plaatsvond.

De Erkenningscommissie stelt vast dat er geen kandidaat-studentlid in de visitatiecommissie werd opgenomen.
Het dossier vermeldt dat de VVS nog geen kandidaten heeft voorgedragen. Wanneer dit gebeurd is, kan de VLHORA een voorstel tot wijziging van de samenstelling van de visitatiecommissie voorleggen.

Aangezien de "Handleiding onderwijsvisitaties VLIR/VLHORA uitdrukkelijk stipuleert: "*Indien om praktische redenen geen student wordt gevonden die voldoet aan de criteria en bereid is deel te nemen aan de visitatie kan de betreffende visitatiecommissie wel functioneren en haar taak uitvoeren.*", meent de Erkenningscommissie het voorliggende voorstel toch te kunnen bekrachtigen. Wel formuleert de Commissie de aanbeveling ernstige pogingen te ondernemen een studentlid te vinden en op te nemen in de visitatiecommissie.

2.2. Art. 4 – Onverenigbaarheden of andere bindingen met te visiteren opleidingen

Er blijken geen eigenlijke onverenigbaarheden aanwezig te zijn in hoofde van de aangeduide leden van de visitatiecommissie.

2.3. Art. 5 – Onafhankelijkheidsverklaringen

Alle leden hebben de onafhankelijkheidsverklaring ondertekend.
De ondertekende onafhankelijkheidsverklaringen zijn aan het dossier toegevoegd.

Conclusie

De Erkenningscommissie bekrachtigt de samenstelling van de visitatiecommissie voor de bachelor- en masteropleidingen in de **architectuur/Master of Architecture**, in het studiegebied Architectuur.
De commissie is als volgt samengesteld:

Voorzitter:

Jan Westra, voorzitter

Leden:

Zavrel Zdenek, domeindeskundige
Rianne Makkink, domeindeskundige
André Vyt, onderwijsdeskundige

Brussel, 10 november 2010

Namens de Erkenningscommissie Hoger Onderwijs,
Prof. Dr. Jaap van Marle,
Voorzitter

Beslissing van de Erkenningscommissie Hoger Onderwijs n.a.v. de aanvraag tot bekrachtiging van de gewijzigde samenstelling van de visitatiecommissie voor de academische bachelor- en de masteropleiding in de architectuur, Master of Architecture, in het studiegebied Architectuur

1. Situering

De Erkenningscommissie Hoger Onderwijs ontving op 8 november 2010 vanwege de Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA) een aanvraag, gedateerd op 8 november 2010, tot bekrachtiging van de samenstelling van een visitatiecommissie ter beoordeling van de academische bachelor- en de masteropleiding in de architectuur, Master of Architecture, in het studiegebied Architectuur.

Bij de visitatie van de opleiding zijn de volgende de hogescholen betrokken: Artesis Hogeschool Antwerpen, Provinciale Hogeschool Limburg en Hogeschool voor Wetenschap & Kunst.

Op 10 november 2010 bekrachtigde de Erkenningscommissie de samenstelling van deze visitatiecommissie.

2. Wijziging samenstelling visitatiecommissie

Op 9 november 2011 ontving de Erkenningscommissie (per E-mail) een aanvraag tot wijziging van de samenstelling.
Het betreft de opname in de visitatiecommissie van twee studentleden: de heer Sam Lanckriet, student Master of Engineering: Architecture, UGent (voor bezoek Hogeschool Wetenschap & Kunst en Provinciale Hogeschool Limburg) en mevrouw Esma Islamaj, student Master in de architectuur, VUB (voor bezoek Artesis Hogeschool Antwerpen).

Alle nieuwe leden hebben de onafhankelijkheidsverklaring ondertekend.
De ondertekende onafhankelijkheidsverklaringen en de CV zijn aan het dossier toegevoegd.

3. Conclusie

De Erkenningscommissie bekrachtigt de gewijzigde samenstelling van de visitatiecommissie voor de bachelor- en masteropleidingen in de architectuur/Master of Architecture, in het studiegebied Architectuur.

De commissie is als volgt samengesteld:

Voorzitter:

Jan Westra, voorzitter

Erkenningscommissie Hoger Onderwijs – WIJZIGING ABA en MA architectuur/Ma of Architecture .
11.2.2011

Leden:

Zavrel Zdenek, domeindeskundige
Rianne Makkink, domeindeskundige
André Vyt, onderwijsdeskundige
Esma Islamaj, student voor het bezoek aan de Artesis Hogeschool Antwerpen
Sam Lanckriet, student voor het bezoek aan Hogeschool Wetenschap & Kunst en de Provinciale Hogeschool Limburg

Brussel, 11 februari 2011

Namens de Erkenningscommissie Hoger Onderwijs,
Prof. Dr. Jaap van Marle,
Voorzitter

Erkenningscommissie Hoger Onderwijs – WIJZIGING ABA en MA architectuur/Ma of Architecture .
11.2.2011

bijlage 3 onafhankelijkheidsverklaringen van de commissieleden

Vlaamse Hogescholenraad

VLIR Vlaamse Interuniversitaire Raad
cel kwaliteitszorg

VLHORA

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de academische gerichte bacherlor- en masteropleiding Architectuur

van de ~~heer~~/ mevrouw ... Esma Islamaj .....

Ondergetekende verbindt zich ertoe een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van de te visiteren opleiding(en) en de visitatie te zullen uitvoeren overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Zij/hij verklaart een oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de te visiteren opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) wordt niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het visitatieprotocol zijn opgenomen. Indien het commissielid op enige wijze verbonden zou zijn aan een te visiteren opleiding zal zij/hij niet deelnemen aan de beoordeling van en het bezoek aan de betreffende opleiding(en).

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiele of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor haar/zijn deelname aan de visitatie. Indien de positie van een commissielid in de loop van het visitatieproces wijzigt en dit repercussies heeft naar het onafhankelijk functioneren van het commissielid toe, is zij/hij verplicht het bestuursorgaan van VLIR en/of VLHORA hiervan op de hoogte te brengen.

Eventuele risico's van belangenvermenging of de schijn daarvan:

.....

.....

.....

.....

binnengekomen op	14-01-2011
inschrijvingsnummer	000108
bestemmeling	
opvolging	ja / neen

naam: Esma Islamaj

datum: 20/12/10

handtekening: .....

onafhankelijkheidsverklaring_ARCHIT

VLIR Vlaamse Interuniversitaire Raad

VLHORA

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de academisch gerichte bachelor- en masteropleiding Architectuur

van de ~~heer /~~ mevrouw Esma Islamaj

Ondergetekende verklaart een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te hebben uitgesproken over de kwaliteit van de gevisiteerde opleiding(en) en de visitatie te hebben uitgevoerd overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Zij/hij verklaart een oordeel te hebben uitgesproken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de gevisiteerde opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) werd niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het visitatieprotocol zijn opgenomen.

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiële of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor haar/zijn deelname aan de visitatie.

naam: Esma Islamaj

datum: 7/3/2012

handtekening: .....

Document2

Vlaamse Hogescholenraad

VLIR Vlaamse Interuniversitaire Raad
cel kwaliteitszorg

VLHORA

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de academische gerichte bacherlor- en masteropleiding Architectuur

van de heer Sam Lanckriet

Ondergetekende verbindt zich ertoe een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van de te visiteren opleiding(en) en de visitatie te zullen uitvoeren overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Zij/hij verklaart een oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de te visiteren opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) wordt niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het visitatieprotocol zijn opgenomen. Indien het commissielid op enige wijze verbonden zou zijn aan een te visiteren opleiding zal zij/hij niet deelnemen aan de beoordeling van en het bezoek aan de betreffende opleiding(en).

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiële of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor haar/zijn deelname aan de visitatie. Indien de positie van een commissielid in de loop van het visitatieproces wijzigt en dit repercussies heeft naar het onafhankelijk functioneren van het commissielid toe, is zij/hij verplicht het bestuursorgaan van VLIR en/of VLHORA hiervan op de hoogte te brengen.

Eventuele risico's van belangenvermenging of de schijn daarvan:

.....

.....

.....

.....

naam: Sam Lanckriet.....

datum: 08/12/2010.....

handtekening:

binnengekomen op	9-2-2011
inschrijvingsnummer	000244
bestemmeling	
opvolging	ja / neen

VLIR Vlaamse Interuniversitaire Raad

VLHORA

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de master Architectuur

van de heer Sam Lanckriet

Ondergetekende verklaart een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te hebben uitgesproken over de kwaliteit van de gevisiteerde opleiding(en) en de visitatie te hebben uitgevoerd overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Zij/hij verklaart een oordeel te hebben uitgesproken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de gevisiteerde opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) werd niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het visitatieprotocol zijn opgenomen.

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiële of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor haar/zijn deelname aan de visitatie.

naam: Sam Lanckriet

datum: 23/01/2012

handtekening:

Vlaamse Hogescholenraad
Inschrijvingsnummer: 000133
Datum: 23.01.2012

AC-ARCHIT - Tweede onafhankelijkheidsverklaring.docx

Vlaamse Hogescholenraad

VLHORA

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de academische gerichte bacherlor- en masteropleiding Architectuur

van de ~~heer~~ / mevrouw J.H. Makkink

Ondergetekende verbindt zich ertoe een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van de te visiteren opleiding(en) en de visitatie te zullen uitvoeren overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Zij/~~hij~~ verklaart een oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de te visiteren opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) wordt niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het visitatieprotocol zijn opgenomen. Indien het commissielid op enige wijze verbonden zou zijn aan een te visiteren opleiding zal zij/hij niet deelnemen aan de beoordeling van en het bezoek aan de betreffende opleiding(en).

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiële of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor haar/~~zijn~~ deelname aan de visitatie. Indien de positie van een commissielid in de loop van het visitatieproces wijzigt en dit repercussies heeft naar het onafhankelijk functioneren van het commissielid toe, is zij/hij verplicht het bestuursorgaan van VLIR en/of VLHORA hiervan op de hoogte te brengen.

Eventuele risico's van belangenvermenging of de schijn daarvan:

nvt.

naam: J.H. Makkink

datum: 30 juni 2010

handtekening:

binnengekomen op	05 JULI 2010
inschrijvingsnummer	000867
bestemmeling	
opvolging	ja / neen

onafhankelijkheidsverklaring ARCHIT.doc

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de master Architectuur

van de heer / mevrouw **J.H. Makkink**

Ondergetekende verklaart een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te hebben uitgesproken over de kwaliteit van de gevisiteerde opleiding(en) en de visitatie te hebben uitgevoerd overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Zij/hij verklaart een oordeel te hebben uitgesproken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de gevisiteerde opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) werd niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het visitatieprotocol zijn opgenomen.

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiële of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor haar/zijn deelname aan de visitatie.

naam: J.H. Makkink

datum: 25-01-2012

handtekening:

Vlaamse Hogescholenraad
inschrijvingsnummer 000202
binnengekomen op 02-02-2012

1

Vlaamse Hogescholenraad

VLIR Vlaamse Interuniversitaire Raad
cel kwaliteitszorg

VLHORA

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de bachelor- en masteropleiding Architectuur

van de heer Andre Vyt

Ondergetekende verbindt zich ertoe een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van de te visiteren opleiding(en) en de visitatie te zullen uitvoeren overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Hij verklaart een oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de te visiteren opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) wordt niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het visitatieprotocol zijn opgenomen. Indien het commissielid op enige wijze verbonden zou zijn aan een te visiteren opleiding zal zij/hij niet deelnemen aan de beoordeling van en het bezoek aan de betreffende opleiding(en).

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiële of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor zijn deelname aan de visitatie. Indien de positie van een commissielid in de loop van het visitatieproces wijzigt en dit repercussies heeft naar het onafhankelijk functioneren van het commissielid toe, is hij verplicht het bestuursorgaan van VLIR en/of VLHORA hiervan op de hoogte te brengen.

naam: Andre Vyt

datum: 1 juli 2010

handtekening:

binnengekomen op	4 / NOV. 2010
inschrijvingsnummer	001413
bestemmeling	
opvolging	ja / neen

onafhankelijkheidsverklaring ARCHIT

VLIR Vlaamse Interuniversitaire Raad

VLHORA

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de master Architectuur

van de heer / mevrouw .....Andre Vyt.....

Ondergetekende verklaart een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te hebben uitgesproken over de kwaliteit van de gevisiteerde opleiding(en) en de visitatie te hebben uitgevoerd overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Zij/hij verklaart een oordeel te hebben uitgesproken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de gevisiteerde opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) werd niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het visitatieprotocol zijn opgenomen.

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiële of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor haar/zijn deelname aan de visitatie.

naam: .....Andre Vyt.....

datum: .....20-12-2011.....

handtekening: .....

Vlaamse Hogescholenraad
Inschrijvingsnummer 000235
13.02.2012

AC-ARCHIT - Tweede onafhankelijkheidsverklaring.docx

VLHORA

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de opleiding architectuur

van de heer Jan Westra

Ondergetekende verbindt zich ertoe een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van de te visiteren opleiding(en) en de visitatie te zullen uitvoeren overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Zij/hij verklaart een oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de te visiteren opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) wordt niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het visitatieprotocol zijn opgenomen. Indien het commissielid op enige wijze verbonden zou zijn aan een te visiteren opleiding zal zij/hij niet deelnemen aan de beoordeling van en het bezoek aan de betreffende opleiding(en).

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiële of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor haar/zijn deelname aan de visitatie. Indien de positie van een commissielid in de loop van het visitatieproces wijzigt en dit repercussies heeft naar het onafhankelijk functioneren van het commissielid toe, is zij/hij verplicht het bestuursorgaan van VLIR en/of VLHORA hiervan op de hoogte te brengen.

Eventuele risico's van belangenvermenging of de schijn daarvan:

.....

.....

.....

.....

naam: Jan Westra

datum: 12.11.10

handtekening: .....

20 NOV. 2010

001236

Document2

VLIR Vlaamse Interuniversitaire Raad

VLHORA

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de master Architectuur

van de heer / mevrouw WESTRA

Ondergetekende verklaart een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te hebben uitgesproken over de kwaliteit van de gevisiteerde opleiding(en) en de visitatie te hebben uitgevoerd overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Zij/hij verklaart een oordeel te hebben uitgesproken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de gevisiteerde opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) werd niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het visitatieprotocol zijn opgenomen.

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiële of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor haar/zijn deelname aan de visitatie.

naam: prof jan westra

datum: 30 01 2012

handtekening:

Vlaamse Hogescholenraad
inschrijvingsnummer 000178
binnengekomen op 31.01.2012
kostenrekening

AC-ARCHIT - Tweede onafhankelijkheidsverklaring

Vlaamse Hogescholenraad

VLIR Vlaamse Interuniversitaire Raad
cel kwaliteitszorg

VLHORA

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de academische gerichte bacherlor- en masteropleiding Architectuur

van de heer / ~~mevrouw~~ PROF. ING. ARCH. IR. Z. ZAVŘEL

Ondergetekende verbindt zich ertoe een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van de te visiteren opleiding(en) en de visitatie te zullen uitvoeren overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Zij/hij verklaart een oordeel te zullen uitspreken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de te visiteren opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) wordt niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het visitatieprotocol zijn opgenomen. Indien het commissielid op enige wijze verbonden zou zijn aan een te visiteren opleiding zal zij/hij niet deelnemen aan de beoordeling van en het bezoek aan de betreffende opleiding(en).

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiële of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor haar/zijn deelname aan de visitatie. Indien de positie van een commissielid in de loop van het visitatieproces wijzigt en dit repercussies heeft naar het onafhankelijk functioneren van het commissielid toe, is zij/hij verplicht het bestuursorgaan van VLIR en/of VLHORA hiervan op de hoogte te brengen.

Eventuele risico's van belangenvermenging of de schijn daarvan:

geen betrokkenheid bij Vlaamse Adriaan

naam: Z. ZAVŘEL

datum: 1/11/2010

handtekening:

binnengekomen op	3 / NOV. 2010
inschrijvingsnummer	001366
bestemmeling	
opvolging	ja / neen

onafhankelijkheidsverklaring ARCHIT

VLIR Vlaamse Interuniversitaire Raad

VLHORA

onafhankelijkheidsverklaring

visitatie van de master Architectuur

van de heer/mevrouw prof.ing.arch.ir.Z.Zavrel .....

Ondergetekende verklaart een onafhankelijk, kritisch en gezaghebbend oordeel te hebben uitgesproken over de kwaliteit van de gevisiteerde opleiding(en) en de visitatie te hebben uitgevoerd overeenkomstig de procedures en instrumenten geformuleerd in de handleiding voor de onderwijsvisitaties van VLIR en VLHORA. Zij/hij verklaart een oordeel te hebbenuitgesproken over de kwaliteit van het onderwijs binnen de gevisiteerde opleiding(en) zonder beïnvloeding van de betrokken instelling(en), de opleiding(en) of andere belanghebbenden en zonder vooroordeel, persoonlijke voorkeur of persoonlijk belang.

Ondergetekend commissielid verklaart op geen enkele wijze persoonlijk noch zakelijk direct belang te hebben bij het bestaan van de opleiding(en) en de al dan niet positieve beoordeling door de visitatiecommissie van de te accrediteren opleiding(en). De deelname van het commissielid aan de visitatie van de betrokken opleiding(en) werd niet verhinderd door één of meerdere onverenigbaarheidsgrond(en) die in het **visitatieprotocol** zijn opgenomen.

Ondergetekende verklaart bovendien geen financiële of andere beloningen te hebben ontvangen of te zullen ontvangen van derden voor haar/zijn deelname aan de visitatie.

naam: Zdenek Zavrel.....

datum: 24 Januari 2012 .....

handtekening: .....

Vlaamse Hogesch[illegible]aad
inschrijvingsnummer 000169
binnengekomen op 27.01.2012
bestemmeling
volging

AC-ARCHIT - Tweede onafhankelijkheidsverklaring

bijlage 4 bezoekschema

dag 1

10.00	samenkomst in het hotel
10.30	vervoer naar de hogeschool (door de hogeschool)
10.30-17.30	werkoverleg en inzage van de bijlagen
17.30-18.15	kennismaking met de algemeen directeur, het departementshoofd
18.15-19.45	opleidingsverantwoordelijken, opstellers ZER en een student betrokken bij het onderwijskundig overleg (bespreking referentiekader)
19.45	informeel ontmoetingsmoment

dag 2

08.30-09.15	kwaliteitsverantwoordelijke(n) en verantwoordelijke(n) onderwijsontwikkeling (van de opleiding, het departement en/of de hogeschool)
09.30-10.15	studenten bacheloropleiding (max. 12 representatief samengesteld, inclusief de studenten-vertegenwoordigers)
10.30-11.15	studenten masteropleiding (max. 12 representatief samengesteld, inclusief de studenten-vertegenwoordigers)
11.15-12.30	intern werkoverleg
12.30-13.30	lunch voor de commissie
13.30-14.45	bezoek lokalen
15.00-15.45	docenten bacheloropleiding (max. 12 representatief samengesteld, inclusief de personen betrokken bij onderwijskundig en/of beleidsoverleg)
16.00-16.45	docenten masteropleiding (max. 12 representatief samengesteld, inclusief de personen betrokken bij onderwijskundig en/of beleidsoverleg)
17.00-18.00	intern overleg en inzage werkdocumenten
18.00-19.00	vertegenwoordigers werkveld (max. 12, gedifferentieerd samengesteld, personen die afgestudeerden in dienst hebben of fungeren als stagementoren en die niet ingeschakeld zijn in het programma)
19.00-19.45	afgestudeerden (max. 12 uit de drie laatste afstudeerjaren, representatief samengesteld)
20.00	avondmaal voor de commissie

dag 3

08.30-09.00	administratief-technisch personeel
09.00-09.45	ombudsperso(o)n(en), verantwoordelijken studieadvies en -begeleiding
10.00-10.30	verantwoordelijke internationalisering (van de opleiding, het departement en/of de hogeschool)
10.30-11.15	begeleiders stage- en eindwerken (max. 12 representatief samengesteld uit de beide opleidingen en afstudeerrichtingen)
11.15-12.30	intern werkoverleg
12.30-13.30	lunch voor de commissie
13.30-14.00	opleidingsverantwoordelijke(n)
14.00-15.00	vrij spreekuur
15.00-18.00	voorbereiding mondelinge rapportering
18.00	mondelinge rapportering

bijlage 5 lijst van afkortingen en letterwoorden

AAD	Advanced Architectural Design
ADSL	Antwerp Design Seminars and Lectures
AIC	Architectuur Informatie Centrum
ARC	Architectuur Reflectie Centrum
ASO	Algemeen Secundair Onderwijs
ASRO	Departement Architectuur, Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening
ATP	Administratief en technisch personeel
AUHA	Associatie Universiteit en Hogescholen Antwerpen
AUHL	Associatie Universiteit Hogescholen Limburg
AW	Architectuurwetenschappen
BAM	Besteding academiseringsmiddelen
BAMA	Bachelor-master
BOF	Bijzonder Onderzoeksfonds
BSO	Beroepssecundair Onderwijs
CAAD	Computer Aided Achitectural Design
DOC	departementaal onderhandelingscomité
DOKS	Document & Knowledge Sharing
DROW	Departementsraad Ontwerpwetenschappen
EAAE	European Association for Architectural Education
EAD	Explorative Architectural Design
ECTS	European Credit Transfer System
ECHO	Expertisecentrum Hoger Onderwijs
ENHSA	European Network of Heads of Schools of Architecture
EPOS	Elektronische Portfolio Opvolging Systeem

EVADOC	studentenenquête voor de beoordeling van onderwijzend personeel
EVC	elders verworven competenties
EVK	eerder verworven kwalificaties
HAIR	Hoger Architectuurinstituut van het Rijk
HOC	Hogeschoolonderhandelingscomité
HOWR	Hogeschoolonderwijsraad
ICT	informatie- en communicatietechnologie
IKZ	interne kwaliteitszorg
JDS	Joint Doctoral Seminars
KHLIM	Katholieke Hogeschool Limburg
KSO	Kunstsecundair Onderwijs
LCD	Liquid Crystal Display
NHIBS	Nationaal Hoger Instituut voor Bouwkunde en stedenbouw
NRAO	Nationale Orde van Architecten
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
OLOD	Opleidingsonderdeel
OP	onderwijzend personeel
ORAR	Opleidingsraad architectuur
PDCA	letterwoord voor: ‘Plan Do Check Act’
PHL	Provinciale Hogeschool Limburg
POC	Permanente Onderwijscommissie
RTS	Research Training Sessions
SID-in	studie-informatiedagen
SOVO	Sociale Voorzieningen, bijvoorbeeld SOVOHA, Sociale Voorzieningen Hogeschool Antwerpen
STUVO	Studentenvoorzieningen

SWOT	letterwoord, duid op een system waarbij ‘Strengths’, ‘Weaknesses’, ‘Opportunities’ en ‘Threats’ in de organisatie worden geanalyseerd
TDC	Technisch Documentatiecentrum
TILT	True Intercultural Learning and Teaching
TRIS	Transnationale Institutionele Samenwerking (een Instrument van kwaliteitszorg)
TSO	Technisch Secundair Onderwijs
UA	Universiteit Antwerpen
UAD	Urban Architectural Design
VLHORA	Vlaamse Hogescholenraad
VLIR	Vlaamse Interuniversitaire Raad
VTE	voltijds equivalenten
VTO	Vorming, Training en Opleiding
WENK, Wenk, W&K	Hogeschool voor Wetenschap & Kunst
XIOS	XIOS Hogeschool Limburg
ZER	zelfevaluatierapport